

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Jacobi Sadoleti Card. Et Episcopi Carpentoractensis Viri
Disertissimi, Opera quæ exstant omnia**

Sadoleto, Jacopo

[Francofurti], 1607

Liber Secvndvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69244](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69244)

patris sui, folioq; omnipotentis Dei nihilominus peruenient ad carnem accipiendam inter homines de lapsus est, qui quidem omnium hominum nullos vnquam eius motus, nullas omnino carnis illecebras sensit repugnantes Deo & rationi, fuit hoc diuina in eo natura, & sine patre generationis proprium, ad quem nos facultatem non possumus aspirare. Sed nunc ut fieri rationiam ad vesperum iam inclinat dies, & ista ipsa de qua dudum loquimur, ad curam sui nos inuitat cato, concedendum est, maiorq; nobis fidei nostrae, qui illam alendam, tutamque suscepimus, quam illius iniuriarum ratio habenda. Cuiusmodi erendie, quando festi dies sunt, persequemur reliqua. Nunc tamen bulemus paulisper si placet, animumque ab hac securitate relaxandi relaxemus.

LIBER SECVNDVS.

MAGNA nobis agredientibus ad hanc rationem, exercitacionemq; de Deo, & de diuinis rebus factam, atq; tractandam, proposita spes fuit, nos nos oportere modo, quod a Deo accepimus, nec cognoscere, & optimarum, si quam eiusdem Dei beneficio obtemperamus, eius ipsius, vnde ista profecta sunt, honorem, & laudem quanto animo conuersuros, sed ceteris etiam affectionibus, quae multa saepe, & varia nos a rectis consilijs proturbant, multo minus, & cum bona ratione concordiam esse repugnantes, & cogitatio nostra nos certe non fecerit, si venimus, & voluntatem habere in potestate, sic etiam imperare facili ceteris animi partibus potuissemus. Nam cum ea, quae sunt consilij, & voluntatis in nobis, ita iam pridem Deo per nos electa sunt, & firmiter in eo haereant, nec videantur vlla vnquam vi inde se dimissura, illam alteram partem insidam, & turbulenciam, quae in affectionum varijs permotionibus consistit, sic cum alijs saepe, & vero in hoc ipso munere, officioq; scribendi, incertam, & quaeque experimur, ut nomen optimi, & charissimi fratris, quod nobis sumptu ad animi iucunditatem per eam nobis conuersum sit ad dolorem. Labefactauit enim animum meum, & de constantiae statu conuellit illius nobis adempti, & etiamque mentis, quae hoc etiam acrior remansit in nobis, quod graues mentis, & post mortem eius secuta tempora saepe numero me conuenerunt, quantum mihi in illo opis, atque subsidij ad ceteros fortunae motus fuisse ablatum. Non enim profecto me conuenerunt quid in eo, neq; usitatum amissum, sed cum summum illud saepe

quod cuncti in eo, qui id nouerant, mirabantur, ceteri pro-
 pter magnitudinem famæ, atque rei vix credibile esse arbitrabantur,
 cum omni optima arte se excoluissent, ut non solum naturam, &
 consuetudinem reliquorum, sed nostra etiam, qui instabamus, atque
 instabatur, studia superaret, tum summus inter nos amor, sum-
 ma concordia, summa communicatio rerum, consiliorumque
 coniunctio, que semper fuit, hanc etiam nunc vim habet in nobis,
 ex quoque nunc, non & incommodum nostrum tot in illo rebus iu-
 stissimis orbat, & acerbam illius, ac immaturam mortem luge-
 re actuum enim annum, & vicesimum vix attigerat, cum ex hac
 re mihi gressus, cum si velimus ea, que gessit, & que consecutus est,
 extendere, & numerare, non ille prope adhuc adolescens, sed iam
 factus fuisse functus videatur. Nam ut Latinas, Græcæque li-
 teras a prima pueritia penitus hauserat, tum legendis, ac perdi-
 scendis, utriusque lingue optimis authoribus reliquam, quoad do-
 mi inuenit, consumpsit ætatem. post ad me conueniendum Ro-
 mam profectus, cum cerneret genus illud vitæ, quod apud prin-
 cipes cum autoritate, & gratia in maximis rebus agendis, deli-
 beratissimè versatur, egregiam quandam habere ad benemerendum
 de plurimis facultatè, idem ipse vitæ genus, atque eadem stu-
 dia spectauit. Fuit enim, si quisquam unquam, ad humanitatem,
 ad liberalitatè, ad beneficentiam & naturam, & voluntate propen-
 dit, sed et ad res gerendas omnibus copijs, opibusque, prudentiæ in-
 uentum pariter fieret paratior, ad eam sibi præcipue comparan-
 tum incubuit, quam in omni parte, & actione vitæ plurimum va-
 lere dicebat eloquentiã. Eam porro, cum intelligeret sine phi-
 losophia expositam planè, atque perfectam haberi non posse, ad-
 miratissimè quodam, & inaudito studiorum cursu, omnia Platonis
 scripta Aristotelisque perdidicit. Non enim fuit illi ingenium ex
 eo genere, quod latidate tantummodo & probare, sed quod ad-
 mirari, & ut superius hominis facultate, suspicere etiam solemus:
 memoria porro tanta, ut quæcunque audierat, legerat, aspexerat,
 et vel semel notata, atque animaduersa, in promptu postea
 proferre semper posset. Igitur translatus ad actiones, & negotia,
 ad se se breui tempore præbuit specimen virtutis, humanita-
 tis, integritatis, prudentiæ, ut nulli iam maxime rei non cum ab
 ipso principe, tum à reliquis omnibus idoneus, & par esse iudica-
 retur. Sed nos hæc ipsa in eo inuenientes, tum quidem, & admiran-
 tes, & si in tantis coniunctissimi fratris, ad omnem virtutem
 præcedibus, gaudio efferebamur, spemque non dubiam eximie
 ætatis dignitatis constitutam iam habebamus, tamen quoddam vim
 illam incredibilem ingenij in corpore præsertim tenui, & im-
 becillo, cuiusmodi illius corpus fuit, vix diuturnam fore spe-
 rare poteramus, erat quædam admixta cum illa læticia nostra
 animæ

animi pietas, & sollicitudo, quæ me miserum tamen non desolat. Atque ut omnia, quæ ante dixi, in fratre mei amantissimo, & mecum concordissimo, quamdiu illis perfrui licitum fuit, præcipuum mihi iucundam, & lætam effecerunt, sic illo postea adempta, ipsa suavitate fraterna, illa spe, illis officijs, consuetudine, & consuetu uatus, acerbum habui penè omne tempus, quod securum est. hoc ex Christiana veritate, ac disciplina, peccatum enim meum primus ipse confiteor, neque in hoc fratri ipsi meo perdesum: ille enim, quoad vixit, cætera ita egit, atque sic se ad Deum semper omnia referret. Ego, qui plane habeo contrarios tales animos, atque ita institutus in CHRISTI religionem, qualis illa fratris mei profectò exiit, non sibi animam, sed immortalitatis initium in ipsa morte acquirere. Mortuum, & frangor animo, neque in recordatione optimi fratris gemitu, & lachrymis temperare possum. Quando cum illa dicitale inueniet solatium, iam senescens ætas mea? quando cum qui mihi illum referat, in cuius item amore, & benevolentia, sicut in illo faciebam, possum conuiescere? Quomodo possit illam curarum, cogitationumque commotionem, & sollicitudinem simili cum fide consensioneque præstabit? Atque ut hanc rem aliquo Dei immortalis beneficio aliquando mihi contigerit, illum animum excellentem, ac singularem, illam vim tantam virtutis, atque ingenij, quis mihi generi, nomini, famulato, & nostræ restituet vnquam? ò fallaces ferè semper spes, cogitationesque, & fluxus cogitationes, quæ cum sibi sepe occupauerunt, eaque certo cursu comprehendere iam, reuocantur, repente tanquam umbris illuse, & irrita, nihil illi habent soliditatis, sed tantum sibi penitere reliquum esse agnoscunt, ut intelligunt, nec tamen ista omnia, ut contemnant, palliant. Ego cum fratrem non amiserim meum, sed in eum lectum premiserit Deus, in quo vno beate, & sempiternè deare viuere. Quiddam tamen, quod me angit, & vrget, nec esse solas animi finit, quod mihi fratrem ipsum meum desideratissimum, atque optimum, dies ac noctes offert, non ad lætissimam animi quietudam ut solebat, sed ad renouandum illius mortis dolorem. Quæ aliquando omnem quæso abijciamus, & in re, ò bone, in omnia vitæ solatia potius constituamus. Namque has erant sollicitudines rerum humanarum, si quis altius in eis se non fluctibus illis ferri se patiat, quis non intelligat, non viam ad portum, sed ad calamitates vitæ, & ad naufragia spectare? Vnus est portus capiendus nobis, atque tenendus, & saluum salui, firma in Deo spes, & in obtemperando illius voluntati dedita nostra voluntas, quæ etiam si vehemènter a proprii animi motu perturbatur, & exterraturum rerum impulsu commo-

...terere tamen in Deo parte sui potissima semper debet, ne
...quam ab eo se totam dimouere. Quod si humana nature
...itate, nostra sepe consilia franguntur, quae sunt sua spon
...ad summum Deum, tum est, bone I e s v praebere te
...prolationibus nostris. An tu cum nihil antea rei
...nobis fuisset, cum alios quosdam etiam tunc deos, alios
...viam intueremur, in qua quidem ratione caci
...eram, accessisti vltro ad nos, veritate indicasti, pec
...viam beatam promissisti. Nunc cum volumus,
...cum laboramus, si non omnia potius impleuri
...quae abs te ad agendam diuinitate vitae praecpta nobis sunt,
...non adestis nobis? neque audies vocatus? nec labentis ma
...suffragis? sed correre potius, & allidi parere? Hem I e s v
...bono, suscipe nos; & qui pro inimicis mortem volens subijisti, nos
...cum amicos & morte vindica. Ac ne diutius in hac cogita
...nate nate oratio nostra, cum de Dei bonitate, & clementia
...ad quendam dubium nemini sit, nosque his de rebus pluri
...sicuti sumus, redeamus ad ea, quae nobis instituta sunt,
...CHRISTUM in ipso Paulo peruestigemus. Quo
...m in vitam aliquam, bonorum ingeniorum dignam cogni
...one, Deo nobis inspirante, primo libro aperimus, alter hic
...quaeque, non inferiora continebit. Nam ut surreximus ma
...ego & Iulius frater, partemque eam temporis diuinitate rebus
...mors, quae erat bono mori, & religioni debita, tum complexi
...mors nos, ducto lectore nobiscum, ad easdem umbras per
...et, & in eadem, qua pridie fueramus, confedimus exhe
...IULIUS: Non dici potest, mi frater, quam me tua
...delectatione delectauerit, eis de rebus habita, quae tamen
...bita, ut praecipue mentes bonas delectant. De Deo enim, &
...amici dei erga nos, nostroque vicissim erga eum, qui audiunt,
...deceperunt, nisi iisdem penitus ab omni recto sensu abhorren
...tes nos, incundos quosdam motus interioris laetitia sentiant,
...necesse est, nequaquam comparandos cum voluptatibus carna
...ris. Sed mecum alia multa affecerant, noua mihi quidem, & an
...ta maiora, quae abs te prolata sunt, tum illud admirabile, pe
...ante te conditum praepotentis Dei consilium, quo filium ille
...mum mecum, in carae hominis misit, ad perhibendam testimo
...nam mecum; ita me cepit, ut nunc iam non credere, nec per
...sede esse, sed plane tenere, & scire mihi videar, CHRISTUM
...viam, ex quo nobis sit vita, neque aliud nomen esse sub ter
...per quod credentes, salui fieri possumus. Proinde ego hac
...ante mecum cuncta ista diutius volucans, & non pauca subij
...cogitationibus meis, scripturae loca, praefertimque ex Ioan
...ne. enim altius profecto in ipsa diuinitatis consilia se tra
...metis,

A a a a metis,

merfit, illam veritatem spiritus, & natos ex mundo, nec erit
 homines, & quorum non carnis, neque vini volumas, sed Deus
 pater est: tum alia permulta, quæ in eius Evangelio, tanquam
 femina veræ, & vitæ, & sapientiæ dispersa sunt, hæc perceptum
 probè, & enucleatè, hoc per te introitu mihi patefido, nec
 antea mihi erant perobscura, nunc lucere ea meridie clarè,
 ante oculos posita esse videantur. Quod idem in Pandemone
 venturum confido. magno enim lumine semel introducto, p
 re omneis recessus, & angulos quamlibet occultorum sunt ne
 cesse est. Sed tu, mi frater, intelligentiam huius mysticorum
 commentatione multa, nocturnisq; vigilijs, ac lucubrati
 onibus, an alia quapiam ratione tibi comparasti? nam mihi quæ
 fari licet, quod sentio, quod cum bona venia tua dixero, hoc
 mihi hominis ingenio multo videtur maius. *AN VERE TU*
 quam, ne mihi molestus sis, meumque offendas animam, et
 quæ loquimur de Deo, & de consilijs Dei, a meo tibi ingenio
 non videantur profecta? Non sumus, opinor, tum inobedi
 entes. Nouimus enim vires, & facultates nostras. Sed cum commo
 mus nos Deo, toto corde, & pectore, ubi quid deturibus opo
 dum, aut differendum est, tum quod menti nostre abest
 scit, sic arripimus, tanquam id anteponendum longè, per
 diutissime à nobis quaesita, & inuestigata sunt. Quod magis
 credas, & mirere, Deum ipsum testatur, cui vni deus
 nunquam ante hunc diem in quo de his agere cepimus, nisi
 huius arcani mysterij, non modo plenam notionem, sed et
 stigium quidem, ad indagandum vllum in mentem nostram
 nunc repente mihi totum apparuit, vt facile Dei diuinitatem
 intelligatur, nec tam mea causa ab eo mihi tributum, quam
 primum mi frater, qui ista maximè expertis, & eorum de
 omnium, qui ad Deum propius adiungere se volunt, et, vt
 mundi sunt, spernere, & repudiare sunt parati. Nam qui in
 do curas, & cogitationes suas desunt, ad hæc humana
 sapientiæ prorsus sunt conuiuentes, tanque illa sibi habent
 nebricosa, & obscura, vt nos ea lucere, & clarissima esse
 gimus. Quorum infelix sanè, & miseranda est conditio, hoc
 dem etiam magis, quod isti ipsi admodum sibi sapere, et
 que esse docti, & callidi videntur: qui nobis etiam illud
 liti sunt, quod persuasum habeamus, ea nobis præcipua
 quæ ad manum non sunt, quorum autem est præfata, et
 possessio, ea posthabenda esse constituamus. etiam enim
 est hoc cæno, sordibusque terrenis coinquinata, & ob
 erigere sese ad intucendam cælestis spiritus vim nullo modo
 fit, nec in illo altero regno, quod à sensibus absconditum
 tantum, & tunc institutus mentibus manifestum est, p
 tantum

... aut ce...
...as, sed De...
...io, tanquam
...etcepti can...
...facto, neque
...declarati, &
...autem in
...notum pas...
...um sunt se...
...fitemur at
...ubiam, &
...tibi sciam, &
...dixerim, nec
...a a a a a
...imam, & in
...tibi negam
...um sublatam
...em commu...
...tibus pro...
...e ab omnibus
...gebit, nec
...tibus magis
...dote, & in
...tibus, nihil
...m, sed in ve...
...candis opor...
...dum id un...
...o, quoniam & tu
...ntiam deo
...as, & q...
...a qui in un...
...mna carit...
...ibi habent
...a esse in
...tibus, & in
...m illud, &
...soprata, &
...cas, & q...
...um, & q...
...o, & ob...
...lo modo pe...
...dicum p...
...a, p...
...que

...libi, aut locum designare. Qui si, vt fidei, & CHRIS TI
...non omittamus, virili saltem animo, & consilio forent
...sine vlla nimirum dubitatione, stauerent plus esse in
...pendendum, quae sempiterna promittuntur, quam illis tri
...ntiam, quae certo noscuntur esse interitura. Quid est enim
...omnis, quam ijs confidere quenquam, & gloriari, tanquam
...que sua esse non possunt, atque illa contemnere, quae si
...certi possent, propria illi, & perpetua semper essent? Cum
...er, si fidei CHRIS TI vim, & diuinæ naturæ bonitatem at
...tem respiciamus, neque inanis spes nostra, nec Dei fallax pro
...fidei illoposito, quis erit tam auerlas à vero, qui fidem nostram,
...ntiam, iustitiamque credulitatem, ac non stabilem, singula
...que sapientiam, illam autem rationem, quae mundum mag
...ge tenent, cognitionem certam, potius quam leuem in opi
...nando temeritatem esse constituat? T V M I V L I V S, Verissima
...habet, mi frater, inquit. Namque & ego fidei vim tacitis me
...cum concupiscens, plus etiam sapientiae in ea, quam credulita
...tem, vobis agnoscere, quanquam inest quidem vtrumque, sed
...tibi magis, nam & conhidere Deo, magis quam mundo, verio
...re appetere est, & sempiterna appetere, potius quam mortalia,
...ntiam multo praestantioris. At enim ista a sensibus remota sunt.
...Quid enim? in ómne & in istis curis, & cupiditatibus, quae mundi
...sunt, spe ea, quae possidentur, & tenentur à nobis, spe plus ha
...biti, vel in honore, vel in pecunia erogamus, atque effundi
...mus certamque, quod est abijcimus, vt quod incertum, consecte
...ramus in equo crebro solet cupidus homines fortuna ipsa refelle
...re. hinc hoc illis eo incommodius accidit, quod in hinc prius
...soprata, laboribusque factati, etiam si assequantur id, quod
...concupiscunt, in quo sperant, tandem se quieturos, in eo ipso
...mante delecti, atque decepti, omnium curarum stimulis, & so
...litionibus anguntur. Nostra autem fides, hoc est, I E S V Chri
...sti, non solum opanda, sperandaque proponit, quorum non in
...sopratae solum beatitudo, & immortalitas, sed etiam in ipsa
...spe, atque expectatione iucunda vita consistit. Non enim pollice
...tur nobis quicquam exiguum, aut mediocre, neque quod cum
...alia re, si comparatur, ex ipsa contentione tenuis, aut aspersabile
...operae videtur, sed ipsum omnium rerum caput, naturæ totius
...interceptam, fontem laetitiae, veritatis, immortalitatis, propria no
...stra possessione promittit, atque offert, cuius tam praecelsi mune
...ris dignitatem, si vere volumus pendere, atque aestimare, omnis
...mundanis voluptatibus delectatio, omnis amplitudo impe
...dit, neque honoris, cœnum nobis, & sordes præ illo videatur ne
...cessari. Etenim omnes Deum, etiam inuiti, aut ignorantes ap
...petunt, summumque in eo bonum nostrum, si non cogitato,

in factum vberem ferentes, quam plurimos in vnum quasi
apud coguentemus, quod vno capite CHRIS T O, pluribus
membris huius totum sermonis veritate, tanquam
vnicuique spiritui animetur, ac regatur. Sed ego nimium longe
regredior, neq. ab insuetata interpretatione impedio, sed igno-
rans frater, ego enim nocturnas meas cogitationes ardore
quodam erga Deum incitatus, quin exponerem tibi, con-
tente me non potui. F E C I T I planè bene, mi charissime
frater, qui hesternis disputationibus nostris, extremam manum
posuisti, remque ita expolisti, vt sic demum fore perspicuum
inter omnes. nosse ista volentibus, fidem in Deum illam, quæ
vna sola sit, & quæ vna hominibus veram tradat iustitiam, co-
muneque iustitiæ adiungat immortalitatem, nisi in CHRIS T O
vniuersalem nequaquam haberi posse. Quapropter hoc in-
legitimum fidei mysterio, D E O nobis referante, iam indi-
catis non monstrato, ad reliqua in ipso Paulo examinanda ac-
cedamus. Quod vt ordine intuturo melius fiat, lege tu in Codi-
ci quod scriptum est.

*Peccata vos, sicut per vnum hominem peccatum in mun-
dum intravit, & per peccatum mors, & sic in omnes homines
mors intravit, in quo omnes peccauerunt, vsque enim ad le-
gem peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputatur
vobis est lex. Verum regnavit mors ab Adam vsque ad Moy-
sem, in quibus non peccassent, in similitudinem præuari-
cationis Adam, qui est forma futuri.*

Cum vna dixisset Apostolus, de quo heri satis fuit dispu-
tum, in CHRIS T I morte, & sanguine Deo patri fuisse re-
conciliatos, & quod, si ille hoc pro nobis, cum adhuc essemus
inimici, gegerat, & perpeffus fuerat, vt filium in mortem pa-
tri pro nobis traderet, filius mortem eam ipsam libente animo
accepit: multo nunc magis amicus iam factis vitâ illam, quam
non recuperasset à mortis excitatus, immortalẽ quæ iam possi-
det, CHRIS T I nobis daturum esse, & communicaturum,
ne dubitemus mirari, & forsitan hæsitare, quid nobis cum
CHRIS T I morte, & resurrectione sit, aut quo illa pacto perti-
neat ad nos: Eodem, inquit, quo peccatum, & mors Adæ in
vno hoc est, in omne hominũ genus fusa est, & propagata. Sicut
ita in peccato Adæ proprio, & voluntario, illiusq. morte nos
in nostra peculiari culpa, similitudine tantum illius præuari-
cationis, comprehensi sumus, vt & peccatores simus pariter, &
murmur: sic in CHRIS T I morte, & resurrectione nos nulla
aliâ propria virtute, & iusti coram Deo effecti sumus, & vitam

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

nouæ huius iustitiæ comitem accepimus, purgati enim à peccatis, atque illis mortui in similitudine mortis CHRISTI, & in similitudine eiusdem exurrectionis ad iustitiam resurgimus, eandem iure, quam ipse habet, consequimur. Quæ enim in Adam, qui typus fuit, & forma humanæ speciei, quæ ex eo erat origo, impleto peccati, & mortis in illa origo exemplo peruasit in nos, & in totum posterum genus peruenit, ut quod ab illo iudicio, & voluntate patrum fuit, id nobis, ea, quatenus ex illo progeniti sumus etiam nil tale cogitamus, naturale sit factum, quod à principio, & capite generis dissimiles esse non possumus, sic in CHRISTO, qui primus consequentium, cum hominum mors pro aliorum peccatis accepta, vitæque moxrecepta, & peccatum in eternum ab eis, qui à Deo geniti sunt, hoc est, spiritali generatione creati, & iustitiam eisdem, vitamque infusus. At si per Adam, non nostram nos, sed illius mortem mortuam, hæc munem videlicet, quæ in nobis natura est, in illius culpa, ut qua deinde culpa extitit, & facta est moriendi natura. In CHRISTO à mortuis excitatum non nostram vitam, sed CHRISTI ipsius vitam, illam iustitiæ scilicet, quod per illam vitam CHRISTI, facta est fidelibus cunctis communis. Mortuus enim nobis est CHRISTVS, ut nos illi vitam daret ad Corinthios, si vnus pro omnibus mortuus fuit, ego vixi, ut si fuerit mortuus. Et pro omnibus mortuus fuit, ut qui vnus, quæ amplius sibi ipsi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus, & surrexit. In CHRISTO autem mors, ut non peccatum propter proprium, sed nostrum secuta est, ita ista vita recta, atque iustitia nobis per eum tradita, non propriæ nostræ, sed diuina in nobis per fidem iustitiæ est comes. Quod alibi Paulus inquit, sic accepimus, Omnia duco esse quæquiliat, dum CHRISTVM in carnis formam, & reperit in eo, non habens meam iustitiam ex lege, sed eam, quæ per fidem est CHRISTI quæ ex Deo est, iustitiam scilicet fide. Exemplum itaque & vis ex forma mortis, & resurrectionis IESU Christi similitudine eadem in nos transmissa est, hæc peccatum, & mors per similitudinem præuentionis hæc nos fuit deriuata. Sed sermo Apostoli manens esse ex illa, hoc loco ab ijs, qui parum attendunt hoc exemplum ad eum ideo præmitti, ut deinde sequatur in CHRISTO, quod per eum facta relatio (Nam id Paulus, aut nequaquam post, aut longo interuallo facit) sed sequi proximè dicta, & cum illam parari. Sic enim CHRISTVS sanguine, & morte sua Deo nos reconciliauit, & per reconciliationem vitam etiam suam nobis dilargitus est, quem admodum Adam peccato suo à Deo reuoluit, & per peccatum mortis effectus participat.

propter hoc, superioribus verbis magis adnecten-
tibus, ut ita legatur, Sed etiam gloriantes in Deo per IESUM
Christum Dominum nostrum, per quem reconciliationem acce-
perunt, propter hoc, id est, quia pro nobis & suscepit mortem, &
interit, ut non solum quis Deo nos reconciliauerit, sed qua
ratione, & quo pacto id egerit, à Paulo sit expositum, & ut
exemplo id confirmet. Quemadmodum, inquit, per unum ho-
minem peccatum, hoc est, simulas, & dissensio cum Deo, & per
unum mors in hominum genus est transiit. Sed tu fortas-
simali & de peccato, ut nostri appellant, originali, & de eius mor-
tificatione in posteritatem aliquid hoc loco audire vis.
Inquit, & id quoque praterea, quomodo illam in parte
nostris generis nostri labem reparauerit, CHRIS TVS, cum ni-
lino post eum minus quam antea, & moriamur, & à peccando
accusamus esse immunes. FACIENDVM est, inquam, ut
tu ut tu frater, & quoniam horum verborum in Paulo diffi-
cultate explanatio, cum auxilium ex Deo postulandum nobis est,
nam tua res alius aliquantò repetenda. ID QVIDEM no-
bis etiam commodius fuerit, inquit, etenim quid aliud omni-
no volumus, quam intelligere? BENE SAN E: Verum vi-
deamus, quid ait scriptura, quæ Deum formasse hominem as-
serit & terra, gleba accepta, & inspirasse in eum flatum vitæ
hominique mox constituisse in Eden ad Orientem, in quo ho-
minem locauerit, quem finxisset, eduxisse quoque à terra in il-
lo homo arborem omnem aspectu pulchram, gustatu iucundam.
Hortu in medio duas vel imprimis nobiles produxisse ar-
bores, Arborem vitæ, cuius pomorum usus à senectute, morte-
que absterret, & arborem cognitionis boni & mali. Cum er-
go potuisset hominem Deus in hoc ipso hortu, ut coleret eum
ut coleret, ita illi omnia fruenda in eo, possidendaque per-
mitteret, ut solum interdiceret arborem noscendi boni & mali, de
ceteris iniquis pomis, & nucibus cunctarum arborum vestro
arbitrio comedetis, ex arbore notionis boni, & mali, fru-
ctum nullum edendi causa attingetis, qua enim die eun-
que comedetis, morte moriemini. Hoc Dei præceptum quorsum
acceptandum sit, difficilis est consideratio. Nam nec inuidisse
boni Deus tam præclaram cognitionem, ut illa boni, mali-
que est, illo modo est existimandus, & quomodo ex illa cogni-
tione mors sequatur, item est admirandum. Sed nos contentio-
nis omisiss, breuiter quod sentimus, exponere conabimur.
Hæcigitur bonum duplex: Vnum est summum illud, & primum,
quod Deus est, cui nullum omnino malum est contrarium, si-
quidem ei, quod summè est, nihil è regione omnino est, quod
contrarium respondeat. Alterum est bonum, cui contrarium

opponitur, ex aduerso malum. In primo illo bono, & romani
 li experte, vita tantummodo est. In hoc altero autem bono, quod
 nunquam solum, neque sincerum, sed, ut sunt humana, mixtum
 contratio malo semper est, & vita, & mors similiter est contraria.
 Cum ergo prohibebat hominem Deus, ab usu illius pomi, quod
 boni, & mali cognitio insita erat, consulebat illius vitam, nec
 enim cum nolebat, verum ita attemperabat voluntatem, ut
 ut hominem tamen, quem liberum fecerat, precepto aequi-
 tate noller alligare. Boni itaque illius malique cognitio, ut
 ratur, demonstrata homini est à Deo, ut ne in malis, ad
 mortis plagas constringeretur, cui beatorum multo fructus
 eius boni noscendi & possidendi propositus esset, curio-
 & suauitatem nulla ex contratio male amaritudo in vita, quod
 mortis timor posset praeferre. In quo bono animato, quod
 Deus summus est, si se homo ligere, & collocare conueniens
 inuolantam malis vitam, eamque immortalem suam adpro-
 rus. Quoniam autem dimisso principe bono, alterum ad genus
 boni potius est conuersus, quod malum in se admittit con-
 neret, non mirum est, si in ea vita, quam magis appetit, mor-
 tem etiam contraxit, quae vitae illi necessitati inerat. Quod
 scrupulus rursus & dubitatio. si enim huiusce boni malique
 gnitio, effectrix est mortalitatis, qui potest illa esse in deo, ut
 tamen Deus in scriptura sic loquitur, Ecce Adam in malis
 quam vnus è nobis, noscens bonum, & malum, quod in
 monem, qui per ironiam esse prolatum voluit, ut non in
 lum Dei maiestati, sed etiam scripturae sanctae gratia, sine
 maque authoritati detrahere videntur. Non enim eorum
 id protulit, quod fecerunt, ut prouideretur, ne de quo vita
 ederet, & viueret in aeternum, quo Dei decreto Adam pro
 paradiso exurbatus est. Nos autem dicamus huiusmodi boni, &
 mali diuersam in Deo ac nobis esse cognitionem. Deum enim
 principio & tanquam à causa ad cognoscendum illud decernit
 totaque mentis, & intelligentiae in Deo est cognitio, non
 sensu, ab usu, à contactu, ab experiendo, discernendo, quae
 dem nixi intelligentiam ascendimus. Porro autem non
 quod intelligitur, sed in eo, quod sentitur bonum, hoc è
 lum mortis causam affert. Itaque ab ipso Deo non inter
 oculis hominis, qui & ipsi vim suam cognoscendi habet, quod
 quam non principem illam, neque precipuum, quae est mens
 rationis propria, sed palato prohibendum, & gustari non
 num iam erat bonum, malum que in nos ipsos accersere, ut
 finire si pomum comederetur. Hoc igitur bonum, quod pro-
 hibebat homini Deus in pomi usu, mortemque pernam pro-
 ricanti proponebat, mundus iste est, & mandata haec sunt, quae

illa, inductaque voluptatibus veram adulterantibus spe-
 rem boni, ubi a vero & summo bono nos abstraxerit, in mœsti-
 tudine solitudines nos mergit, & in ipsam comitem mœroris
 rapit mortem. quod totum nobis accidit, quia mundi
 mores effecti ab ipso Dei summi amore nos disunximus. Hoc
 fecit securus Adam, qui primò a Deo, tanquam in confinio
 bonorumque honorum constitutus, & simplicis illius, atq; sum-
 mi, & hinc cum malo, & cum calamitate mixti, ut verum veller,
 intelligeret, ubi se ad Evam, hoc est ad carnem suam, & ad
 naturam bonum inflexit, dimisso diuino, hancque nature sue
 naturam conditionem esse voluit, ut mundi amator esset homo, &
 naturam ipse commisit, mortemque contraxit, & nos ex se pro-
 genitos in eandem mœris, atque peccati induxit labem. Est e-
 nim in nobis etiam reluctans, & inuitis ingeneratus profe-
 ctio illius amor, & dulcedo quadam mortalis vite, a Deo
 nos distans, & boni illius fructum nobis diripiens, quod non
 bonum modò, verum etiam solum bonum est. Atque hoc est
 peccatum originis mi frater, quod in natura nostra tantum labis
 habet quod si attentius considerare velimus, quomodo & sus-
 cepimus a primo patre Adam, & in nos natura transfusum sit,
 necneque acciderit in humano genere, facile id possumus in-
 telligere percipere, ab hoc enim improbo, & Deo infenso
 mundo in nobis amore cum contumacia illa nascitur, que nos
 Deo impio, & voluntati facit repugnantes, tum cupiditatum
 etiam in nobis, & amentium appetitionum, morborumque ani-
 mi & perturbationum omnium turba exoritur, que tanquam
 inuicem familia, dominam suam oppugnat rationem, nullamque
 ei primum temporis neque diurni, neque nocturni putam, & va-
 cuam molestia relinquit, quod quidem homini iure euenit,
 quanto ordine turbato si nos Dei imperio minus audientes si-
 mus, nec animum ipsi nostrum in potestate habere debeamus.
 Natura igitur nobis iam agnatum est, quod in parente nostro
 fuit voluntarium, ut & amemus mundum, & idcirco moriamur,
 patrisque hac hereditas mortis, atque peccati ab illo paren-
 te nobis tradita est, quam necessario sequitur à summo bono a-
 lteratio, ut quia Deum non toto corde diligimus, omnes filij iræ
 in natura producamur, repulsi ab oris regionibusque celestibus,
 de terre damnatis partibus potius addicti. Carnis enim & con-
 cupiscentie sectam, imperiumque sequentes, que ad terram
 nos, & ad terrena bona deripit, spemque in illis omnem, & fru-
 ctum vite constituentes, dominum nobis mundum posthabito
 habuimus, & adoptamus. Ob quod videamus, quid dicat scri-
 ptura factum fuisse Adæ: Et emisit eum, inquit, Dominus ex pa-
 radiso voluptatis ad colendam terram, ex qua fuerat sumptus, &

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

eiecit Adam, & collocauit eum è regione paradisi deliciarum. Vnde dicitur mi frater totius humanae vitae formam, antequam Christus venisset ad nos, in his scripturae verbis expressam esse, quibus intelligimus peccatum in nobis, quod haufimus ex Adam, atque accepimus, hoc ipsum esse, quod ad propiora bene ab eis, & presentiora terrae bona delabentes, dominum mundum derelinquimus, Deum verum relinquimus: Deus porro ipse zelotes, & non patitur deos alios preferri sibi, & anteponi. Ita enim inquit Israël: Non curnabis te ante sculpile, neque id coles, quia ego Dominus Deus tuus, Dominus zelotes visitans iniquitates patrum in filios. Atqui sanè qui mundum colunt, non seculum tantum taxat ante illum, sed totos se in illum prosternunt, atque adorant, ut nullius sculpsit cultus, quam hic mundi amor, & feruor nimis, quae terrenis bonis sumus adstricti, Deo infensioris principior esse possit. **AT TENDO**, inquit, & simul intellego in incipio, quid artulerit nobis Christus, & quemadmodum in commune damnatum humani generis aduentu suo correxit, quare tunc auocauit nos à mundo, & ad Deum verum conuertit, & nos illo admirabili, vereque diuino vitae suae cursu, & ratione nostras non in hoc mundo, neque in fluxu illius, & fugacibus bonis, sed in Deo & sempiterno bono omnes ponetis. Quae iam deliberationem vitae agenda in baptismo proponit. **PER RUM** mi frater scire ex te optatim, priusquam ad vitam conuertimur, quae fuerit futura in Adam immortalitas, si peccatum illud non admisisset, & quo pacto in nobis mors ex peccato introducta. **CVM FECISSET**, inquam, hominem partem Deo, sic illum compactum esse voluit ex mente, & corpore, & ex immortalis, & ex mortali parte, ut pars tamen in seorsum separata fuerit adhaesura, si in ipso fonte vitae Deo mens primo ipsa haerere voluisset: aspectus enim ipse ad Deum, mentisque conuersio prorsus illi subiecta, & dedita, nequaquam viliam in partem sese commouens, spiritum inde illum vitae assidue excepit, à quo primo facta fuerat in animam viuentem, eumque ipsa spiritum, deinde in omne corpus rectis ordinibus transmutatum, quod totum è rationis Deo inhaerentis arbitrio dependens, nullis ipsius suis agitationibus turbatum, neque cum mente dissociatum eodem illo Dei statu implebatur, scilicet cum mente, & cum Deo vno nexu continebatur, ut aditum nullum sibi mors, nec ianuam ad conuellendum illam consensionem posset inuenire. post verò mente, & ratione, per gustatum veritatis arborem diuisa, & in transversas detorta partes, cum obtruncatis aut amputatis meatibus, illis, qui recti antea, & inter se congruentes spiritus Dei, & vitæ in totum hominem infusebant, mens primo ipsa

non diu vite natura immortalis, meliorem tamen in se diuina
vita, quam naturæ suæ vitam amisisset, corpus quoque, quod
vite fragile, & pronum in terram esset, neq; amplius medio
tempore cultu, vitam à Deo haurire, vt antea posset, morti con-
uertere necesse habuit, quando quidem nec stare ipsum valeret per
se, neq; ipse diu in vita sustinendi vllam amplius haberet
potestatem. Ita omnibus in homine partibus dissipatis, at-
que euersis, secumq; & cum Deo discordibus effectis patefa-
ctæ mortis via est, omnesque sub illius potestatem postea successe-
re dicuntur quidem arborum illarum, quas in paradisi medio
vite productas legimus, altera fructus suos iam exulit cogni-
tionem boni, maliq; videlicet, quæ est à nobis carè admodum,
atq; in feliciter miseria primum totius vitæ, deinde ad extre-
mam ipsa morte comparata, alterius verò poma arboris nul-
lum esse non ad finem à Deo producta sunt, quæ sunt vitæ ef-
ficacia, & immortalitatis. Nihil enim frustra, nonque ad cer-
tum usquam agit Deus. Sed quoniam ita cecidit, vt seculum
operta à vita antecedens primi parentis vitio hominum auersio à
vita Deo, & ad mundum, terramq; conuersio arborem il-
lam mortis & præuicationis anteferet, altera arbor, quæ sit
immortalitatis nobis restitutrix filio ipsius Dei, qui nos erat à
mundo ad Deum reuocaturus, futuroque illi seculo, in quo non
corporea carnalis sed spiritalis victuri sumus, fuit profecto re-
stituta, cuius vim, & admirabilem potestatem crux CHRIS-
TI in semetipsam suscepit. Ea enim vitæ vera arbor est,
quæ cultura cælestis illinc huc traducta, quæ filium Dei
in vitam vitæ & immortalitatis sublatum alte mundo exhi-
bit, quæ exportata fuit à Hierusalem eius ipsius humeris, quem
ipsa terra erat, quò planum fieret cunctis ista animaduertenti-
bus, vt in speiorem humani generis non in vna Iudæorum na-
tione conuersam, sed cuncto orbi terrarum à Deo communica-
tam, & expositam esse, quam crucem cum esset illa teterrimum
mors omnibus, turpissimumq; supplicium, ideo CHRIS-
TUS suscepit, vt suum diuinum mysterium penitus cõpleret, quo mun-
di omnia, aspera q; elegit, vt alta illius expetitaq; proster-
neret, ad cælum Deumq; ascendere nitentibus ea forent im-
pedimento, cunctosq; commonefaceret & doceret non ample-
cti mandati suauitatibus, & præmijs, sed vno Deo amando at-
que expectando ad honorem nos immortalitatis, & ad vera vi-
tam peruenire oportere. Verum vt redeamus ad conditio-
nem humane vitæ, quam nobis primi parentis nostri culpa con-
stitit, et cetero, atq; ex turbato ex peccato illo loco in exteriorè ter-
ram homine, proposuit illi Deus labores, & sudores, vitamq; vt a-
perirem, ac etiam mortem, morti que demum cederet, natu-
ræ lege

re lege sanxit. Igitur ille miser gratia Dei privata, ac quoque
 cetera spoliatus, atque orbatus, secum ipse semper discors, ager
 rusque metu assiduo mortis, & vicam trahens diffidens, ardu
 duram, mox in ipsa quoque morte angelorum fere illorum pro
 da efferebatur, qui grauiore errato, a superiore contumacia, & in
 sua creationis primordij Deo rebelles esse delictum, cum
 Deam sibi misericordia, & cogitatio eiusmodi. Licet enim
 nobis, qui inter homines loquimur, & loquendo tempore
 ducimus, de illis diuinis sine mora, & tempore consilio
 modo loqui in illa, inquam, aeterna & incommutabili
 misericordia locuta est. Hoc cine est Deus opus tuum illud
 quod ut dignitate ceteris praeccelleret, manibus ipse rursus
 effecisti? quod ad imaginem tuam confinxisti? quod in
 mundo, & animantibus reliquis tanto cum honore perficere
 voluisti? quod te cogitabas haec caeli spatia, & has mentium
 beatarum, frequentiores etiam, ornatioresque reddideris, & in
 eorum loco, qui scelere suo inexpiabili cecidissent, inuolueris
 homines te facturum, in quibus animum immortalis cum mor
 tali corpore coniunxeris non ut deterior pars meliorem obta
 ret, sed ut deteriori melior de sua nobilitate impertiret, & par
 conuersa ratio, & tota commutata est. Iacet princeps corporis
 natura homo a tua facie repulsus in umbra mortis, & in
 fordensque, tantum iam natus ad mercores, atque ad ramos,
 ne finem quidem miseriarum in ipsa sibi morte reperiret, & hoc
 dignior & nobilior videretur fuisse factus, ut calamitatis
 turpiusque conideret. Laet ille te, violauit, offensa, sed
 tamen se metipsum grauius, nec cuiquam, quam sua misericordia
 fuit, ut certe immensam tuam bonitatem illius haec te a nobis
 beat superare. Quod si ego de tua mente non penitus exiis, & pro
 stinus mihi apud te manet locus, si mea tibi semper accepta, &
 nunquam ingrata acciderunt preces, miserere & parca aucto
 ris tui, & reduc illud in gratiam tuam, tuumque primam uerum
 & potentius sit consilium, quam hominis error, qui ea, quae tu
 li ad salutem attribueras, conuerit sibi ad perniciem. Quod si
 haec ratio de miseri, atque afflicti hominis non moueat misericor
 dia, eridit ne impium illud genus perditorum angelorum, quod
 tibi de regione infestum semper & aduersarium est, haec tam
 lenta preda, & triumphe deuicti, ac capti generis nobilitate
 donaturus. Haec oratione commotus Deus iam peccati, & in
 immemor, respexit ad sese, & ad bonitatem suam, sapientiam
 bi sua in consilio adhibita, damnum quod primi hominis in
 cuncto generi humano fuerat illatum, reparare constituit. Et
 r. l. e. quidem mi frater, Iulius inquit: quippe qui non ex mis
 cordia minor sit, quam ex infinita uirtute, & potestate sua.

modi reparationem, inquam, multa fuerunt opus. Nam
 a Deo, quod statutum est, nunquam postea possit, de-
 dere rescindi, non alterius potuit sapientie esse, quam diuinae
 utique cursus rerum, ordinisque actionum, vt iustitiam
 ad reuocando ea, quae conuulsa, collapsaque prociunbebant,
 adhaeret cumulus, nulla confusio, nulla confusio earum
 que simul stare, conuenireque non possent: sed Dei consi-
 deratum & liquidum, non impeditum, neque anceps ad si-
 mul petenderet. Itaque cum duplicem homo mortem con-
 siderat, & illam corporis comitem iam naturam humanam decre-
 uit, atque adiunctam, & duriores, atque infeliciores alteram
 cum conuisione & gratia summi Dei errore voluntario idem
 non recitisset, ei in utroque opitulari constituit Deus, ut & me-
 ritum hominis ad amorem sui, studiumque retraheret, & corpus
 ad vitam, ac vestiret immortalitate. Sed hoc posteros, in quo nul-
 lae partes sunt, totumque est Dei potestas & deliberatio,
 sed ille in futurum, atque ordinatum, vt optinere, ac congru-
 entiam iustitiae potuit. Est enim corporum immortalitas in id
 respectu, quo lege expleta omnibus morientibus, quam semel
 legem rescindere non fuit fas, omnibus quoque vna noua
 ac cum conuisione facultas concederetur, vel excitarentur
 proprioque ad immortalitatem, non ex sua voluntate, sed ex
 uoluntate diuina, qui si vt mortem opperissent fugali, statim in
 conuisione fuissent, clamor, & concursio & strepitus abeun-
 tum, aliorumque redeuntium, cum autem moror in
 hunc adhaec uiuerent, in illis, qui iam reuixissent, exultatio & ob-
 iectio deinde impunitatem maior ad explendum oblatas cur-
 piam, & Deique tuta contemptio omnia in orbe ter-
 rae in confusione, & discordia, & insolitis motibus perturbata
 sunt, utque sanete ac seueri, summoque diuinae sapientiae consilio
 in uiam, atque id extremum & vltimum tempus cunctorum ex-
 cepto ad immortalitatem est reseruata. In altera vero parte vt ad
 amorem Dei homo reduceretur, mundumque praeter eo contem-
 nere uideretur, quoniam in ea non solius Dei partes sunt, sed
 etiam virtutem, & potestatem necessaria etiam nostra vo-
 luntate consentio, quae ab ipso nobis Deo libera est attributa,
 utque plus negotij ad prouidendum, & laboris fuit. Non enim
 tantum in actionibus, & moribus in eam voluntatem homo addu-
 cendus fuit, vt repudiato domino mundo, totum se Deo dederet,
 vt dicitur, sed & exemplis instruendus, & reprobis adigen-
 tis, atque honoribus fuit inuitandus, quod quidem
 in libera natura, atque ingenua plus habere uirum,
 inuenienti debuit. Itaque huc potissimum inebuit diuina sa-
 pientia, cumque cunctorum praemiorum, quae sensus moueant,
 praeci-

nem vitæ necesse fuit prius etiam mori. AD MODVM IN-
 QUID, nõne hoc oportuit fieri reuera, non imagine, &
 tunc, quandoquidem nequaquam est diuinæ veritatis præ-
 senti, neque velle quæquam in errorem inducere? OPOR-
 TET PLANE. NVN cadhibe animum huc quæso, & rationem
 non considera. Electus est, qui susceptionem corporum homi-
 num suo corpore ostenderet, eosque illa spe, & expectatione
 in seipsum ad Dominum Deum converteret, qui si ipse fuit sus-
 ceptus, mori etiam antequam suscitaretur debuit, & quidem
 vitam aliquam degeret. Nunc tu totum cursum hunc
 carnis susceptionis que IESV CHRISTI itane expendis, & estu-
 ras in eo tantum spectata sit exurgenti, mors vero ipsa Chri-
 sti una appendices duntaxat fuerint, nec aliquid ipse per se v-
 luit, & commodi humano generi ad cognoscendum Deum
 ostendendumque attulerint? QVIS hoc impius sic fateatur, ita
 quædam vita, & mors CHRISTI tanto excellentiorem, quam cor-
 poris creatio nobis ostenderit vitam, quanto beatus est fide,
 ac magis in summo Deo, quam ipso corpore immorta-
 litate. Namque & hanc corporeæ vitæ perpetuitatem, si à
 Deo, alienaque sit, miseriam dicere non sum dubitatu-
 rus. & TERTIV quidem mi frater, inquam, etenim hæc profes-
 sio magnum dicitur, & infinitate sapientie est Deus, ut cum quid a-
 pte ostendit, non extrema tantum consiliorum suorum, sed
 & recondita, & recondita diuinis velit referre esse mysteriis. Sed iam
 queramus, quid ad reparandum Adæ detrimentum retulerit
 nobis Christus. Hoc enim opinor primo abs te fuisse quæsitum.
 Primum dico, quod præstantissimam omnium vitam nobis re-
 tulit, non mentis, animæque videlicet, quam solam veram dicere
 non dubitamus, cum sumus in gratia, & amicitia cum Deo, qua
 nos ante per Adam fuerat amissa. Deinde quod immortalita-
 tem corporum restituit, quamquam hanc quidem distulit in su-
 perius operum rationibus adductus. Sed eam certe in se ipse
 non distulit, planeque ostendit nobis non defuturam. Verum
 quæ illa duntaxat, qui cum peccate, & fide ad Deum se contulif-
 sent, ac magis, atque operabilis, cæteris misera, atque ærimosa esset
 ablatum. Nam quod solet queri utrum CHRISTI fides nobis
 originale peccatum abstulerit, abstulit nimirum ex ea parte,
 quæ nos distuldebamus cum Deo, Deumque nobis alium & domi-
 num mandum constituebamus, quod erat tamen in nobis omni-
 um malorum maximum. Carnis quidem repugnantiam, & diffi-
 cultatem capitatis cum ratione, menteque reliquit, non ut ea nos
 opprimeret, in terramque deprimeret, quod ante adventum CHRISTI
 faciebat, sed ut vim in nobis virtutis, tolerantiaque acueret,
 utque nostram coram Deo, & laudem ex victoria nobis red-
 deret.

decet insigniorem. Verum his iam enodatis, ut ego arbitror, clarior
 clariorem intelligentiam adducis redeundum nobis est ad Apo-
 stoli verba, nisi tu forte aliud maus. Hoc ipsum, inquit, patet
 hi abs te de omnibus factis est factum. CVM APOSTOLVS, IN
 ex morte, & ex resurrectione IESU CHRISTI conciliatum
 nos cum Deo, & salutem, ac vitam diceret esse transmissam
 nequis in modo, ac ratione dici dubitaret, subiecit illud
 exemplum Adæ, qui & ipse potuisset à se peccatum & mortem
 posteris transfundere, in hoc ipso Adæ, creato aliquando
 mortuus, ut melius demonstrata communi calamitate
 nostri, quantum Deo per CHRISTVM gratia deditur, in-
 dius etiam intelligamus. Quemadmodum, inquit, per unum
 minem peccatum in mundum ingressum est, & per peccatum
 & sic in omnes homines mors pervasit, in quo omnes peccato-
 runt, in uno illo homine videlicet. In Adam enim graviter
 omnes peccaverunt, cum peccavit ille, proprium, & valde
 peccatum suum nobis commune & naturale reliquit. Quod
 libi Paulus, Quemadmodum in Adam, inquit, omnes mortui
 ira in CHRISTO omnes vivificabuntur. Quod in rebus
 necis parente omnes peccaverunt, similes illi deinceps, &
 producti, peccati autem nature semper natura mortis quæ
 est, sicut in Adam peccare omnes, ita & in Adam commu-
 nantur, eadem enim ratione, qua similes illi in peccato
 ducti, similes etiam in morte obervanda sumus. Vnde
 gem, inquit, peccatum erat in mundo, peccatum enim
 putatur, cum non est lex. At quænam ista lex nec
 tuis est, quin de Moyse lege sentiat, licet à doctis
 interpretatum. Nam si de lege nature intelligat, quænam ratio
 quælo exprobat illa hominibus peccatum, & peccatum
 rogat, quæ uno ordine omnes ad penam, & ad mortem
 innocentes, quam noxios? Deinde quando ista natura
 fuit, quam ante in mundo cum esset, nihilominus peccatum
 adventum eius primo cepit exprobari, cum antea non expro-
 braretur? In pueris aiunt, quibus antequam lex rationis adven-
 peccata vitio non attribuntur. Ergo in mundo Apostolus
 pueris voluit intelligi, quod nequaquam consonat. Nos verò
 tuis intelligamus, & ante, & post Moyse legem peccatum
 dem fuisse in mundo, verum ante legem in cogitatum
 que nec exprobratum vera illa exprobratione scilicet, quæ
 carum est, in quo intelligitur Dei esse offensio, qui peccatum
 lectus per legem primum est cognitus. Ideoque Apostolus per
 gem, inquit, est cognitio peccati. At enim tuis qui ante
 Cain, & Sodomæ, & in diluvio omnibus exprobratum peccatum
 ed nos de hominum iudicio, & existimatione loquitur.

Deum comprehendere, cum sit per legem cognitio peccati. Neque lege Deus vel naturae notionem peccati multum habuisset, non exprobrabatur igitur peccatū cuiquam ante legem, quia nec sub vera peccati ratione cognoscebatur, neque ratione anguste hoc interpretandum est, ut nemo unquam ante legem suam, aut alterius peccatum intellexerit, potuerunt enim multi cognoscere, ex illis praecipue antiquioribus, qui peccati ab origine, & creatione divina cum abessent, eiusdem naturae Dei & legis vim, & peccati nosse potuerunt: sed quod peccatum multo parte neque hominum modo, verum etiam animalium vni venerat ut peccatum ignoraretur, id pro communi sensu Apostolus, qui etiam caute admodum locutus est, non dicit non imputatur: non autem dixit, quod nemo illud ignoraret. Quod si occurritur ante Moysis legem etiam alias aliam gentium leges, quae peccata hominibus exprobrant, etque peccata, iam dictum est solum id esse peccatum, in quo sit offensio omnipotentis Dei, quod ante Moysis legem in mundo fuit, in quo quidem genere vno peccati sic intelligitur & hic, & ubique insitit Apostolus: Ante legem ergo peccatum in mundo nihilominus peccatum, post legem demum exprobratur, namque & ante legem ab Adam vsque ad Moysen non negatur, quod videtur eo sensu dictum quasi ex stipendio peccati, quod est mors, ostendere velit peccatum in primo illo homine ab omnibus hominibus admissum vna & patratum fuisse, quippe cum omnibus item mors obicunda sit, ut ab illo fuit obita, ut non nullum sibi de lege aduocat argumentum. Etenim si peccatum, quae est a Deo omnia intelligente tradita, peccata quaedam hominibus describit, eaque suscipi interdicit, & vetat, quam si cetera vitantur, peccatum que admittatur, mors est, non obtemperatio poena proposita, tanquam semper peccatum necessario mori sequatur: eadem profecto ratione, sed conuerso ordine, si mors omnibus etiam ante legem illata semper est, pro aliquo vitio peccato ab eodem summo Deo qui & legem & in lege mortem peccatis poenam proposuit, illis fuit praestituta, sed non omnino peccatis proprijs certa a se susceptis voluntate offenderunt, quibus postea multa suscipi posse indicauit lex, & tamen omnes mortem hanc: ergo in vno homine, & parente primo ab omnibus hominibus fuit offensum. Hoc argumentum quantum vim habeat subtiliter intuentibus facile poterit apparere. Intellectum enim ceret est, omnes in vno homine homines peccasse, etiam qui peculiare crimen in se non admisissent. Revertitur ergo mors ab Adam vsque ad Moysen, quod idem est, ac peccato suo intre est perbaccata, neminem sibi eximium, cui peccaret, ducens, ne ex eo quidem numero, qui ipsi ex sese peccauerunt.

Bbbb Carum

eorum non perpetrasset. At cur his saltem non perpetrasset, si non proprium illorum, ac originis peccatum, quod in illud
 licudine praeuicationis Adam transfulerant in se, ut illud
 persecuta. Forma enim totius generis humani in Adam primo
 tistit, ut quod in illo contigit, quatum ad peccatum spectat, trans-
 tumque ad mortem, idem deinceps transeat in omnes. Hic
 nim Adam forma futuri est, ut quod in illo factum est, in
 Vt & ad Philippenses, Imitatores mei estote, & conlabite
 ambulantes, ut habetis formam nos, hoc est, ut quatenus
 ego me gero, item vos geratis. Sed quid? nonne & post illam
 mors regnauit? regnauit utique. Verum illud Apostolus
 nis est propositum, ut vno parentis primi peccato omnino
 no concidisse ostendat, idque ex vna omnium morte
 comprobare, quae etiam ante Moysen commune peccatum
 mani generis vltima fuerit, ut quasi regnare sit, suo iure, sicut
 suo arbitratu vltima illam fuisse, quae postea sub lege cum con-
 piam legis violatorem perimebat, non tam suo iure intro-
 tur, quam ex praescripto agebat, hoc est ex imperio, & post
 te legis, ut regnare ante legem esset libero suo iure, ad
 terpellaro iuris sui cursu generale peccatum in hominum
 nire: post legem vero, ministrare iam legi, & seruare
 dam in obtemperando illi suscipere, atque contrahere. Nam
 si in hoc quoque loco studeamus id asserere more demo-
 ti in animas simul hominum & in corpora legem primum Mo-
 sis obuiam esse, illiusque tyrannidem vocandis hominibus
 nozem, & cultum summi DEI, & ijs in bonis meritis
 dis reprehensisse, dicimus & ante legem vocatos a DEO in
 rem, & cognitionem sui fuisse multos, legeque non tam habita
 post peccata, quam aucta potius, multiplicataque fuisse
 quod & mox Paulus, & in alijs saepe locis reperit, atque
 firmat.

SED NON ut delictum, sic & donum. Si enim vno
 lieto multi occiderunt, multo magis gratia Dei, & donum
 gratia vnus hominis IESU Christi, in multos abeundat,
 non sicut, per vnum qui peccauit donum. Iudicium enim
 in condemnationem, Donum autem ex multo delicto in
 cationem.

ABSOLUTA priore comparatione, qua essentem
 plo Adae aduersus Iudaeos obreclantes CHRISTO reconcilia-
 tionem cum Deo, & vitam per vnum Iesum CHRISTUM
 nines homines transfusam esse, sicut per Adam peccati & mor-
 tis

homines fuerat transuecta: Nunc utriusque factum inter se & A-
 dam & CHRIS T I comparare aggreditur, utrum fuerit eorum va-
 lidius, & fortius. In qua quidem contentione, gratia, offensione
 spectatur potentior, non numero quidem eorum, qui seruandū
 sunt, sed his, qui perire, suntue perituri. Non enim id nunc in-
 ter Apollolus, nec libertatem suam cuiquam adimit, eligen-
 dum velic sciam, siue interire ex preuaricatione Adæ con-
 tinere, siue seruari, ex obedientia CHRIS T I. Non enim nume-
 rum hic, qui aut beneficio, aut damnatione comprehen-
 duntur, inter se confertur, sed vis, & potestas peccati atque gratiæ
 a comparationem est adducta. Primoq; ex utriusque authore, &
 capite delicti, ac gratiæ sit contentio, deinde ex duplicibus &
 gratiæ & delicti effectibus. Ac primum, Si, inquit, vnus delicto
 peccati mortui sunt, hoc est, quod ipse appellat multi, ipsa multi-
 tudo videlicet, multo magis gratia Dei, & donum, in gratia v-
 nius hominis Iesu CHRIS T I in multos abundauit. In his enim
 virtutes & peccati, & gratiæ, ex nobilitate, & potentia eorum,
 qui utriusque authores sunt, in contentionem adducitur. Peccati
 enim maior est homo, gratiæ, & doni Deus. Si peccatum igitur
 ex vnus peccato tantum ad mortem potuit, donum, & gratia ex
 Deo multo plus valebit. Ad quid autem sit valitura, paulo post
 exponet, ut nimirum regnetur in vita. Porro quantum inter Deū,
 & hominem interest, tantum interest inter peccati vim, & vim
 gratiæ. Quod autem ait, Gratia Dei & donum in gratia vnus ho-
 minis IESV CHRIS T I in multos abundauit, sic est intelligen-
 dum, quod primus homo IESVS CHRIS T VS hanc in se Dei
 gratiam, & hoc donum accepit, & in seipso omnibus, sicut Adam
 primum peccatum in se concepit, & in seipso omnibus. Sicut enim
 Adam carnem in se hominis ad carnis, & mundi amorem post-
 habito Deo conuertit, & in eo omnibus Adæ filijs carnalibus illa
 ad mundum conuersio est facta: ita homo IESVS CHRIS T VS
 mortem carnis peccati in semetipso concipiens, eandē in omnes
 Deū filios spirituales immisit. At cur non spirituales homines eo-
 dem modo filij CHRIS T I sicut Adæ carnales? Nempe ob eam
 rem, quod caput, & fons peccati, atque carnis est homo. Ideoque
 in carne filij Adæ sumus, gratiæ autem, & spiritus non est homo
 pater, sed Deus. Primus itaque Adam homo peccare per se ipse
 potuit, sicuti peccauit, & ideo est contaminati generis pater, sur-
 gere autē ad gratiam per se ipse homo non potuit, iccircoq; illa gra-
 tia, & iustitiam, & vitam hausit ex Deo homo CHRIS T VS Ie-
 su, & ex eodem Deo in CHRIS T O nos hausimus, qui per spi-
 ritum, & obedientiam, & fructum gratiæ Dei filij effecti su-
 imus. Atque hac cōparatione inter authores peccati, & gratiæ fa-
 cta, ad comparandos effectus utriusq; peccati, gratiæq; procedit.

Ac non sicut per vnum, qui peccauit, donum quod. Concilio
nim est horum verborum sensus, perinde est, vt si diceret, Ac non
sicut peccatum, ita donum, quorum vtrumque per vnum in-
ductum est. At quamobrem non sic? Quoniam, inquit, peccatum
quidem ex vno in condemnationem, donum autem ex multis
delictis in iustificationem. Hoc est, inquit, intervallum, ha-
stantia inter peccatum Adæ, & inter donum ac benedictionem
m Dei: quod si ex vnus iudicatione peccati omnes damnati
tantum que potuit peccatum vnum, vt valeret eius iustifica-
tionem, quantum vim illius beneficii esse oportuit, non
ex illo vno peccato humani generis communi dantur, sed
plurimis postea peculiaribus etiam peccatis nos restituunt
iustitiam?

*SI ENIM vnus delicto mors regnavit per vnum, multo
magis abundantiam gratiæ, & doni iustitiæ, qui accepto
ra regnabunt per vnum IESVM Christum. Igitur sicut per
vnum delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per
vnum iuste factum in omnes homines in iustificationem.
Quemadmodum enim per inobedientiam vnus hominum
tores constituti sumus multi, sic & per obedientiam vnus
constituentur multi.*

IN EADEM insitit contentione Paulus apostolus, de
que doni, & quod modo contulit vim, & ta culam vitam
ter se, ex authoribus primum, ac deinde in scriptis & libris
rum comparans atque iniquitas, quod si vnum tantum peccatum
peccatum, vt omnes condemnaret, quantum plus peccati
quod ex plurimis peccatis ad iustitiam reuocaret. Nunc autem
alterum vtriusque adducit in comparationem, quod si delictum
regnum mortis per vnum inductum est, multo magis per vnum
IESVM CHRISTVM abundantiam gratiæ, & donum iustitiæ
qui acceperint regnabunt in vita, hoc est, si tanta est vnus pec-
cati auctorem, auctoremque gratiæ differentia, quod vnus
lorum homo est, alter Deus, si tantum inter vim quoque hypo-
cati & gratiæ interest, quod vno ex peccato inducta est con-
minatio, gratia non vnum modo peccatum, verum innumera-
bilia peccata sustulit, cum fructus peccati sit mors, gratia
tantum etiam intervallum inter hanc mortem, hancque vitam
esse necesse est, quantum inter illa priora interest, vt quantum
Deus homini, gratia peccato, tantum etiam vita hæc que ex gra-
tia Dei per iustitiam in nos fluxit, illi morti præponderet, que
est ex peccato vnus hominis inuectæ, atque hac effectum in
iustitiam.

conventionem facta, deinde in sequentibus verbis mo-
strat, quo per Adam laesi fuimus, & quo per CHRIS-
tum a laesione, qua dicit, quod per vnus inobedientiam pecca-
tum effectus sumus, & per vnus obedientiam iusti. Verum quo
modo ex vnus inobedientia nos peccauerimus, dictum iam est,
ergo eo quod Adam a consideratione, & respectu Dei ad mun-
dum, & carnem potius conuersus, in coque non obediens Deo,
inobediens mundi amore, & propterea in Deum inobedientiam
transiit ad nos, a quo mundi amore CHRIS TVS sua cruce,
liberare ad Deum nos reuocans subiecit ipsi Deo, & in obedi-
entia debitos omnes, qui simul mundo cum eo mori voluerunt,
dicit.

*Lex autem interuenit, ut multiplicaretur delictum, ubi autem
multiplicatum est peccatum, superabundauit gratia, ut quem-
admodum regnauit peccatum in morte, sic & gratia regnet per
iustitiam in vitam eternam per Iesum Christum.*

Quo paulo ante posuerat in comparando maiorem mul-
tiplicationem fuisse gratiae, quae nos ex peccatis plurimis ad iusti-
tiam, vitamque reduxerit, quam peccati quod vnum, & per v-
num nos damnationi subiecit, nunc id demonstrat, quo modo
ex peccatis plurimis in nobis collectis & coaceruatis vim maio-
riorem ostenderit gratia. Quoniam, inquit, ut grauius etiam,
& copiosius peccauerim lex interueniens effecit. Ad peccatum
enim naturae & naturae, quod est in amore mundi, & propter e-
ius naturam in imperio & dominio carnis ac cupiditatis implici-
tate accessit lex, quae hoc in nobis effecit, ut cum nihilomi-
ni carnis, & cupiditatis seruiremus, tum contumaciam quo-
que de contemptum Dei praecceptorumque eius non seruanda
lege suscipere, ex quo pondus maius additum est peccato.
Immo illud ex lege nati sumus, quod multa, quae suapte na-
tura peccata non sunt illius interdictione, aut praeccepto iuben-
tibus illis fieri, aut vetantis peccata inueniuntur, si non ex praec-
cepto legis fuerint obseruata. Lex igitur accessit, ut multi-
plex redderetur delictum, ut inquit, ergo iccirco data lex,
et frequentaretur etiam magis, & maiorem vim manifestare-
tur peccatum? nequaquam illa quidem ob eam rationem, &
maius data est, sed ut peccatum potius cognosceretur. Per
legem enim cognitio peccati. Quid autem facit ista cog-
nitio? Hoc nimirum ut cognita nostra imbecillitate ad auxilium
grae Dei confugiamus, nostramque nullius momenti iustitiam
conspicimus, illam a Deo ipso iustitiam expectamus, quae in CHRIS-
TO, & mortis illius dono nobis est ostentata. Proinde etiam
dicitur ideo legem fuisse datam, ut multiplicaretur delictum,

unde declaratio veritatis sic postulet, etiam carnem reuera
 necesse sumus obligati. Sed hoc casus & dies aliquando affert.
 huiusmodi solenne & statum omnibus est, ut in baptismo hanc
 vitam, & se etiam vitam profiteamur, quemadmodum posthabitis
 omnia omnibus in Deo vno fidem nostram confirmamus & lo-
 quimur. Itaque mortui sumus peccato omnes, qui in CHRISTO
 baptizati sumus, quod si non simulate, sed vere illa est a nobis &
 mente concepta, & ore, ac verbis enunciata vitam professio, qui
 volumus amplius manere in peccato, aut quo pacto operatio-
 nem illam prauamque cum fide CHRISTI habere in nobis pos-
 sunt. Nam qui dicunt sola ex fide saluos nos fieri, neque ad salu-
 tem bonas operationes requiri, ipsi se impediunt, suum ipsi di-
 cimus, & redarguunt. Fides sola satis est ad salutem, fa-
 ctum, sed ut integra sit, neque vlla sui ex parte diminuta. Fides
 peccati est peccato esse mortuum, & viuere Deo: hoc est, ea qua
 agere vult, & qua speret habere omnia posita in vno Deo, ne-
 que cum mundo commercij quicquam, aut nimis arctae rationis
 contemere, hoc enim est mortuum esse peccato. Tu vero qui
 vult in hunc spem vitam constituis, cum ab ea disungis, & auellis
 peccati mortem, quid iam amplius fidei, quo illa merito fides
 appetitur, relinquis? nec vero illa ratio verae rationis est parti-
 cipanda esse in peccato, ut Dei benignitas, & gratia ma-
 gis accretur, si quidem ibi magis illa abundat, vbi est grauius, fre-
 quenterque delictum. Si enim hoc ita sit, nequaquam magnifi-
 centiam Dei benignitas, sed opprimitur. Illa enim in hoc sese exhi-
 bet, ut amplam, diuinamque iustitiam, & bonitatis suae
 laudem ostendit, quod aufert a nobis peccata, & iustitiam suam
 non iam factis fidelibus imperit. Qui vero perseverant in pec-
 cato, non modo non illustrant Dei summi beneficentiam, sed ne-
 que quidem locum, vbi se explicent, relinquunt.

Considerati sumus igitur cum illo per baptismum in mortem,
 ut quemadmodum excruciatum fuit CHRISTVS & mortuus per
 gloriam patris, sic & nos in nouitate vitae ambulemus. Si enim
 cruciati sumus similitudini mortis illius, nempe & resurrectionis
 eius. Hoc noscetes quod vetus noster homo cruci vna af-
 fixus fuit, ut aboleretur corpus peccati, ne quo deinceps seruire-
 mus peccato. Nam qui mortuus est, iustificatus est a peccato, si
 vitam mortuus sumus cum CHRISTO, credimus, quod &
 vivemus cum eo.

MAGIS etiam ac magis a postulo vim eam sacramenti, quae
 in baptismo est, & fidei CHRISTI mysterium declarat. Ac in
 baptismo quidem trina illa nostri in aqua immerso, rursusq; ter

facta ex aqua emersio, & cum CHRISTO nos sepeliri in fide re trinitatis, & cum CHRISTO item resurgere in eadem denotat. Sed ut videamus clarius similitudinis nostræ: C H R I S T O, & rerum earum, quæ inde eueniunt, consequentibus, consideremus. Mors carnis, & corporis id profectò affert, & peccatum simul cum ea, & peccati effectrix cupiditas moritur, C H R I S T V S porro in cruce mortuus est sponte, ac volente, & illud hominibus præbens documentum nulla esse bonam, quæ vere expetenda sint, quandoquidem nec videri quam bona illa ipsa mundi expetantur, facienda transire illi longe Deus, & sperata ex eo bona anteponantur, habitum, & integrum fidei C H R I S T I mysterium, quæ scilicet rota in Deo, & spe Dei collocat, a mundo autem, & carnalitate auellit, atque abstrahit. Nos ergo qui fidem istam amplectimur, & C H R I S T V M sequi, coletur, insitimus, nisi in eadem vita qua ille & voluntate, & sententia, falso Christianum nomen usurpamus. Quid ergo? dixerit quispiam, num corpus & vitam accipere statim debemus, ut cum C H R I S T O fideles Deo amemur? Minimè istuc quidem re, sed voluntate debemus, ut esse parati, ut si eam à nobis Deus depoposcerit, si non ipsam vitam pro veritate deduxerit, si est mors nostra fructum peccati suscipiendæ veritatis, pietatisque allatura, corpus nostrum in acerbitati facillè permittamus: ipsi vero nequaquam quælibet volentes, sed Deo gratias agentes, qui tantum nobis bonum voluerit habitum, pro illis ipsis Deum insuper deprecemur, ut non ferro, & igne ad perniciem vite fuerint infectati. Hæc sententia fidei nostræ, hæc vis, hoc præpotentis Dei in salute vestra vocabulum. Verum non sæpe hoc à nobis postulat Deus, ut ipsa moriamur. Dies erit cuique sua moriendi constituta. Voluntatem quidem huiuscemodi nostram & decretum mentis vobis postulat, ut statuamus pro Deo, & pro ipsi bonis, quæ à Deo nobis propofita sunt, non inuitis, si accidat, esse moriendum. Reuerentia factò semper utique hoc postulat, ut ea quæ sequuntur, carnalis corporis mortem, atque vna cum eo occidunt, & committuntur, cuiusmodi est mundi amor, & cupiditatum regnum, & voluptatum illecebræ, & auri, argenti, lautæque superlectilis studiorum comparatio, honoris quoque & opum & potestatum ambitus, quæ prorsus intereant in nobis, & quanquam in carne etiam moriamur, carnalis tamen operibus, & effectibus sumus, si pergitis in voluntate, & ambitione vivere, quo nam pacto probemus nos de ferendam vltro pro Deo vitam voluntate esse paratos? C H R I S T V S igitur totum hoc documentum ipse in se exprimit, cum corpus suum addidit morti, quo nos morti illius similes habere

nam quidem corporis mortem Dei arbitrio libentes referue-
 runt. Interim vero, quod muneris nostri, & Christiani imprimis
 est, partem illam mortis in corpore subeamus, quæ non
 carnis corpus sed luxum, & diffluentiam corporis, animiq; pra-
 vum ad corpus se accommodantis abolet in nobis, atque
 morietur, quæ ratione quidem peccato mortui verè & dicimur, &
 moris. Rursus cum CHRIS TVS in carne resurrexit, illamq; re-
 cepit vitam, quæ non amplius occasura, sed futura erat in eo iam
 immortalis, cumq; ascendit in cœlum, & ad dexteram patris
 sededit, alteram partem mysterij plenam, & perfectam in se no-
 bis ipse demonstraui, quæ præmia videlicet, & qui à Deo hono-
 res consequantur, qui pro Dei honore, & pro cœlestibus præ-
 mijs mundum & suauitates mundi fuerint aspernati, vt nos, qui
 illam adhuc vitam obtinere non possumus, obtinebimus autem
 vitam, interim tamen ea confectemur, quæ illius vitæ propria,
 hæcque illi adiuncta futura sunt, innocentiam dico, iustitiam,
 pacem, charitatem: nam & hæc quoq; nunquam moriuntur,
 immortales animi nostri immortales & hi sunt. Quod
 in illa morte peccati, quæ peccatum iam in nobis CHRIS TO
 commortui interemimus, ad hanc nouam vitam iustitiæ, quæ
 generis iustitiæ est, non humani, negligamus exurgere, ne
 ad illam quidem vitam, quæ in corpore futura apud Deum est
 bona, atq; immortalis magnopere aspiramus. Ex his satis patere
 videtur, quod sit mysterium fidei, & quæ baptisimi vis, nostraque
 cum CHRIS TO mortis veteris hominis, hoc est, eius qui ex
 Adam progenitus est, & nouæ vitæ ex Deo, cum Deoque similitu-
 do. Hæc autem CHRIS TI à mortuis exurrectio gloriam Dei
 patris illustrem reddidit, sic nostra ex peccati morte ad nouam
 vitam excitatio non virtutibus nostris, sed eidem bonitati
 & gloriæ Dei ascribenda est. Confiti ergo si fuimus similitudi-
 ni mortis CHRIS TI, & resurrectionis erimus? hoc est, si simili-
 tudinem mortis eius in carne nostra, quatenus scilicet morimur
 peccato, non totam mortem ferimus, & resurrectionis illius si-
 militudinem feremus. Nunc quidem non resurrectione tota, sed
 quatenus ad vitam iustitiæ resurgimus, post autem & integram
 resurrectionem, cum in supremo mundi iudicio reuiuiscemus, &
 mortem item suscipiemus integram, cum vltimum nostrum diem
 obibimus. Confiti autem, inquit, vt non ore tantum, neq; enun-
 tatione verborum, sed corde, menteq; coniuncti, & in vnum
 quasi conflati cum CHRIS TO ipso in mortem, & vitam simus.
 Nam sic quidem vetus homo noster cum eo crucifixus fuerit,
 corpusque in nobis peccati interierit, corpus autem peccati qua-
 tenus ex eo oritur, serueturque peccatum, vt ne amplius deinceps
 trahamur peccato. Nam qui mortuus est, purgatus est à peccato.

Bbbb s Quod

Quod si vere cum CHRISTO mortui sumus, fide & voluntate videlicet, credimus etiam, & confidimus cum eo nos vivere, hoc quidem seculo nouæ iustitiæ vitæ, in altero etiam corpore, & immortali illa totius hominis gloria.

Scientes quod CHRISTVS suscitatus è mortuis, & non moritur, mors illi non amplius dominatur. Quod cum mortuum est peccato mortuus est semel, quod autem vivit, vivit, sic & vos existimate vos ipsos mortuos quidem esse peccati, & viventes autem Deo in CHRISTO Iesu domino nostro.

INSISTIT Apostolus, & similitudinem eandem in vita profecquitur, per quam mortem, & vitam CHRISTI in vitam quadam referimus. Vt enim mortem illius ad eo in corpore acceptam nos in peccati morte, quæ pars est vniuersæ mortis accepimus, sic eiusdem vitam vniuersam & integram, quæ pars est corpore & iustitiæ in æternum iam vivit, nos in ea parte accepimus qua iustitiæ vivit. Ac sicut illa in eo vitam immortalem est, sic in nobis non amplius moriatur iustitiæ, semel ille peccato mortuus est nostro nimirum, & nos semel sumus mortui in id denuo incidamus, vt rursus in eo nobis sit morientis iustitiæ autem vitam, quam ipse vitæ CHRISTI a mortificatione imitatione suscipimus inuolaram, & perpetuum imitemur, in qua vivimus iam Deo, non peccato, aut mortali. hæc in nobis imago sit vitæ eius quam Deo vivit. CHRISTVS. Ille enim ita Deo vivit, vt in æternum cum eo vivat, & Deus ipse sit: Nos ita in hac iustitiæ vita vivamus, vt ea nonquam discedamus, & Dei similes in illa, ac tanquam filij & nominemur, & simus: quæ quidem vita peccato mortuum esse de peccati iustitiam vivere Deo, totum est fidei nostræ mysterium, quod est CHRISTVS consilium, & sermo omnipotentis Dei, in quo nos hanc vitam nobis vivere concessum est. Vbi enim non est CHRISTVS, neque mundo, & peccato mori quem piæ contagio, neque item vivere ipsi Deo.

Ne igitur regnet peccatum in mortali vestro corpore, vt peccatis illi in cupiditatibus eius, neque præbeatis membra vestra arma iniustitiæ peccato, sed præbeatis vos ipsos Deo velut ex mortuis viuentes, & membra vestra arma iniustitiæ Deo. Peccatum enim vobis non dominabitur. Non enim estis sub lege, sed sub gratia.

CUM peccatum regnat in nobis, nosque ei subiecti, & illi obediētes sumus, tunc exhibemus illi membra nostra, & peccatum corpus, vt ad peccati nutum, atque imperium illa prælio fiat. Peccatum

peccatum voluntati nostræ, tanquam militi, & appari-
 tus, ut ad omnes corporis cupiditates explendas membra
 nostra veluti arma, & parata habeat, & quotienscunq; annue-
 rit, capiat illa atque administrandum corpori in suis
 utilitatibus accurrat: quibus quidem armis ad iniustitiam, hoc
 est ad omne genus sceleris & improbitatis peccatum vitur, quod
 debetortur, ne in corpore nostro patriamur Apostolus, rur-
 susque idem hortatur, ut exhibeamus nosmetipsos Deo, velut ex
 mortuis viuentes, & membra nostra arma iustitiæ eidem Deo ve-
 luti prompta & præstò ad omne imperium Dei, qui his membris
 ut armis ad iustitiam, hoc est ad omne genus virtutis & probita-
 tis utitur. Sed quod ait, velut ex mortuis viuentes, idcirco ait,
 quod iustitia vita animæ est, ad quam quidem iustitiam postea-
 quam CHRISTO à mortuis surgente nos quoque cum eo il-
 lum vocat vitæ referendo similitudinem consurtemus. Nam &
 ipse lætatur ob iustificationem nostri, ut scilicet & nos ad iusti-
 tiam auergeremus, postquam, inquam, sicut mortui fueramus
 peccato in CHRISTO mortuo, sic ab ipso peccato, & iniusti-
 tia per resurrectionem eiusdem tanquam à morte in vitam iustitiæ
 reuerti sumus, hanc ipsam iustitiam, & vitam, quam à Deo
 accepimus illi ipsi, vnde profecta est, exercere, & conseruare
 decemus hoc etiam magis, quod in memoria habentes & grato
 memores animo, quæ terra ex peccati morte ad cuiusmodi cum
 Deo, & in Deo iustitiæ vitam traducti fuerimus, ut magis agno-
 scamus beneficium omnipotentis Dei, & plus illius gratiæ
 amore obligati sumus. Velut ex mortuis igitur viuentes, id est,
 quæ hanc nouam vitam ipsius Dei beneficio obtinemus, cum
 peccato nostro antè essemus ipsi mortui. Atque ideo ipsam hanc
 vitam ipsius voluntati totam subijciamus. Peccatum enim vo-
 luntati non dominabitur, inquit: Non enim estis sub lege, sed sub
 gratia. Rationem dat, quare nobis non dominabitur peccatum:
 quia sub gratia sumus, & non sub lege, quia spirituale iam vitam
 viuimus in CHRISTO, non amplius carnalem, ex qua parte
 deitate & carnis, & corporis subiecti sumus legi. Nam ex spiritu
 eccis illi non subijcitur. Non dubium autem est, quin dum sub
 gratia sumus, peccatum nobis non dominetur, sed illud est dubium,
 quid & qui sub gratia sunt, interdum etiam peccant, ex eoque
 gratiam amittere videntur, & qui sub lege sunt, videntur posse
 non peccare. Sed semper nobis ista ut intelligamus, ad myste-
 rium fidei reuertendum est, ex quo illa à Deo nobis adest gratia,
 quæ à Spiritu sancto nos admonente, à mundo, & mundi bonis
 carnalibus, atque abstractis, bonum omne nostrum in Deo vno, & in
 eius diuinitate præmissis, quæ ab eo nobis in celo sunt proposita,
 statuit.

statuimus & locamus. Hæc enim ex Deo illuminatio mentis, hæc directio mentis, & voluntatis, gratiam, & iustitiam illam in nobis imprimunt, ut qui veritatem tanti mysterij, non tantum habemus solum, neque in aliena fide, atque autoritate propolitam duntaxat habemus, sed corde, & mente percipimus ipsam. Quando etiam in peccatum prolabamur, quoniam tamen in præter animi nostri constitutum est, nunquam illud in peccatum cognate, neque dominari patiamur. Qui verò sub lege Moriturus, ut qui mundo, & mundi cupiditatibus sunt affixi, licet necesse quædam habeant ex lege, quo se pacto in cupiditatibus vitare & gubernare debeant, tamen serui necessarii sunt peccati, quando totum etiam illud, quod lege eis est permittitur, & bona terrena magni aestimant, coram Deo quodammodo peccatum est: ex quo etiam dictum fuit à Paulo, & aliis locis docetur, quòd ex operibus legis coram Deo non est iustificatio, & non ad Philipenses, quòd cum ipse secundam iustitiam, quæ est in lege, factus esset irreprehensibilis, quæ tamen ei iuxta se non habebat, propter CHRISTVM, illa arbitratu sit damnari sibi esse, & etiam nunc arbitrari sibi damnum, in quo profectò obstat legis iustitiam coram Deo, quoniam ab radice sua in terram raditur, peccatum potius esse. Quo enim pacto aliter damnum sit? nisi quòd nihil tam discrepans fieri potest, neque inordinabile, & in sociabile inter se, quam & mundana appetitio, & gratia simul amare. Ergo nobis iam non dominabitur peccatum, quia sub hac gratia & non sub lege amplius sumus.

Quid igitur? peccabimus, quando non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Nonne scitis, quòd cui exhibetur vobis in ministerio in obedientia serui estis, cui obeditis, siue peccati in ministerio, siue obedientia in iustitia? Grati autem Deus, quòd etiam serui peccati, obedistis autem ex corde, in quam tradidistis ipsam formam doctrinæ, liberati autem à peccato, serui facti estis gratia.

Hæc c postulatō interrogantium si peccandum est, peccatum sumus sub gratia, & non sub lege. Iudeorum propositum non intelligentium, quantum seruitutis & mali sit in peccato ipso, præter effectum etiam illum peccati, qui est mors, quantum in lege peccantibus proponebatur, quando in fide. Christus nihil nobis à Deo tam sit expositus, atque promissum, quam ignorantia, & venia, quam illi gratiam vnam appellari esse mabant: quorum etiam imbecillitatem carnalis mensura post declarat Apostolus. Illi ergo cum putarent non viderent se verè agere Deum interprete Iesu Christo viderent.

nam, ac non veniam peccato proponebat, atque iidem ipsi
 cum exple cupiditates, seruatis formulis quibusdam, iucun-
 di & optabile esse ducerent, hoc ipsum quaerunt, num peccati
 sit, atque impunè iam possit, postquam à IESU CHRISTO ve-
 niat pena peccatoribus est allata, quorum inscitiam refel-
 lunt, humanas similitudines in medium proferens, quando
 et horra capienda consilia necdum erant idonei, Absit, in-
 piam, quòd peccare liceat sub gratia constitutis. Qui enim li-
 ber, cum gratia ea sit, quae ad libertatem nos duxerit, & ad iu-
 stitiam vitam, peccatum autem sub seruitute iniquitatis & mor-
 tis nos redigat? siquidem cui nos exhibemus seruos, in obedi-
 entia serui efficiuntur, quatenus ei obedientiam praestamus. Ita
 ut habeat is, cui obediendo seruimus, in nobis potestatem, per
 quam ad suam naturam & voluntatem nos pertrahat. Porro pec-
 cata natura mortis effectrix est: qui ergo seruiunt per obedi-
 entiam peccato in mortem, illi seruiunt, & sub eo moriuntur. At
 iustitia per gratiam dat vitam. Igitur si serui vna esse non possunt,
 mortis & vitae, nec peccato item possumus esse simul & iu-
 stitiae seruire etenim est agere ad alienae voluntatis, naturaeque
 potestatem, quod idem est ac illi, cui obedias, seruum esse, siue
 peccato in mortem, siue obedientiae in iustitiam: hoc est, siue
 peccato obedias, ista te seruitus ex vi, naturaeque peccati ad mor-
 tem detrahit, siue obedientiae pareas, istud parere obedientiae
 detrahit te ad iustitiam, cum qua semper vita coniuncta est. Fer-
 uentur videri hoc vocabulo. Paulus iustitiae ad sensum etiam
 vitam, quoniam vita cum illa ex fide iustitiae conflata ita est, vt non
 possit vter se distabi, sed ipse in his verbis posterioribus suo
 more conciliis, & subterlabens, obedientiam in iustitiam, sic
 istam posuit pro obedientia erga Deum in fide CHRISTI,
 quae nos deducit, & vocat ad iustitiam, consequenterque ad vi-
 tam. Hoc enim par pari quod referendum erat, vt quemadmo-
 dum dixerat peccati in mortem, sic diceret iustitiae in vitam, to-
 tam concludit in ipso iustitiae verbo, & reliquit nostris cogita-
 tiones intelligendum. Sed gratia, inquit, Deo sit, quod cum
 vultis essetis serui peccati, obedistis ex corde fidei, & CHRISTO,
 hoc est, quod modo dixerat obedientiae in iustitiam secundum
 veterem doctrinam, quae vobis fuit tradita, id est secundum Eu-
 angelium, eiusque doctrinam, ex quo liberi facti estis à pecca-
 to, & ad seruendum iustitiae vocati: quo pacto ergo licitum sit
 peccare sub gratia, si hoc proprium in vobis est gratiae donum,
 quod vt mortem vitaretis, a peccato fuistis liberati, & subiecti
 iustitiae, vt vitam obtineatis.

*Mananum quid loquor ob imbecillitatem carnis vestrae,
 quem.*

quemadmodum enim praeuistis membra uestra serua impuritati & iniquitati in iniquitatem, sic & nunc praeuistis membra uestra serua iustitia in sanctificationem. Quando enim serua eratis peccati, liberi eratis iustitia. Quem igitur fructum habebatis tunc in his, ex quibus nunc uereandam mors? Ita enim illorum mors. Nunc autem liberati à peccato, & serua iustitia, habetis fructum uestrum in sanctificationem, per uiam rem uitam aeternam. Pabulum enim peccati mors. Donatio enim Dei, uita aeterna in CHRISTO Iesu Domino uestro.

HUMANVM quid loquitur, quoniam cum ex his uocati fuerunt illi, expertique in seipsis sunt, uelut eos nunc cogitauerunt facere, omittit tantisper sublimitatem mysticj mentis uisum in CHRISTO, & cum eodem ad iustitiae uitam reformationem, uoluntque ex proprijs ipsorum erratis, errorumque doctores à penitentis erudit, ut uelint hanc multò potius, uelut innocentia & sanctitate posita est, uitam constituere. Igitur uocatur eos, ut sicut ante acceptae fidei lumen praeuistis membra sua serua impuritati, & iniquitati in iniquitatem, hoc est, in animi habitui, & uoluntatis uitio, in quotidianis, & iniquitatis actiones, sic nunc praebeant eadem serua iustitia in sanctificationem, reducitque illos in memoriam eorum quae ante perpetrare soliti erant, ex quibus pudore ipsorum afficerentur, tanquam illa per se turpia, & flagitiola facta, quae qui quo tempore seruiebant peccato penitusque ex se uoluerunt, nihil in se tunc iuris, neque imperij iustitiae esse penitentibus, & ideo ab illa dicuntur fuisse liberi, quasi nihil eorum uoluntatis tunc contrahentes, neque uia in re illi debent errata, & ne forte quis interpellet eum in se, & ex se turpia illa fieri finem tamen illorum optabilem esse, quasi in his posita sit uita, & diuturna uita, hoc etiam excludit, in quibus finem uoluerunt fuisse mortem, quod in omnem quidem partem, ut ubi in genere mortis tam corporis, quam animae ita esse eorum uoluerunt, quod illam peioris uitae intulem & perniciosam addidit. Nam cum ipsa illa, quae antea gerebant, & precipitabantur, ex se turpia, tum eadem appropriabant, & precipitabantur, quae in corpore, animaeque diremptio, cui nihil cognatus est, quae in perditatum, & libidinis dominatus, sed & illam animae perditatam, ac perpetuam, ut si maxime illa salua, & perditatam, quae existerent, quod nequaquam ita erat, morte tamen eorum uoluerunt: Ita omni ratione erant illis pudenda, & pernitiosa, quod inhonesta, quod pestifera, quod in certa etiam, & in certa

beneficent. Nunc autem liberati à peccato, & serui facti Deo
sunt fructu in sanctificationem, & finem eius vitam æternam,
quod optime quadrat. Si enim ex peccato mors, ex sanctificatio-
ne vitæ est vita, quæ quoniam sanctificatio procedit ex Deo
suum deferens vitam, ex æterno vitæ Deo vitæ quoque æternam
suum nos tradit. Hoc etiam magis, cum donum ipsa Dei sit,
nullo totum dependens, non autem ex nobis originem vllam
habens, deceat quæ dona donanti similia, & imprimis ipso digna
habere, qui donat, quod quidem donum à Deo per Iesum CHRIS-
TUM nos accepimus, & in CHRIS TO Iesu illo perfruemur.

*An ignoratis fratres, scientibus enim legem loquor, quod
lex dominatur homini, quando viuunt? Nupta enim mulier vi-
ro alligatur lege, si autem moriatur vir, soluta est à le-
ge: si sequitur viuente viro adultera iudicabitur, si heret
viro alteri: si vero moriatur vir, libera est à lege, vt non sit ad-
ultera, si heret viro alteri. Quare fratres mei & vos peremptis
legibus per corpus Iesu Christi, quo heretis vos alteri ei, quæ
ex morte excutatus est, vt fructum seramus Deo.*

At ista Apostoli tota intentio est ad cohortandos Iu-
deos, vt tandem desistant à lege, & dicent se COHRISTO tan-
quam ipsi legi mortui sint, & lex ipsis. In illis enim fidei nouæ pri-
marios complures adhuc eorum turbabant, noscentes quidem
vni, & veritatem mysteij Christi, sed in seculo metu legis, in qua
sacerdotauerant, partesque suos & auos in eadem professos cultum
Dei non meminerant, in accipiens curas distrahebantur, vt non
placuisse decernerent, quid sibi esset faciendum: hos sic hæ-
sitantes, & ambiguos, nequaquam aspernantes fidem Christi,
sed dubitantes tamen, impellit Apostolus, vt toto pectore Chri-
stum amplectantur eo, quod nullum amplius in eis imperium
habere legem, quippe cui ipsi mortui sunt, lex verò in eis tantum ius
suum exerceat, qui in vita hac illi sunt subiecti, quod autem ho-
mine mortuo soluat in eum imperium legis, exemplo ex ipsa
legi sumpto planum facit. Est enim in lege positum, vt mulier vi-
ro nupta tota sit viri, nec alienum virum vlllo modo expectat,
quæ si expectet, vt adultera puniatur: hoc ex lege vinculum
viro mulierem obstringens, si vir moriatur, dissolutum statim
est: peccat alterum virum transiens mulier, iam est adultera am-
plius iudicanda. Atque hoc quod in parte quadam, & in vno præ-
cepto legis perscriptum est, idem profectò valet in vniuersam
legem, quæ sine ipsa antiquetur, siue illa qui tenentur, vita ipsi
morte sunt, solum est omne vinculum, neque amplius mor-
tuis qui iam sunt, legi ipsi subijciuntur, neque sanè refert quod est in

exciii.

exemplo viri & mulieris positum, virius solutio & mortui in-
 gretur, quando alterius virius morte alter solutus est, in
 vinculo legis quod ad matrimonij ius pertinet, per illius mor-
 tem liberatus, nosque cum morimur legi, lex etiam mortui
 nobis. Sed ut nostram hanc cum lege coniunctionem expre-
 mus, ac nunc de nobis tanquam de Iudeis illis loquamur. Quo-
 admodum si coniugio deuincti non sumus, nihil habet potestatis
 in nos ea lex, quae de coniugio est posita, & si publica pro-
 dimimus, leges publicanorum non sunt nobis latae, patet de
 finibus regendis sunt, si agrum non possidemus, nec quasi
 licidius, si domicilio sumus privati, sic in vniuersam vitam
 Moysis lex regendis, & docendis hominibus lata sit, quae
 illis in hac vita, & in his terrenis mundanisque rebus, in
 studiis, commerciisque sine offensione Dei veniunt ad-
 gendum quae sit, si terrena ista omnia negligantur, & pro nihilo
 penduntur, neque de corporeis, & carnalibus his curis pen-
 pendeat, iste legi profectò iam mortuus est, & lex ipsa non
 cum altero quicquam amplius rei habet, nec rationem habet
 dem Christi secuti sunt, & Christo se totos, ac per Christum
 Deo dederunt, hisce omnibus mundi rebus & mundanis
 diis mortui sunt, quippe qui cuncta abiecerunt corporalia
 diauere, solisque in caelestibus spem suam collocauerunt, in
 ergo impetium iam nullum, neque potestatem habent in
 tum enim est vel discidium vinculum potius corporis impetio-
 reorum, quo antea legi tenebantur obstricti. Libere egre-
 sunt, sicut mulier priore viro orbata ad virum alium transiit
 per mortem Iesu Christi, in cuius omnes corporales leges
 esse volumus, commortui cum illo sumus, à legi impetio
 effecti conferre se ad alterum eum ipsum videlicet, qui mortui
 idcirco excitatus est, ut nos vnà cum illo quoque exanimati
 ctum iam Deo, & non amplius legi feramus, ut feramus de-
 cepti nostra in his sit, quae sola Deo verè accepta, gratiaque
 quae à dedita illi voluntate, & spe eiusmet fructus possidet
 terrenis penitus abiectis studiis proficiscuntur, in quibus
 terrenis lex imbecillitatis tantum nobis est carnisque obiectio.

*Quando enim eramus in carne, infelices peccatores
 per legem sunt operabantur in membris nostris, ut fructum
 remus morti. Nunc autem soluti sumus à lege mortuorum,
 quo continebamur, ut seruiamus in nouitate spiritus, quae
 vetustate litera.*

QVASI declarans, quid sit fructum ferre Deo, ostendit
 antea erat ferre fructum morti, quando carnalem vitam legem

inquit, hoc enim est quando eramus in carne, cum carnis desideria, & commoda magni aestimabamus, in quibus discrimina, & regendis auctoritatem, & diligentiam omnem adhibet lex, tunc infectiones peccatorum, quae per legem factae sunt, illa intentio, multiplicatioque peccatorum, quae per actionem legis in nobis facta est, quando quidem per legem & antiquo quoque peccatum maiore culpa committitur, & plura idem peccata, necessarii potest sequuntur: istae ergo infectiones, quibus omnesque peccatorum operabantur in membris nostris, sunt, est, membra omnia nostra ad sibi succurrendum, inferuentemque aduocabant. In quo attendendum est volentiam intelligere, qua ratione lex ansam praebet ad grauius, multiplicemque delinquendum. hoc in his paucissimis verbis ab Apostolo indicatum esse. Id porro nos sic explicemus: Omne peccatum si nulla sit posita lex, licet peccatum sit, Deumque aut proximum dedecore, damnosum offendat, tamen si patretur, atque admittatur, neque conscientiae morsus graues habeat, ut quod nulla lege reprehensum sit neque demonstratum, neque prohibentemque terribus animum perturbabit, nulli illi peccato operum lege proposita, sed ipsum per se languens, & tacitum, atque ad fouendas stimulis curarum mentes nostras inermes reseruit in sese, expletaque cupiditate, & libidine sua conquiescit, quod si accedat monitio, & doctrina alicuius grauis & auctoritatem habentis viri, qui demonstrat & doceat, quam sit iniuria de turpe iniuriam proximo facere, idemque quod sit aequum & rectum commoneat: suadeat abstinere a talibus, horretur ut in pudore, & in officio quisque permaneat: hac iam accepta reuerentiaque disciplina, si quis postea contra huiusmodi praecipit facinoris culpam, quae in facinore ipso sita est, contemptum praecipit sanctioris fuerit addit, quod ipsum per se non leue est peccatum. Tem verò intus sentit reprehensiones quales veluti rationis acius ipsum obiurgantis, quod eam grauius, quam peccatum, & nefariam esse intelligeret, nihilominus contempserit, neque bono in ea re consilio, sed inconsultae potius impulsit parauit. Haec intestina rationis reprehensio nata est ex monitionibus illis, quae doctrinam dederant, recti prauitatem, ut intelligatur, facit: ut cum duplex quodam modo & generatum peccatum ex simplici, atque vno sit factum, tum eius in conscientia tanquam vibex, & verberatio quaedam illa ipsa per turbandos vegetius redditum est. Quod si praeter doctrinam, & suasionem lex feratur, quae poenam peccato mortis, ex

igitur ignominiaque proponat, nōne quot interdicitur in lege
 sita sunt, tot sunt accessiones magnitudinis, gravitatis, peccati
 totq; in anima ex peccato ipso oriuntur infectiones, non modo
 iam conscientia, sed afflicti metus, sed infectio, peccati
 diurnis nocturnisq; sollicitudinibus vrgetur, cum peccati
 pertimescimus, eum vt eam etiam, aut fraudem, aut
 quam, aut vim etiam suscipimus, & medicumur, nec peccati
 admisi terrorem sine alio peccato excutere uis possit.
 Atqui ista sunt pathemata, vt Paulus inquit, peccati opera
 membris nostris operantur, per que peccatum nosmetipsos
 imperat, vt ad sibi succurrendum, & subueniendum conueni-
 stō sint. Lingua inficiando crimina ad periculum vocantur,
 atque vultus simulationem suscipiunt, manus ad cadum exten-
 sur, pedes expediuntur ad effugium, ē corde omnia amentio-
 filia euocantur. Atque hoc examen facinororum, & laborio-
 ge, & per legem in nobis coortum, rotos nos compe, & dila-
 tutem redigit peccati, vt perturbationibus infectis anima
 mnia membra nostra deseruire cogantur. Quorum quilibet
 cinorum multo maxima parte, si lex nulla existeret, potius
 facillē carere, horum nunc infectionibus verari, ac uoluntate
 fructificamus morti, quod enim amplius in uoluntate uerari
 hoc ius morti maius in nosmetipsos tradimus. Atque hoc
 peccati velut hydras quandam multiplicatam ex uo compe-
 nie numerosa & produxisset quodammodo uideretur, & si
 lex, & si legi hoc quidem non sua ipsius omnino culpam
 aliqua culpa ipsius accidit, que non hydras hanc hanc
 ad plurimos scetus educendos cupiditatem istam quā uerari
 elisit ex animo, sed eam quidem cum reliquit, hanc hanc
 hufdam regere posse existimauit, vt non ultra quā pumilia
 foret, illa progredere. In quo & spe, & opinione hanc hanc
 pra est. Quid enim dixerit quispiam, qui legem illam hanc hanc
 inopia consilij in hunc errorem lapsus est? minime hanc hanc
 que adeo labi potuit, sed eum ipse uerbis, & corpora popu-
 nis, atque ipso sono, uoce que litera terrena, & corpora popu-
 proposuisset, spiritualia sub illis, & diuina uoluit intellegi
 intelligentia qui peruenissent, nucleumq; iam in uoluntate
 ticem mox abjicerent, neque in litera peccati, & ad Dei iustitia-
 trice, sed in spiritu uiuificante ad Deum, & ad Dei iustitia-
 niterentur. Quod nos per fidem Christi uerē facimus, quā
 à iugo legis, & litera cupiditatis nostrae morte, hoc est Christi
 corpore peccati cōmortui, per quod corpus legi subyocantur
 & per illud in potestate legis tene amur, ad exeatam a
 iam Christum sine prauaricationis nota confugimus, & ui-
 mus Deo in nouitate spiritus, cuius mysterium ta-

... non amplius in vetustate litera, quae exauthorata, & ...
... quod igitur dicemus? lex peccatum est? absit, sed peccatum ...
... nisi per legem. Nam & cupiditatem non cogno- ...
... nisi lex dixisset. Non concupisces. Occasionem autem ...
... peccatum per praeceptum peperit in me omnem cupiditatem ...
... enim lege peccatum mortuum est. Ego vero vivebam ...
... lege aliquando, adveniente autem praecepto peccatum re- ...
... & ego mortuus sum, & repertum mihi est praeceptum, ...
... ad vitam, id esse ad mortem: peccatum enim occasio- ...
... capiens per praeceptum decepit me, & per praeceptum ipsum ...
... mori. Quamobrem lex quidem sancta, & praeceptum sanctum ...
... & bonum. Quod igitur bonum mihi factum est mors? ...
... peccatum ut appareat peccatum per bonum mihi parere ...
... ut fiat praeceptum modum culpabile peccatum per praeceptum.

Hoc est, ut ab ultimis verbis incipiamus interpretari, quo- ...
... peccatum, quod per se si non inculcetur, neque ad supplicium ...
... languidum, atque iners minimè mentem atque animum ...
... conturbabat, aduentu legis acrius factum est, & ad infe- ...
... mihi mortem valentius. Qua ratione manifestum fit, ...
... multiplicatum ex occasione praecepti & maius ac vehementius ...
... esse peccatum. Nam cum propositum Paulo sit omni- ...
... mendis elidere legem, quae obicem, & offenculum fidei ...
... CHRISTO opponeretur, nec sinebat homines liberè, ac so- ...
... luto animo ad Christum se conferre, & ante eius inutilitatem ...
... non esse adhaerenda, superstitionemque declaravit, & nunc illud ...
... quod ex ea damnum, detrimentumque monstrat, quod au- ...
... tem est per eam potius, quam diminutum peccatum, neque ...
... propterea tamen legem quis malam fuisse suscipiat, quippe quae ...
... bona facit, ut remoueret peccatum, sed vitio peccantium an- ...
... tiam ipsa praebuit gravius asperiusque delinquendi. Nec verò vi- ...
... deo, non tantopere pertimescant in his verbis Pauli nonnulli san- ...
 ... cti viri, ne arguerent legem ipsam, atque eam tanquam esse stricem ...
 ... peccati aculeare videantur, non enim vim, sensumque Apostoli ...
 ... illi legentis attendunt, qui quod caute, & honestè de lege lo- ...
 ... cutur, auribus Iudeorum dat, ut ne reprehensione legis nuda, ...
 ... aperta illi incendatur: qua verò rejicit illam, atque conde- ...
 ... nat, cordibus verè illorum id nititur insinuare. Nihil enim me- ...
 ... prius Apostolo spectatum est, quam ut ab lege tanquam damno- ...
 ... sum, & periculosum, Iudei recedentes omne studium pietatis in CHRIS- ...
 ... TO constituant. Atque hoc nos de lege tota dicimus, noxiam

CCCCI

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

iam illam esse, & pestiferam, in CHRIS TO credentibus in
 uerfa suscipiatur, & quatenus porrecta in litera est a nobis ob-
 feruetur, licet partes ex ea aliquot in moris nostri obedientiam
 si pergamus esse carnales, rectè translate sint. Nam si in CHRIS TO
 nobis, & in CHRIS TO plena fide harentibus in totum transiit
 & superuacanea est lex. Non enim eadem in illa præcepta que
 in Euangelio sunt, quando non ad eundem finem, nec eadem
 dem spem utrobique sunt intenta. De quo in priore libro scripsimus.
 Verùm eadem lex, si posthabito sono literæ adhibetur, & mysterium
 veræ in Deum fidei, posthabendis terrenis modis traducta sit, sanctam
 illam semper & a nobis colendam, & a nobis obseruandam esse prædicamus,
 quo vno illa modo in CHRIS TO transitus gradusque est, non ab eadem fide etiam. Nam igitur lex ipsa
 peccatum est, inquit Paulus, sed indicatio & ostensio & stratioque
 peccati. Non enim noscebam concupiscentiam, nisi lex dixisset, Non
 concupisces. Quod est in quodam modo concupiscentiam a lege interdicitur,
 nam vitæ illam quædam cupiditatem, alit potius, & fouet, quam abijcit, quædam
 terrena bona, semper familias, & liberos, semper plura desideres
 cæli, ad vbertatem frugum hominibus proposita. Sed lex, quod iam
 alterius factum esset, id ab alio quodammodo concupiscentiam
 pifci. Nec rem inquiring, nec uxorem concupiscentiam de per hoc
 præceptum, & interdicitur legis occationem, peccatum amplificauit
 in me omnem concupiscentiam quæ a te facta amplificauit? Quia
 ubi semel esset latius, ne errore, & incuria quadam, sine etiam
 malitia, quodammodo ardentius, & pertinacius ad veritatem contendere
 quidem semel illa ad rapum, & ad libidinem se proferat, motu
 torum deinde facinorum comitatu necesse habent in committenda
 re, ac præter priorem illum contemptum legis, acque præcepta
 aliorum quoque peccatorum, ut iam diximus, uigilantiam
 nam secum trahere, quibus lex occationem præbuit vitæ
 tur, quoniam absque lege peccatum mortuum est, inquit. Quæ
 rum? nōne & sine lege mortiferum antea peccatum factum
 enimuerd, id enim & paradiso Adæ eiecchio, & conuulsa
 Sodomæ, & ipsæ præcipue vnda diluuij satis indicant. De
 vt ne de peccatis solum voluntariis intelligamus, & hoc præ
 malitia, & certo consilio proficiuntur, illud ipsum peccatum
 quod ex patre primo Adam domesticum nobis, & naturaliter
 tum est, quod vel inuiti, vel ignorantes gerimus, ipsam
 inquam, peccatum nobis est ad mortem, per quod peccatum
 postolus ait, omnes filij iræ sumus. Ita semper quidem
 peccatum causa mortis, sed leni, tacitoque veneno de
 tebatur, ut cum voluptate quadam delaberentur ad mortem.

autem utramque & corporis, & animæ, quoniam in v-
 eritate inferende mortis peccato est potestas. At postquam
 venit lex, quæ & monstravit, & prohibuit peccatum, penam
 illi malè sanxit, tunc exorta sunt quam plurima ex pecca-
 tum, quæ nos variis modis perturbarent, metus, fugæ,
 horum conquiritio, aliorum sollicitudines, fraudes, ce-
 latorum, peritioria, & omnis illa scelerum manus, quæ nocen-
 tum solita est comitari, inflicta moribus, angori-
 bus, diurnis, nocturnisque sollicitudinibus, quæ cuncta arma
 peccati, ad dominandum membris nostris, mortisq; spe-
 re, dicitur nobis, & illius vim, terroremque ostentantia,
 ut quam postremo mortem cum fuerit ventum, acerbior eia
 multo, & retiore excipimus, quàm si signari, quidnam esset
 peccatum, & nihil tale cogitantes ad eam sensim devenissemus.
 Hoc enim modo certè & quietiorem tradidimus vitam, & suis
 mortem illi addidit. At qui tanta hæc acerbitas, multipli-
 catæque peccati occasionem, atque ansam ex lege accepit, ex
 lege enim Moysis, nequaquam enim de hoc dubitandum est,
 nec vult de lege alia loquatur Apostolus, existimandum. Sola
 enim illa veteram notionem peccati afferbat. Cuius culpam,
 & tantæ solæ metiebatur ex ira, & offensione omnipotentis
 dei, quod est vnum peccare verè, & scelus, culpamque suscipere.
 Quoniam absque lege peccatum mortuum est, inquit. Ego au-
 tem absque lege vivebam aliquando, quod intelligendum est de
 illa lege, in quam ius legi adhuc nullum est, quod nec pecca-
 tum in illa, ut peccatum accipitur, & a penis, sanctionibusque
 legum eadem ætas est, & libera, cuiusmodi pueritia, &
 illa pueritia incensus adolescentiæ sunt. idem enim est illa esse
 sine lege, & legem in ea ius non habere. Quod si ab vnius homi-
 nis vita, atque vita ad nationem totam Iudæorum, ratio simi-
 liter attendenda est, id quod Apostolo est vñtatum, & frequens,
 ad Abraham vique ad Moysen si populum Hebræum accipias
 quædam eger, & vixit sine lege, tempus illi huius pueritiæ ac-
 comodat, quando in lege nondum eruditus, neque admonitus
 est, quid cavendum esset, & quid sectandum, peccati vim in
 se nullam, neque ex eo molestiam animi sentiebat. Vivebam er-
 go absque lege aliquando, hoc est, securo & tranquillo animo e-
 rum, nullis intus ex peccato stimulis, moribusque vrgebar, quip-
 pro peccatum non agnoscebam, fructumque hunc vitæ quie-
 tæ capiebam. At postquam advenit præceptum, cepitq; lex
 in me potestatem, reuixit peccatum, & ego mortuus sum.
 Tunc peccatum accepit vim, tunc ex agnitione ipsa, vitio tamen
 mensuris & vehementius illud factum est, multisque se circum
 sollicitibus instruxit, atque ego sum mortuus. exturbata enim

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

pace animi, atque angoribus, & timoribus multis introductis
 criminibusque multiplicatis, atrox mihi imago mortis repre-
 sentata est, cœpitque in me tanto ante mors vim, & suscitavit
 exercere. Quod idem de cognitione peccati, & turbulenta prope
 hoc ipsum vita testatus est David, Quoniam, inquit, iniquitatem
 meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est in-
 pet. Compertum est itaq; præceptum legis, quod daturus mihi
 erat ad vitam, quod ego si custodissem, vita eram habitura, quæ
 & ut adipisceretur, idcirco mihi fuerat traditum: id, inquit, præ-
 ceptum compertum est fuisse mihi ad mortem, non ipsam enim
 ex se, neque ex natura sua, sed mecum vitium & peccatum præ-
 cepto illo occasionem capiens decept me, quibus causam
 utendum erat ad salutem, & que propter eam causam erat
 data, ut ex illis ego vitam adipisceretur, ipsi illis armis peccatum
 interemit. Nam præceptum quidem ad eam rem erat daturus, ut
 tolleretur peccatum, atq; ut excinderet, quod cum facere non
 potuisset, coegit illud increbrescere, adiuncta enim rebelle
 contumacia, ac neglectu legis, ceterisque ad effugendum peccatum
 criminibus accersitis, & maius, & impotentius huiusmodi peccatum
 est. Proinde lex quidem sancta est, & præcepti sanctum est
 que, & bonum, id est, sanctum ipsum quidem est se & bonum
 ad bonum finem pertendens, si materiem sibi committat, &
 tractabilem offendisset. Sed quoniam rebellem, & contumacem
 reperit, non solum ordinem illi, & formam effugere non potuit,
 sed dedit causam quodam modo turbidius etiam, & horribius
 habendi, sicut sapenimero in cataplasmatis visum, quæ
 prionibus pituita in corpore imposita, cum non ad sanandam
 vitium extenuandam vim habeant, sed illius imperium in aliqua
 parte corporis reprimere conentur, dant ferè causam, & hor-
 rum pituita, ut asperius, & violentius se ejiciat. De qua
 idem cataplasmatis, idem quod de præceptis legis dicitur
 bona esse illa, & salutaria, & commoda, sed ipsam causam
 vitium occasionem ex illis interimendi hominis vitio, cum
 similitudine bona lex, & iusta, sanctumque præceptum, sed
 non universam in animo cupiditatem excidit, aliquæque
 partes duntaxat, extingueret est conata, idcirco & contumacia
 magis, exasperavitque cupiditatem, & occasionem illi
 animæ maturius, acerbiusque interimenda. Hoc deus in
 angelo Dominus, Si non venissem, inquit, peccatum meum
 habuissent. Quid ergo, aduentus Domini causa illis fuit peccati
 Minime per se quidem, ipse enim venerat, ut eos ab omni peccato
 eriperet, sed ipsorum neglectus, & contumacia, & præ-
 natio noscendæ, amplectendæque veritatis gratias in eis
 causam ex aduentu CHRIS TI consilium. Ita non id quod bonum est
 est

...ors, sed peccatum potius est, quod id bonum ad detri-
...perniciem que conuertit, quandoquidem ipsum pecca-
...bonum frando, idque reijeiendo, & conculcando si-
...gravius, & culpabilius peccatum, quam si nullum ex aduer-
...habuisset, contra quod tenderet, & ex cuius contem-
...ipsum asperius fieret.

...enim quod lex spiritalis est. Ego vero carneus sum,
...sub peccatum. nam quod operor, non cognosco. Non
...quod volo, id ago: sed quod odi, id facio. Quod si quod nolo,
...quod legi, quod bona. Nunc autem non amplius ego
...operor, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quod
...habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam velle ad-
...facere autem honestum non reperio. Non enim quod
...bonum: sed quod nolo malum id facio. Si vero, quod
...hoc facio, non iam ego id operor, sed id, quod in me ha-
...est.

Cccc 4

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

confitit. Sic enim spirituale hoc loco, ut cupiditati, & insatiabili
 magis corporeæ sunt affectiones, opponitur, intelligiturque
 qualis interior homo est, qui non videtur, nec tangitur, quod est
 proprium spiritus, ut distinguitur ab homine externo & corporeo
 qui iam sensationi, & oculis subiectus est. Porro autem mens, anima
 spiritualis pars hominis, quæ sensum omnem corporis occupat
 rursus, & dignius ipsa est homo, quam aut caro, aut qui in carni
 sedet sedem, & locum obtinent, cui ipsi parti porillime. Ad
 capi lex est præcipue lata, quæ instruet mentem, atque in
 genere illo scientia, per quod pravum illa à recto, bonum à
 quodq; Deo gratum esset ab eo, quod ingrati sciret, poma
 stinguere, & cum illud persequi, quod probati Deo imitari
 tum id vitare, quod esse illi odiosum, aduersariūque vitan
 tur. Spiritualem est igitur lex, quoniam huic parti lata est, quæ
 longe aliena, & dissentiens à corpore, tum natura, tum esse ho
 dijs ferè & voluntatibus, per quam partem postea carnis in
 affectionesq; corporis dimanare legis vis & præceptum hoc a
 gendi, recteq; concupiscendi possit. Sed ut nequaquam huius
 cile vincit à lege rationem & subijci, ita illud diffinitum per
 rationem, & per legem, temeritatem carnis contumax, & contumax
 Obstat enim semper hic corporeus homo rationali homini
 illi dicto patitur audiens esse, & cum in vnam partem illi
 cedere nullus est, in aliam, & diuersam nequit ipse consentire,
 quod cum facit, non ille menti eripit concordiam, & huius
 nem conueniendi cum lege, sed in seipso illius vim, & virtutem
 irritam facit, ut corporeo homini nequeat lex dominare, quæ
 is & legi, & rationi contumax sit. Hunc virtutis, hæc enim in
 metiplo exprimens Apostolus, tanquam vterque loquitur, huius
 se in parte carnis, nunc in spiritus ponit, Nouimus, inquit, quod
 lex spiritualis est, hoc est menti, & rationi lata, & in ea imperantia
 obtinens. Sed ego homo carneus sum, venditas sub peccato
 mancipium factus peccati, cui caro ipsa me vendidit. Hæc enim
 tantummodo id cogitans, quo pacto possit exire carnis
 tes suas, reliqui hominis in me rationem nullam dicit, sed vnde
 ptatis pretio empta dedit peccato me possidendam. Ita quæ
 facio, non cognosco, cum ego seruo peccato, non id ago
 meum, non mei illud iudicij, non libera voluntatis est, non
 nim, quod volo, id ago, sed quod odi, id facio. Ita in vterque
 vis, cum neque quod volo, id agere mihi permissum est, & id
 quod odi, faciendum detrudor. Sed in hac tamen differentia
 parer, si id quod ago, non agere magis vellem, quod ego
 nus homo videlicet, & ex ea parte qua spiritualis sum contumax
 legi, & eam approbo, atque adscisco, tanquam bonam, &
 contra eam ipsam ago, non iam is ego sum interior homo, qui

in angam, sed est peccatum illud, quod habitat in me. Peccatum quod habitat, inquit, cuius & fomes natura nobis in fitus est, cupiditatum, & seditionum omnium, quod nequam a nobis auellere possumus, & ipsa deinde frequentatio, commo- peccati, quae peccandi consuetudine in habitum mol- dicitur, etiam contra legem est, & contra mentis rationem. Atq; illa quidem naturalis carni hominis ad peccatum praeceptum illud legis aspernatur, quod est, non con- gressus habitus vero ipse peccandi, reliqua praeterea omnia con- tra legis, atq; mandata confundit, & dissipat. quod cum in ui- de, relucante ratione fit, quod accidit ferme in ijs, qui scientia ad cognitionem boni, maliq; sunt, vt non prorsus ruant, sed, ad delinquendum proficiant sese, sed vi tacita quadam sen- sibus pertrahantur, tunc est rationis & voluntatis cum habitan- tibus in eodem homine, peccato dissidium, vt voluntas quidem le- gem amplectatur, illiq; hanc cupiat, peccatum autem & legi, & voluntati vim afferat. Non enim, inquit, in me, hoc est, in carne mea habitat bonum. Nam si habitaret, cum ego bonum velim, ago- rum etiam. Quid ita autem non ago? Quia cum id cupio ago, non inuenio viam, quae me ed deducat, quod & vi alia qua- dam distrahor, & lumini mentis meae quaedam intrus tenebras of- fundit, cum illa vaporibus, fumisque cupiditatum turbata, non astraans, neq; consilium pristinum firmum, neq; rectam se- nsum amplius tenere scit.

Nam igitur legem volenti mihi facere bonum, quod mihi non appositum est, condelector enim legi Dei, secundum in- ternum hominem: verum aspicio aliam legem in membris meis, propinquam legi mentis meae, & captiuum me dudentem legi quae est in membris meis. Miser ego homo, quia me libera- tur corpore mortis huius? Gratias ago Deo per Iesum Christum, D. N. S. Igitur idem ego mente quidem seruo legi Dei, carne au- tem seruo peccati.

Per hoc eundem statum demonstrare Iudaei hominis ex lege vitam agerentis, in quo ista pugna mentis, & carnis assidua est, ne- que villo pacto potest ad concordiam conuerti, quod in illa lege habetur, quia & si spiritum ac rationem lex instruebat: carni ta- men bonam, & magnam partem relinquebat. Nam & diuitias augere permittebat, & connubia etiam plura non interdi- cebat, caeque à Domino Deo peti suadebat, quae essent carni, cor- porique accommodata, atque apta, vt pluuia, vt fertilitates, vt fructus, vt familiarum, & armentorum sobolem, ac de- cepe videbatur lex ita Deum Hebraeis proponere colendum,
Cccc g non

non ut eum ipsius causa hi venerarentur, sed ut ad sua creata
 prava consequenda illius maiestate, & numine abuterentur. Et
 non hoc vitium omnino erat legis, sed error eorum, qui legem
 tantum ex verbis, & literis attendebant, cunctis quibus
 necessario, ut permissio semel cupiditati regio, regi postea
 ditas, ac sustineri, uti voluisset lex minus facile possit. Repug-
 tur, inquit, legem, quod volenti mihi agere bonum, inveni-
 iunctum est, hunc, inquit, effectum in me legis, hanc doctrinam
 sentio, quod scio iam discernere, & distinguere in membris
 ud esse mei, quod assentiatur legi, aliud, quod repugnet
 non esset lex, nequaquam ego id animaduertissem, sed in-
 clinassem ad cupiditatis nutum. Nam recti quidem, & boni,
 quatenus cum Deo, & ex Deo ratio illius duenda est, iniqui
 fuisset. Distinguo itaque in me eiplo, ex doctrina legis & con-
 te me lege, quod Dei lege delector secundum internam bonam
 rationalem, spiritui ulemq; videlicet, secundum autem carnem
 carneum, repugno legi mecum me, quae eadem est, & Deo,
 quando ipsi quidem legi Dei, mea mens assentiatur, & in
 mo autem in me carnis, captiuum me redigit sub peccati. Non
 quod hoc legis vocabulo, & in membris, & in peccato
 nequaquam id est proprie dictum. Sed ut soleamus dicere
 moniam dominum, ac ventrem Deum, non quodam dicitur
 le, aut hic Deus: sed quia sunt, qui illis sese nimium
 uos, sic legem membrorum, & peccati, non quia illa lex
 contrario omnium legum potius sit perturbatio, sed quia
 tis peccato & carni nimium inferuiatur. Ex lege itaque
 inquit, ut discernerem, & nossem, cum cupio facere
 lum mihi adiacens, & appositum esse, quod iam antea
 alixerat, per legem scilicet esse cognitionem peccati, iam
 sco peccatum. Video pugnam, intelligo quid intem, sed
 tamen, qui me ex hac eruat, & liberet seditione, atque
 est, qui huic corpori mortis, & carni peccati, hoc est, in
 & carnis meae incolis peccato, ac morti silentium, precem
 ponat: Et statim tanquam hic innuens, quod paulo post
 est dicturus, non esse hanc opem a lege expectandam, quoniam
 huius ferendi auxilij facultatem nullam habeat, & ad eum
 uertens, qui solus potest iuuare, Gratias, inquit, ago Deo
 SVM CHRISTVM, D.N. is enim me liberat Deus, neque per
 tamen, sed per IESVM Christum. Nam ego quidem ut
 lege spem reponens vnus, atque idem cum sum, mente quae
 uio legi Dei, carne autem inferui legi peccati, ut autem
 SVM DEO serui, ne carne inferui legi peccati, in
 hac molestissima rixa, assiduaq; contentione iam crepus, quae
 in vobis sequentibus latius deciarat.

Nalla igitur nunc condemnatio his, qui in Christo Iesu, non
secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum. Nam lex
viva in Christo Iesu liberavit me a lege peccati & mor-
tis, quod enim impossibile erat in lege, & in quo illa impotens
erat propter carnem, Deus suum ipsum filium mittens in simili-
tudine carnis peccati, & ob peccatum condemnavit peccatum
carne, ut correctio legis impleteretur in nobis, qui non secundum
carnem ambulamus, sed secundum spiritum.

Hic Ivi. 17 s. Ad eum locum in Paulo venimus iam, inquit,
quo de Iustitia semper, & futurus erat inexplicabilis, nisi sum-
mus dei nostrae mysterium hesternum die nobis Deus indicasset.
Non per Deum ipsum immortalem, quid aut verbis his pressius,
certitantijs absconditis potis est quisquam cogitare, aut pro-
fiteri cum si illud vni duntaxat hic opponatur, dissihi hic qui-
dam de illa carnis rixa, quam nobis natura agnaram, & pertra-
hamus nos sub dominatu peccati frangere, & superare non po-
tuerit, quod eam CHRIS TVS a nobis remouit, atque abstu-
lit. Nullam tamen hic dari rationem, nec causam, quam obrem,
de quo pacto hoc ita fuerit factum, praesertim cum experiamur
quodlibet fore omnes, qui in CHRIS TI etiam fide Deo subiecti
sunt, carnem, carnisque peccata in nobis locum habere, si hoc
satis, ut dico, hic obijciatur, quaeraturque cur non idem porue-
rit, quae & cognitionem peccati tradidit, & vitari illud pra-
cepit, & praeterea praesentem quoque poenam non obtempe-
rantia poposuit, quod potuit CHRIS TVS, qui sine lege, sine
vni, sine praesenti terrore damnationis, atque mortis tantum-
modo poenam & supplicium in illum extremum diem differens,
carnem peccatum dicitur interemisse, qui vere, & clare re-
spondet, & qui in his verbis Pauli exponendis digitum recte
vult prosequi, profecto nemo reperitur, nisi si quis ad respon-
dendum accedat illius caelestis mysterij plena notione, intelli-
gentiaque instructus. Itaq. video artus, laboresq. eorum, qui hunc
locum interpretari conati sunt, tanquam in medijs fluctibus ma-
ris, pedesque agitantium, quod se aliquando eximere e tanto pe-
lago, & vindicare in aliquam terram possint: quorum tamen se-
cularis nobis non est instructuosa. Fecerunt enim illi suo labore,
atque cura, vt & leuior noster labor, & vehementius in nobis stu-
dium inquirere deae, ac noscendae veritatis existeret, verum illi par-
tem ceteri ad praedicandam magnitudinem diuini beneficij, quod
eodem iure, ac merito faciunt, dignasq. in eo Deo gratias, & de-
bita laudum praeconia tribuentes, illud, quod vni maxime noster au-
dit, & nosse expectat animus, quodq. vni ad dissoluendas omneis
qua-

quaestiones aptum, appositumque est, quare hoc graue negotium
 Euangelio nobis contigerit, quam ex lege, tanquam competens
 omnibus praetermittunt, quod ab omnibus maxime ignorat
 Partim quandam velut rationem reddere se credunt, quibus
 ge nostro ipsorum arbitrio, & nostris dumtaxat viribus solutio-
 peres in ea eramus eius gratia, quam nobis per CHRISTUM
 Deus communicauit, & contulit, quasi non huius ipsorum
 querenda, quid ita in lege expertes sua gratia nos voluerit
 Ast ego tua hesterni diei disputatione edoctus, & quidem
 mihi fidei CHRISTI mysterium id plane demonstratum
 prauiit nobis CHRISTVS, & perspicue viam patefecit
 temneremus, relinqueremusque mundanas cupiditates
 ea, quae sensibus percipi, & corpore contradari possunt
 nis haberemus, appetere autem magis, sperareque ce-
 lestia quae nec cerni possunt, neque tangi: atque horum
 tiundorum, in vno Deo totam constitueremus, cum de
 vita seclatam, hocque Christianae propositum voluntatis
 sequerentur, CHRISTVS ipse surrectione ad immortalitatem
 vitam, & ascensione in caelum sua nobis ostendisset: cum hoc
 quam, verissimum, altissimumque CHRISTI mysterium
 factum mihi sit, facile iam ego possum rationem reddere
 poterit lex: Fides autem in CHRISTO posita tenet
 petulantias carnis in nobis colibere. Et enim finit
 & alio inducto genere sanctioris, & verioris, ac si
 iam cupiditatis pristina illa carnis cupiditas deflexa
 concidat, & intereat necesse est, ut etiam si inter
 improviso capri, deprehensaque in delinquendo labant
 tamen proposito delinquendi, & ab omni cogitatione
 nis rebus infixa penitus abhorreamus, atque ita vel peccatum
 tum nobis, vel saltem animi seruitus, per quam peccato
 ctus est, sit ablata, atque erepta: quod tamen contingere
 potest, nisi cum CHRISTO in carne commoritur, & cum
 dem a mortuis excitato, in eiusdem societate spiritus
 ti. Illud tantum ex te quaro, quam obrem Paulus hoc
 sterium, quod CHRISTVS est, non ita aperte vbi que
 rit, ut omnibus esset in promptu, neu necesse nobis foret
 mysticas, & arduas verborum, rerumque intelligentias
 tando & inuestigando peruenire. QVONIAM inquam
 ipsum, quod fecit CHRISTVS, idem illud Paulus in
 retulit, atque ostendit, qui mysterium fidei, & vita
 ctis, ipse enim terrena item, & mundana omnia contem-
 & quo alijs esset vsui, atque saluti providendo, at
 commodorum suorum rationem nullam ducendo: cum
 dendo ad superna, atque caelestia, illorumque spem

in Deo vno collocando, planius multo cognitu, illustriusq;
 actur fidei mysterium, quam si illud lingua, & verbis tantum
 explanasset. Quamquam & satis, vt mihi quidem videtur,
 apud apostolicis, & scriptis non modo iacta huius doctrinae se-
 nsa, sed etiam fruges lectissimæ, & optimæ eductæ sunt: vt in
 scriptis verbis, quæ modo recitata sunt, aperte patet, & perspi-
 cet, vt eam se dicit spernere omnia, quæ cernuntur, tanquam
 peritura, & quæ non cernuntur, appetere, quod ea sint sempiter-
 na, cum ex opprellionibus spem confirmari fidelium testatur,
 vt non gloriatur incommodis, quæ pro CHRISTO plurima
 passus est, vel cum in hanc sententiam sæpe loquitur, verita-
 tem esse in CHRISTO, deponere nos veterem hominem corru-
 ptum, secundum cupiditates, & renouari spiritu mentis, indu-
 ctæ æquum hominem secundum Deum conditum in iustitia,
 & laudare veritatis. Ac si verum proferre volumus, totus po-
 tuius mysterij est declaratio, quam vt in eius aliquot verbis
 edocemus querere, venarique mysterium. Sed vt ad ea mi frater
 inueniar, quæ ad intelligentiam horum Pauli verborum, quæ
 tuum similitudinem esse dixisti, apta, appositaque sunt: vides pro-
 fecti que hoc, vt tu inquis, fidei mysterio edoctus, nullo modo
 potuisse legem, hæc carnis vitia comprimere, iubendo, aut vetan-
 do, quæ facillime comprimat fidei virtus. Cuius impotentia, &
 inobediencia in lege illa est ratio quod lex quamuis spiritualis
 hæc est, eius nostre partis causa lata, quam interiorẽ in no-
 bis inuicem dicimus, is enim spiritus est corpori dissimilimus
 nature, atque substantia, atque vt ipsa nobis indicaret, atq; osten-
 deret, in quo esset error, & culpa, & peccatum, id que vt discerne-
 re non vitarem, instrueret: tamen non vsque ed fuit spiri-
 tualis, vt nos totos ad ea euocaret, quæ cognata, & propria sunt
 spiritui. Sed cum in carnalibus, & terrenis nos versari permitte-
 ret, spiritum, hoc est, rationem, mentemque nostram veluti mi-
 nistrum subiecit corpori, & carni vt in illius tantum affectioni-
 bus, moribusque dirigendis, & gubernandis esset occupata, ipsa
 nec ex sese nihil sibi celeste, neque diuinum proponeret, ad
 quod solum contenderet, & in quo summam constitueret beati-
 tudinis suæ. Itaque quemadmodum auriga, qui frenandis & co-
 ntrahendis equis appositus est, aut gubernator, qui nauis inter flu-
 ctus dirigendæ præest, nullam vnquam artem tam exquisitam,
 cum peritiam potuit reperire, qua fretus, non solum grauis tempe-
 statis calus, sed etiam quotidiana omnium horarum pericula
 incertum se consideret, sic illi Moysiæ contigit legi, vt dum san-
 ctis illa quidem, sed tamen terreno, humilique consilio aliorum
 precibus obuiam ire vult, efficeretur ipsa magis occasio peccati,
 quod ad casus vitia, atque culpas, quas tollere illa non po-
 tuit,

tuit, accessit etiam preuaricatio. Nil igitur mirum, si postquam
lex hominem carnalibus studiis deditum, frangere, & contemneret
fides CHRISTI, que hominem totum excitauit & tenuit, & in
mortalibus, in terrenalibusque bonis curandis, atque expectandis
ecclēstia, & immortalia desideranda bona transiit. Vnde ho-
rum terrestrium sordes, ignobilitatemque contemnentibus
diuinorum praeferantiam, nobilitatemque adamarunt, & in
Christo, persuasit, atque impulit. Quid mirum, si ea non con-
cato, & carni reliquit locum, quod illud in carne consistit, & de-
minuari aduersus spiritum, vitamque possit? Atque cum de
rum statu, & eorum, qui legem colebant, proximè dicitur
lulus, rixamque in illis carnis atque mentis sua ipse in persequen-
tibus oculos exposuisset, nunc ad vere Christiani hominū dē-
conditionem demonstrandam se confert, Nulla, inquit, in
est condemnatio, qui sunt in CHRISTO Iesu, qui ante
dum carnem ambulauit, sed secundum spiritum. Nam hoc
legi subiecti, ut qui mundo, & carni, & terrenis omnibus
sunt, nec ius in eos lex, nec potestatem vllam obtinet
atque damnandi, sub regnum enim spiritus, & vitæ in
Iesu transiunt, quam nimirum vitam, neque dare, neque
nobis, neque item auferre potest lex. Non enim ad hoc
que condemnatur per legem, quicumque in spiritu ambulat.
Nam lex spiritus vitæ in CHRISTO Iesu, inquit, non
non suo nomine appellans, sed vocabulo abutens, ut
gi par uerbum legis in spiritu referat, quod est
Nam viuere spiritu totum amoris est, & voluntatis
legis autem est iubere, & vetare, idque agere pro
nas quoque ac metum pœnæ adhibere. Lex ergo
CHRISTO liberauit me a lege peccati, atque mortis, id est, de
la spiritus vita, qua ego post obitum mortem cum
per quam mundo, & carni sui peremptus, cum
CHRISTO ad vitam iustitiæ suscitatus sum, ut vitam
Deo & non mundo: ista inquam suscitatio, per
mihi communicata ad spiritualem iam degendam
rum me reddit a lege peccati, atque mortis. Iam enim in
peccato potestas est, nec per peccatum mortis, neque
quoque Moysiæ legi, quæ est his virtutibusque polita, & re
nobis demonstrat, videlicet atque arguat, & ut
pœnam, nisi cauerimus, irroget. ab ipsa enim tota
iustitiæ vitam iam sum liberatus. Sicut enim
tem in carne illi obitam, ego in voluntate mea, & in
nisi imitator, quod carnem meam vna cum illius
eato volo, sic & eiusdem resurrectionem imitator
tum ad spiritualem iustitiæ vitam cum eo ipso vna

Mitigo. Quo in statu iam mihi consistenti neque peccatum, nec mors, & propterea neque lex potest dominari. Quod enim possibile erat in lege, & in quo illa impotens erat, propter carnem, propter carnem, inquit, impotens erat lex liberare nos a peccato, quod exprimere non potuit clarius, quam imbecillitatem propter carnem legi attribueret. Quoniam enim lex carni non regnum, & cupiditates suas terrenas relinquebat, illas autem ipsa regere bono more duntaxat, & metu eas penae ex Deo, nec rem ex se moderari nitebatur, ad tollendum totum ex hoc peccatum, nequaquam ea virtutum satis habere poterat. Deus vero misit filio suo, in similitudine carnis peccati, vera quidem in carne misit filium suum Deus, sed in hoc tantum simili carnis natura, quod infitum, inharensque peccatum sicuti habet natura, illa CHRISTI caro non habebat. Integra enim erat, neque et Adam producta, e quo nos qui procellimus, infectam propter vitio carnem cuncti retinemus. Ita similitudinem illa in hoc quidem humanae carnis gerebat, ac non eandem omnino carnem, in ceteris vero nihil nostra a carne neque natura, neque similitudine illa caro differerebat. Nata enim erat & ipsa, atque facta ad terrena accipiendas iniurias, vnamque in eo, atque eandem carne nostra rationem communicebat, ad inferendas iniurias, & faciendas nequaquam: ad quod nostra nimis quidem propensa, & propemodum praecipis semper est caro, quae non solum in terrena, etiam in terrena obrectando rationi graues. Illudque prope, & quotidiana praeterea nullo iure concitat. Misit igitur in similitudine carnis peccati filio suo, & ob peccatum misit, hoc est, quod in Graeco est scriptum, καὶ περὶ ἁμαρτίας, non enim ob carnis potest de peccato conuerti, sed aut ob peccatum, aut pro peccato, quod tamen utrunque intellectu idem est, sicque in scripturis haec locutio solet accipi, ut in epistola ad Hebraeos ita dicitur περὶ ἁμαρτίας καὶ ἐν ἀποκατάστασις ἀμαρτίας, id est, non solum pro peccato sacrificium. Et paulo infra: καὶ ἐν περὶ ἁμαρτίας ἀποκατάστασις ἡμεῶν. Et rursum: ἡ ἀποκατάστασις τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἐφ' ἧς καὶ ἡμεῖς ἁμαρτίας. hoc est, Si deus pro peccato anima nostra. Itaque misit filio suo in similitudine carnis peccati, & pro peccato, aut ob peccatum misit, hoc est, quia peccatum erat, quia pollebat, dominabaturque peccatum, ira & missionem filij ab Deo, & modum quod modo nullus, quod in carne simili huic peccati carni in mundo est destinatus, & causam, cur eum Deus miserit. misit enim ob peccatum, ut obuiam iret, prouideretque peccato, ne id peccatum ad sese traheret, atque conuerteret, ac effectum quoque eius missionis ostendit, quod in carne sua simili carni peccati sonde-

condemnavit peccatum in carne. Illud enim peccatum, quod propter carnem irritam vim legis in nobis faciebat, nosque legis obtemperare non sinebat, illud, inquam peccatum suscepta carne nostra, & cruci mortisque ad dicta in carne ipse peremit, quatenus nos extinctis in carne nostra cupiditatibus deceptionis, totos ad cupiditates transtulit veritatis, & correctio, inquit, legis impletur in nobis. Nam & sic ecclesiasticum Græcum, *ὁ νόμος* correctionem veri. Non enim intendebat lex nos sic dirigere, ut omillis omnibus mundanis negotiis, & celestibus tantum curas, cupiditatesque, & starentur non legis, sed fidei CHRISTI est proprium, nisi & huius sensum fidei spiritualiter accipiatur. Sed intendebat latere mundo, carneque versantibus, modum tamen quendam obedientibus, & ordinem adhibere, in quo opinione sua longius processit. Itaque hunc errorem legis, hanc diminutionem legis, non auctoritatis, tum consilij correxit in nobis fides, quæ ex ipsa carne eiecit, atque extulit, ut exemplo CHRISTI, & unæ illius doctrinæ documento instructi in spiritu ambulemus non in carne amplius ambularem. De quo ad Galatas hæc distinctionem legis, & CHRISTI, Iudæi, & fideles, & veritate statum brevitè ostendit. Spiritu ambulate, inquit, & carnem non explebitis. Atque hoc Christianum esse ambulationem, quod sequitur iam Iudaicum. Nam caro, inquit, non scit aduersus spiritum, spiritus aduersus carnem, oppositè inter se, ut ne quæ velitis, ea faciatis. Videte quod paulus vobis paulo ante disputavit, certamen, & rixam in hoc est legem dirigente terrenas cupiditates ante oculos exponens, & ad Galatas verbis ab eo esse expressum? Atque ibidem adiecit, Quod si spiritu agimini, non estis sub lege, & non serunt enim ex lege, & imperio legis, qui dimissis carnalibus, quibus maximè elaborat lex, ad spiritum se, & ad spiritum tantum contulerunt.

Qui enim secundum carnem sunt, ea que sunt carnis desiderant: qui autem secundum spiritum, ea que sunt spiritus. Studium carnis, mors est: studium autem spiritus, vita, & pax. Ideo studium carnis inimicitia est in Deum. Legem enim illud non subiicitur, neque adeo potest. Qui autem in carne non Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si quidem spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum CHRISTI non habet, hic non est eius. Si vero Christus in vobis, corpus quidem mortuum est ad peccatum: spiritus autem vita, ad iustitiam.

In eodem Apostolus insistere argumento, ut qui in carne sunt, & qui in carne, distinguat, & utrorumque fructum, si- cutque demonstret: Qui secundum carnem sunt, inquiens, qui carnis insistent, illi ea meditantur, quae sunt carnis, caro por- tamentum est conuersa, & prona, ergo eorum meditatio tota carnalis est. Qui vero in spiritu sunt, qui ad naturam spiritus sa- cratae, quae nequaquam corporea, neque sensibilis est, illi ea meditantur, quae sunt spiritus: spiritus autem in sublime se effert, & appetit cognationem suam, quae celestis, & immorta- lis, & a omni corpore est: ergo horum meditatio in caelo & in terra est. Ita meditatio carnis mors est. Cum enim caro tendat ad carnem ad ea appetenda, quae caduca sunt, & diu stare non possunt, ea quae vt cognata, & familiaria diligit, & ipsa necessario cum meditatione sua, & item illa, ab ea quae appetuntur corru- ptibilis sunt, & fini, mortique addicta atque nata. Meditatio au- tem ista, quae in caelestibus versatur, vita est, & pax. Nam & in- tellectus, quae immortalia sunt, tanquam cognatis, in quibus & quiescunt, & pacis fructu potitur, quod neque morsus voluptatis sentit, qui laetitiam animi, quod in voluptati- bus carnis contingit, intus illi faciunt amariorum, & cum sum- mo proposito, nimirum Deo, pace & concordia semper iuncta est. Nihil enim vult, quod non ex ipso, & per ipsum, vel potius, vult non ipse Deus sit. Atque ideo meditatio carnis inimicitia est. Qui auertit enim ab eo, & ad contrarias partes reuo- cat, quae sunt inimicorum & eorum, qui contra esse. Contraria porro sunt terrena caelestibus, infima superioribus, mundis, caduca immortalibus. Quarum quide- m superiorum cura, & meditatio, quae carni sua, & peculiaris est, non subiecta est legi Dei, neque vero etiam potest aduersario enim genere, & penitus alieno tota consti- tuta est. Haec qui in ea ipsa carnis voluntate consistunt, nequeunt Deo placere, quando quidem hi se ad infensas Deo, & inimicas partes dant. Sed quod ait legi Dei non posse subijci me- ditationem carnis, cum de lege Moysis intelligendum est, quae hoc praecipuo vno opere occupata, vt carnem sibi subigeret, nequaquam tamen potuit illius feram, indomitamque naturam ad mansuetudinem, modestiamque redigere: tum etiam legem ipsam illam spirituales viuendi modum, ordinemque de- monstrat, a quo etiam magis caro remota est. Vos autem ceteris non differetis, sed in spiritu, si quidem spiritus Dei habitat in vobis. In spiritu coniuinctus amore fertur in Deum, vt idem velit cum Deo, & contentus illi sit. Spiritus enim ille Dei diuinus amor est, qui huiusmodi sunt, nihil cum carne, carnisque desiderijs,

Dddd 60731-

commercij, aut rationis habent, aut si habent, necesse est, ut
 tum se distrahant a Deo, quarum studij, & amoris in carnis
 dia conferunt. In quibus igitur habitat Dei spiritus, habitant
 in carne iam illi quidem, sed in spiritu, qui hoc modo spiritus
 nobis, & arrabo futurorum bonorum, & benevolentia Deo
 mi erga nos, ut supra Paulus, & Ioannes alibi, quidem: habet
 scimus, quoniam Deus manet in nobis, quoniam de Spiritu
 dedit nobis. Quod si quis spiritum CHRISTI non habet,
 non est eius. Nunc spiritum CHRISTI, paulo ante Deum
 vnus, atque idem omnino spiritus est, & in eo tamen est
 erga nos operatio. Nam spiritum Dei magis agnoscentis
 rectione nostra ad iustitiam, & in sui ipso rerum eternarum
 ternarumque, quas petimus: CHRISTI autem spiritum in
 hoc, & item magis proprie in illo, quod carnem peccati
 continemus. Hac enim ex parte propria est a Deo in nobis
 CHRISTI, ex qua tamen ad illam alteram partem se extendit,
 eoque qui hunc CHRISTI spiritum non habet, is non est
 & quod necesse praeerea etiam est, non est Dei. Non potest
 surgere ad vitam, & ad iustitiam qui non prius obierit peccatis
 nis mortem. At qui nam est spiritus CHRISTI? & in quantum
 CHRISTVS. In eo, inquit, cui corpus mortuum est, & corpus
 catum, id est, ut ne peccet, mortuum est. Et ad hanc vitam
 peccandi mortuum, & cui spiritus vita est propter vitam
 est, qui vivit spiritualiter omni bonitati, atque virtuti
 virtute Dei iustitiam, diuinamque bonitatem imitatur
 conatur. Atque hic quoque in his verbis satis expresse est
 CHRISTI mysterium, quamquam Apostolus concisè de
 more locutus est. Est igitur CHRISTI, & in eo Christus
 qui corpus habet mortuum peccato, & spiritum vivum
 non cuiuslibet curæ, neque humanæ cogitationi, sed
 & imitandæ iustitiæ summi Dei, ad quam iustitiam cum
 ctione Christi is quoque consurteat.

*Si vero spiritus eius, qui excitavit IESVM è mortuis
 vivat in nobis, qui excitavit CHRISTVM è mortuis, ro
 ficabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem ipse
 tum in vobis.*

Hæc accessio ad ea, quæ ante dicta sunt à Paulo apostolo,
 ut quod de morte corporis, & de vita spiritus mentio
 fecit, ne existimarent legentes totum esse quod in
 de a Deo nobis ostentatum sit, & propositum, quod
 quidem spiritu, & anima futuri essemus, corpore autem
 Remouet statim dubitationem hanc, & futuram corporum

offendit, causamque, & rationem affert. Quod si spiritus Dei, is enim **CHRISTVM** Deus excitavit à mortuis, in nobis habitaverit, hoc est, si anima nostra proprium domicilium habuerit, si nulla pars animæ disfluat à Deo, neque in aliena terra, alienæque amore se defecerit, sed hærebit omni sua cupiditate, & appetitione in summo Deo, sic enim illum in se inhabitantem continebit, cum nihil, quod non ex illo sit, spiritus noster appetat, aut appetere. Si igitur is Dei spiritus habitaverit in nobis, qui excitavit **ISVM** à mortuis, Deus is ille ipse mortalia nostre corpora ad vitam excitabit per inhabitantem illum spiritum, qui non patietur corpora in perpetuum aere, quando ipse Dei spiritus maiore nixu, atque vi in vitam, vitamque tendit, quam ut queat in terra à corpore retineri de seipsum, ad eam autem vitam excitabit, quæ cum eodem spiritu Dei coherens sit futura. Nanque hæc propria futurus est spiritus Dei in nostris corporibus excitatio, siquidem omnia passim humana corpora excitabuntur, neque in omnibus tantum fuerit inhabitans Dei spiritus. Verum illa corporum vulgare excitatio immisione animæ in quodque corpus suæ faciendæ est, quæ cum per se vitam animæ deserat, reuocata in corpus vitam suam cum illo communicabit. Sed quæ anima Deo ita communicata fuerit, ut spiritum suum aluerit, & conformarit, spiritum omnipotentis Dei, seque ipsam Deo habitaculum præbuerit, illa in corpus rediens, non suam solum corpori, sed & illam spiritus Deum insinuabit, atque inseret, quæ erit ipsi Deo similitudinis, imitationeque propinqua. Non viuet enim modo illud corpus, sed & beate viuet, & Dei consuetudine perpetua, amicitiaque perpetua, quod cæteris corporibus non continget, quæ fuerint tantum tantum suis absque Dei spiritu in vitam restituta, & reposita.

Quapropter fratres debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Nam si secundum carnem vivatis, debetis mortis. Qui autem spiritu actiones corporis permitit, vivetis. Quot quot enim spiritus Dei ducuntur, hi sunt filii Dei. Non enim cepistis spiritum servitutis, rursus in servitudinem. Sed accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus abba pater. Ipse spiritus testimonium perhibet nostro, quod sumus filii Dei: si autem filii, & heredes: habemus quidem Dei, coheredes autem Christi.

DEBITORES sumus, non carni, inquit, ut secundum illam vivamus, id est, nihil debemus carni, ut ad illius nutum vivere debeamus, nullo n. illa beneficio sibi nos obstringit, sed inducit nos in fraudem, ut quæ interitum & mortem suis secretoribus offerat,

D d d a 2

offerat, debemus autem spiritui, a quo vero beneficio immo-
 affici mur, quod ab eo vitam, & immortalitatem obtinemus, si-
 gatur volumus vivere, si nos delectat vita, hincq; vineam hinc
 propriam, & perpetuum tenere cupimus, spiritum ad hunc corpus
 ris perimamus, eas scilicet in quibus corpus spiritui respicitur
 enim si intererimus, cum hæ nobis mortem accedat, non
 cilient, mortem ipsam in nobis interemptam habebimus, co-
 bitque, & eminebit spiritus vita, quæ illi semper comitatur.
 ita est, in hoc quidem seculo operatrix iustitiæ, in altero eter-
 ternæ beatitudinis assecutrix. Quicumq; enim, inquit, spiri-
 aguntur, hi sunt filij Dei. Ecce immortalitatis & beatitudinis
 stræ rationem. Cum enim necesse sit, vt aut Dei spiritum habea-
 mus in nobis, aut spiritum mundi, si cum spiritu mundi iustitiæ
 & conspirantem spiritum nostrum habuerimus, illi mundi o-
 minabimur, & illi erimus tanquam filij patri subiecti, & obedien-
 tes, aut potius, vt domino ferui parebimus, iniuriam enim illi
 iustitiæq; imperia & suscipiemus, & exequemur, quod est, vt
 tyranno, non vt parenti obedientium ministrum. Si vero
 spiritum nostrum cum Dei spiritu copulauerimus, patrem autem
 vere noscemus esse Deum, etenim illius mandata, ac imperia
 omnia nobis ad salutem, ad lætitiã, ad vitam esse optata, & o-
 piusque indulgentiam erga nos intelligemus. Quælibet
 cum, vt patris cognatio ex fide CHRISTI nobis patet.
 Nanque Iudæi, qui vtrumque & Deum, & mundum adorabant,
 duosque sibi dominos consula mente commiscebant, erga pa-
 trem erant filij mundi, quam Dei. Etenim mundum quædam
 bant ipsum, appetebantque eius bona, atque in illa iustitiæ
 te constituebant: Dei autem metu & timore ad sua iustitiæ
 cupiditates adducebantur. Ideo enim verebantur, & con-
 Deum lædere, ne ab eo terrena possessione priuarentur. Isti
 men quoniam & ipsi spiritu Dei ducti ex Ægypto, & in iustiti-
 ne custoditi, & lege instructi sunt, ne de eis quocumque
 tur filios Dei, sicut nos sumus, item illos esse, quoniam & ipsi
 ritu Dei quodammodo ducti sunt, Ideo subiunxit Apostolus, quod
 accepisse spiritum seruitutis rursus in formiditatem, sed acceptum
 spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abbe pater, quæ rursus
 geminata paternæ appellationis voce, in Marco ad patrem
 tur IESVS, & vtrumque nomen patris est, alterum Syra, Hæbre-
 que, alterum Græca, & Latina lingua, vt Deum communem
 trem omnibus esse ostendat. Ac nos quidem in quorundam
 stris ad Deum precibus primo statim effatu patrem illum inuoca-
 mus, ab ipso IESV CHRISTO admouiti, ac edocti. Sed hæc
 ctus quidam animi est interior, qui Deum non solum mem-
 sibi, sed cognoscit etiam patrem. De quo etiam hebreus dicitur
 pater

ramos, tamen hic quoque aliqua dicenda sunt, ut virtu-
 tibus nostris, & beneficia Iesu CHRIS T I sepius nobis in me-
 ritum reducamus. Pater quidem ergo omnibus nobis Deus est,
 quoniam semen cognationis, cum illo in nobis obtinemus, quod
 est similitudinem ipsius fuimus creati. Sed & Adam pater est o-
 mnibus nobis, quod naturam nostram, atque substantiam hunc a-
 damentum videlicet hominem totum ex illo hausimus. Est enim ita
 factus primus homo Adam in animam vi-
 tam. Homo igitur animalis, hoc est, qui anima, & vita tantum
 vivit, cuius omnia officia sunt ad eum finem, ut hanc vitam mor-
 talem custodiat, illius terreni hominis Adæ, ut ipse ad Corinthios
 Paulus scribit, filius est, qui semen præstantioris suæ cognationis
 cum Deo, ut non attendens in semetipso, aut despiciens carni, &
 corpus esse ferendum totum dat, illisq; fovendis & explendis o-
 mnem diligentiam adhibet, qui huiuscemodi homo morti omni-
 no addictus est, sic moriturus ut non vaquam amplius talis exur-
 gat. Sed in ipso homine post adventum adultæ iam rationis, si di-
 tiorum semen illud & cognatio cum Deo fuerit animadvertita, &
 cognata, statueritque, qui animadvertit, Deum patrem reco-
 gnoscere, & in illo spes suas ponere, tunc duplex illi via, & ratio
 proponitur, una in lege Moysis, altera in fide CHRIS T I. Lex
 Moysi Deum sic patrem colentibus eum proponit, ut non ipsum
 tantum filij, neque illius non visa, & sensibus non percepta bona,
 sed, que sentiantur, & cernuntur ab eo optanda esse doceat,
 atque ut eorum adipiscendorum authorem sibi Deum velint esse,
 ut non querat, quem patria quadam indulgentia erga eos prædi-
 cant. Ad hoc curam illorum curam, tanquam filiorum patrem præ-
 dicit, & in promissam terram mel, & lac fluentem illos deductu-
 rum, & pascuasque illis tempelstivas, & fructus annuos productu-
 rum, atque hic primus aditus est, atque ingressus ad tribuendum
 Deo honorem, tanquam patri, propter quam causam in veteri
 scriptura Iudei filij Dei sepe numero appellantur, & quidem ab i-
 psis scripturis Deo, ut cum ait: Ego dixi, dij estis, & filij altissimi o-
 mnes. Vel cum, Ego filios genui, & extuli, & primogenitus meus
 Israel. Item quoque Moyses ad populum arguens, & increpans,
 Deum qui te genuit, dereliquisti. Et Malachias: Deus vnus est, &
 creator omnium vestrum, quod in persona Dei Hieremias: Patrem
 vocatis me, inquit. Vel cum dominus dicit de stirpe David: Ego
 vocasti in patrem, & ipse mihi in filium. Iudei quoque CHRIS T O
 non tantum: Nos vnum patrem habemus Deum. Ex quibus o-
 mnibus manifestum sit, eos filios Dei iam rite nominari, qui
 eum vnum autorem suum agnoscunt, & venerantur. Sed ut
 magis in pueris, qui est parentes suos nouere, illisque blandi-
 tiis habere honorem didicerunt: non id tamen agunt parentum
 D d d 3 causa,

offerat, debemus autem spiritui, a quo vero beneficio, gratiam
 afficimur, quod ab eo vitam, & immortalitatem obtinemus.
 igitur volumus vivere, si nos delectat vita, huncque vitam
 proprium, & perpetuum tenere cupimus, spiritu a circumspici
 ris perimamus, eas scilicet in quibus corpus spiritui copulatur
 enim si interemerimus, cum hæ nobis mortem accerit, & de
 ciliant, mortem ipsam in nobis interemptam habebimus, ma
 bitque, & eminebit spiritus vita, quæ illi semper comest. Ab
 cta est, in hoc quidem seculo operatrix iustitia, in altero
 ternæ beatitudinis assecutrix. Quicunque enim, inquam, se
 aguntur, hi sunt filij Dei. Ecce immortalitatis & beatitudinis
 stræ rationem. Cum enim necesse sit, ut aut Dei spiritum
 mus in nobis, aut spiritum mundi, si cum spiritu mundi
 & conspirantem spiritum nostrum habuerimus, illi mandata
 minabimur, & illi erimus tanquam filij patri subiecti. & de
 tes, aut potius, ut domino serui parebimus, iniquæ enim non
 iustaq; imperia & suscipiemus, & exequemur, quod est per
 rium tyranno, non ut parenti obedientium in iustitiam. In
 spiritum nostrum cum Dei spiritu copulauerimus, patrem autem
 vere noscemus esse Deum, etenim illius mandata, non in
 mnia nobis ad salutem, ad læticiam, ad vitam esse certam
 plusque indulgentiam erga nos intelligemus. Quæ
 cum, ut patris cognatio ex fide CHRIS TI nobis patrem
 Nanque Iudæi, qui utrunque & Deum, & mundum adorabant,
 duosque sibi dominos confusa mente commiscebant, & de
 men erant filij mundi, quàm Dei. Etenim mundum, quæ
 bant ipsum, appetebantque eius bona, atque in illius
 tæ constituebant: Dei autem metu & timore ad fructum
 cupiditates adducebantur. Ideo enim verebantur, & con
 Deum lædere, ne ab eo terrena possessione priuarentur. Ma
 men quoniam & ipsi spiritu Dei educti ex Ægypto, & ad
 ne custoditi, & lege instructi sunt, ne de eis quocumque
 tur filios Dei, sicut nos sumus, item illos esse, quoniam de
 ritu Dei quodammodo ducti sunt. Ideo sabiturus. Apollonius
 accepisse spiritum seruitutis rursus in formidantem, sed
 spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abbe pater, qui
 geminata paternæ appellationis voce, in Marco ad patrem
 tur IESVS, & utrunque nomen patris est, alterum Syra, Hæ
 que, alterum Græca, & Latina lingua, ut Deum communiter
 trem omnibus esse ostendat. Ac nos quidem in quocumque
 stris ad Deum precibus primo statim effatu patrem illum
 mus, ab ipso IESV CHRIS TO admoniti, ac edocti. Sed &
 Etus quidam animi est interior, qui Deum non solum
 sibi, sed cognoscit etiam patrem. De quo etiam hætenus de
 patre

...tamen hic quoque aliqua dicenda sunt, ut virtutibus... beneficia Iesu CHRISTI sepius nobis in memorem reducamus. Pater quidem ergo omnibus nobis Deus est, mater semem cognationis, cum illo in nobis obtinemus, quod in similitudinem ipsius fuimus creati. Sed & Adam pater est omnibus nobis, quod naturam nostram, atque substantiam hunc carnalem videlicet hominem totum ex illo hausimus. Est enim ita deo sempiternum. Et factus est primus homo Adam in animam virtutem. Homo igitur animalis, hoc est, qui anima, & vita tantum vivit, cuius omnia officia sunt ad eum finem, ut hanc vitam mortalem custodiat, illius tertium hominis Adæ, ut ipse ad Corinthios Paulus scribit, filius est, qui semen præstantioris suæ cognationis cum Deo, ac non attendas in semetipso, aut despiciens carnem, & corpori se ferendum totum dat, illisq; fovendis & explendis omnem diligentiam adhibet, qui huiusmodi homo morti omnino obnoxius est, sic mortuus ut non unquam amplius talis exurgat. Sed in ipso homine post aduentum adultæ iam rationis, si dicitur semel illud & cognatio cum Deo fuerit animadversa, & cognata, hæreticæque, qui animadverterit, Deum patrem recognoscere, & in illo ipse suas ponere, tunc duplex illi via, & ratio proponitur, una in lege Moysis, altera in fide CHRISTI. Lex Moysi Deum sic patrem colentibus eum proponit, ut non ipsum tantum filijs, acque illius non visa, & sensibus non percepta bona, sed, que sentiuntur, & cernuntur ab eo optanda esse doceat, ac ut eorum adipiscendorum authorem sibi Deum velint esse, illius amonet, quem patria quadam indulgentia erga eos prædicant, & propter curam, tanquam filiorum patrem prædicant, & in promissam terram mel, & lac fluentem illos deducturam, plenasque illis tempestivas, & fructus annuos producturam. Atque hic primus aditus est, atque ingressus ad tribuendum Deo honorem, tanquam patri, propter quam causam in veteri Testamento Iudæi filij Dei sæpenumero appellantur, & quidem ab ipso omnipotente Deo, ut cum ait: Ego dixi, dij estis, & filij altissimi omnia. Vel cum, Ego filios genui, & extuli, & primogenitus meus Israel. Item quoque Moyses ad populum arguens, & increpans, Deum qui te genuit, dereliquisti. Et Malachias: Deus vnus est, & creator omnium vestrum, quod in persona Dei Hieremias: Patrem vocatis me, inquit. Vel cum dominus dicit de stirpe David: Ego auili in patrem, & ipse mihi in filium. Iudæi quoque CHRISTO accepto: Nos vnum patrem habemus Deum. Ex quibus omnibus manifestum sit, eos filios Dei iam rite nominari, qui Deum vnum authorem suum agnoscunt, & venerantur. Sed ut in præceptis patris, qui estis parentes suos nouere, illisque blandiri, & habere honorem didicerunt: non id tamen agunt parentum

Dddd 3 causa,

causa, neque quòd illorum voluntati penitus vellet obtemperantes: sed vt per cultus illos, ac blanditias aliquod caritatum à parentibus consequantur: quas atas illa coarctat, propter quam causam etiam metu, & minis coercendi sunt: ad rationibus illis inducitur, in praua fortasse studia incidunt, in amoribus imbuantur: Sic accidit Iudæis, vt illum spiritum quem ad Deum vnum colendum, cognoscendum, que ad Deum non in amore acciperent, sed in metu, & formidine, non ritum eum seruitutis appellat Paulus. Amare enim venerant Deum, quem idcirco amare præferebant, vt magis amabant, aliena à Deo, atq; diuersa, per eum colunt, & in illis ipsis expetendis ac potiundis, que amabant, peruenirent, proximumq; sepe aliditent, penis erant propitiisq; coercendi. Filij ergo illi Dei, sed tanquam pater deus illum Dei inchoaram, ac rudem in seipis deferentes, qui in viti facti essent, & animo, & studijs patrem voluerant, illi penitus se conformare, & tradere, neque enim ad hanc hereditatem bonorum ex alijs parentibus confirmat, nec re, verum & integrum nomen filiorum fuissent meriti. Nec puerili affectu quodam, sed stabili, graui, iudicio Deum percoluissent. Et quoniam ad hanc spem, huncq; finem ab initio de principio ab ipso Deo, atq; infuturabant, hinc ipse filij vocari cepti sunt. Atq; ideo Paulus conditio omnium filiorum conditio se iungens ait nos non ita accepimus Dei, vt is nobis veluti seruis ad tempus, formidinis, & admodum quidem Iudæis fuit, sed ita accepisse, vt in quibusdam in filios Dei adoptati paternæ vnâ nomen necessarium, & caritatem, ac sanctitatem eam, que ei nomini debeatur, susceperimus, que vt in his adoptionibus, que inter homines legitur, que in no genere adoptatur, in aliud genus emancipatus a patre, in alterius transit potestatem, nomenque nouum ferit, & magis gentem sacrâq; cõmutat, siq; totus eius patris, cui se dedit, præstandû, & ex eo iam dependet, bonorumque illorum hereditatem: sic nos dimisso patre mundo, genus & de reprobis, & animalibus, illamq; corporeorum, & terrenorum bonorum hereditatem, que ab genere illo nobis veniebat, proiecimus, & abijcimus, solâq; ea bona expectamus, que ex Deo Deo promissa nobis sunt. Ita in nouam familiam, nouamque nouæ, & æternæ hereditatis spem traducti, vbi non amplexum terreni, sed celestes, non in patrimonio corruptibili, sed in maiori interituris bonis, spe, & desiderio, infixi sumus, cum vni Deo nobis appellamus patrem, tum optimorum filiorum obsequio studio erga illum accensi fructus eos pietatis nostre cum vita capere incipimus, qui tali parente digni sunt. Nam hoc

am amore, & spiritu altiores efficiuntur, & de communibus istis
 tantis studiis & appetitionibus in cœlum longè eminentius,
 ratiōne & beati nihil intra nos sentientes, quod intestina illi
 mente officiat, heremus contenti in ipso complexu omnipoten-
 tis Dei. Ille verò in suo sancto Spiritu nobiscum semper est, & se-
 cundum demonstrat, regnumque cœli in animis representat nos-
 tris. Quod ipsemet in Luca testatur Dominus est, iam intra nos
 in hac vita esse, in qua quidem status nostri beatitudine, in
 quo animi gaudio conuersi ad Deum creatorem nostrum, & pa-
 trem illius indulgentiam erga nos, veritatemque eius bono-
 rum, ac admirabilem fructum illorum, in nobis intelligentes,
 deprecamur, amoris voce, atque cordis, O pater, pater, ô verè pa-
 trem erga nos animum, atque amorem gerens. Et quidnam est
 preterea, quod ab optimo patre & eodem patre omnipotente
 aut sperare amplius, aut verò etiam optare debeamus? Ergo is
 spiritus, qui nos in hunc sensum rapit, qui ponere nos reliquas
 mundi curas, & sperare in solo Deo iubet, qui bona illius nobis
 iudicat, atque imperit, qui beatos & contentos iam in hac vita fa-
 cit, vbi ille ipse Spiritus Dei sanctus, qui & ipse Deus testimo-
 nium prebet spiritui nostro indubitatum, atque certum, quod su-
 mus filij Dei, quando ab illo patre nostro sic tractamur, vt aman-
 tibus, indulgentius, liberalius tractari nequeamus, cuius quidem
 spiritus diuini testimonium spiritus noster qui illi est coniunctus,
 & illi erens sic accipit, vt se gerat pro filio Dei, cuius tantâ erga
 se expectat indulgentiam, vt præ bonis animi, quæ ex illo possi-
 det non datur, & mundi bona, quæcunq; lingua nuncupare, aut si-
 ne cogitatio depingere, tanquam cenam omnia ducat, & in
 vno ipso Deo etiam nunc hic viuens, & terrenis affectionibus et-
 iam non pulsatus constituat summam omnis felicitatis suæ: qui
 si postulat est, habetque exploratum se filium Dei esse, tanti fide
 testimonij, & tot donis testimonium comprobantibus adductus,
 vltima rethi profectò credet, se cum filius sit, heredem quoque Dei
 fore, atque eorum bonorum heredem, quorum hereditatem maio-
 rem suam fratrem Christum iam adiuisse crediderit: quæ nimi-
 rum bona ea sunt, vt surrecturus homo totus è mortuis, & su-
 perius deinceps sit immortalis, idemque in cœlum ascensurus, &
 ad dexteram Dei sit consellurus, vbi enim caput, ibi & corpus
 manere est necesse propinquum similiter, & adiunctum Deo,
 non quidem pari dignitate aequalitate, sed in capitis sui maio-
 ritate. Porro autem caput nostrum est CHRISTVS. Cederet
 & consideret certò spiritus noster se ita heredem fore Dei, vt sit
 coheredes Ie s v Christi.

Siquidem vna patimur vni vna & glorificemur. Reputo
 Dddd 4 7175

UNIVERSITÄTS-
 BIBLIOTHEK
 PADERBORN

nim quod non digna sunt arumna presentis seculi, ad gloriam, qua in posterum nobis revelabitur.

SI QUIDEM, inquit, nostræ fidei possessio est, vel ipsa Christo, ut ad eandem cum Christo gloriam etiam vivamus, ac ne nos perturbet mentio patendi, sperantibus bonorum læticiam incommodorū coniunctione ducunt, subiungit statim sapienter, & providè reparare se, hoc est, ducere rationem, & facere summam, quemadmodum soliti sunt, qui calculos, & numeros in summas colligunt, est perpendere ex utraque parte, & æstimare. Quid enim, quod repute? nempe hoc, quod omnes huiusce loci homines, omnes arumnae, incommoda omnia, quæ cum Christianitate subeantur, non sunt idonea ad tantum promerendum quantum illis incommodis præmium propositum est, quomodo autem collecta, & coaceruata in unum, si in contentione præparata deducantur, illius longè magnitudine, & felicitate præferiora. Quod idem ipse alio loco. Quod nunc nos oportet cedens leuitate, inquit, æternam excedentem gratiam quam comparat nobis non cogitantibus ea, quæ videntur, sed quæ videntur: atque hoc est spe attollere animum, & immittenda opera laborem. Quid vero num patimur omnia cruciatibus, qui in hanc fidem venimus: patimur enim cruciatibus non in vinculis, & plagis, & in omni corporali humore, ac supplicio **C**H R I S T I fidem constanter profitemur, & crucem tollimus, sicut ille fuit sublatu, eo ipso tamen, quod ad ista parati animo, si accidat, sumus, & in medijs mortificationibus, atque curis sustinemus quotidie prælia peccatorum, & dolorum, & voluptatum, atque à cogitatione Dei immittimus ad se nitentium, hisque quoad licitum est, obsequimur, & agnoscimus, gerimus ipsi quoque crucem nostram, & nosmetipsos, piissimum genus nostrum toto peccatorum mundo, ut efficiamur filij Dei. Et quoniam longo iam processu, & vehementer exulit Paulus, eumque habere testimonium spiritus sancti, quod filius Dei sit, disseruit, vitamque ex eo persequi, & bonorum Dei hereditatem, futuramque gloriam prætam illi esse dixit. Corpus autem & carnem in sortem vitam visus est, ne qui fortè suspiceret nihil istam partem appetere honoris habituram esse, neque ad immortalitatem aspirare posse, ob hancque causam nec tantum futura illi gloria deferatur, quantum opus est, & corporis incommoda non contemnuntur, veluti quod iniquè, atque iniuria hujus præparatur priuatur bonis, si id in posterum fructus nullos castellanorum bonorum est percepturum, & evertitur Paulus ad contentum.

corpus quoque nostrum nobiscum vna futurum immorta-
le & bonorum eorumdem cum spiritu particeps, implicatè ille
videtur, & contortè, sed tamen vt accuratè & subtiliter intuen-
tus, hic Pauli in hoc loco intelligatur esse sensus. Nunc eius au-
tentes verba.

*Vehemens enim expectatio creatura reuelationem filiorum
Dei expectat. Nam vanitati creatura subiecta fuit, non sponte,
sed propter eum, qui subiecit in spe, quod & ipsa creatura libera-
bitur à seruitute corruptionis in libertatem gloria filiorum Dei.*

Vehemens expectatio creaturae, inquit, hoc vocabulum
est, quod nos ceterorum opinionem secuti creaturam trans-
mutamus, melius nostro iudicio conuerteremus fabricam, habe-
mus quidem verbum verbo par condere, quod est graecè *κτλως*,
id est in corporeis potissimum naturis, & rebus usurpamus: sed
quoniam vocabula, quae ex eo verbo ducuntur, vt conditio, vt
conditura, incidere in alienos sensus, mentemque legentis ob-
scurotur, conditionis loco fabricationem proferimus, cuius
vbius cognata tamen est priori vocabulo, atque propinqua.
Igitur, vt dico, nominibus ad corporum naturam vtimur, qui-
bus creatio vt longè communior est, sic ferè etiam est spiritua-
lis. Creare enim animas Deum rectè dicimus, condere, aut fa-
briari non ita dicimus. Sed quòd *κτλως* in hoc loco pro omni
eo quod fabricatum à Deo est, hoc est pro caelo, terra, eleme-
ntis, accipienda sit, quorum vna cum gloria filiorum Dei sit fa-
brica nouatio, quando ista propter hominem effeeta, & fabri-
ca, hominis ipsa quoque conditionem in vtramque partem sequi-
tur, vt & laborante eo laborent, & peccato quietura sint, multa
hic à saecula dicuntur à sanctis viris, quasi nos vt adhortentur
secundas esse nobis vires animi, vt fortius certemus, quibus non
pro nobis solum, sed tanquam pro artis ac focis sit etiam decer-
nendum. Siquidem in illam perpetuam gloriam per patientiam,
voluntatemque certaminum postea introducti, & terram pecca-
to peccati hominis execrationi traditam, & caelos senio, laborique
definituros, de quibus scriptum est, quòd omnes tanquam vesti-
mentum veteralescent, & sicut amictus mutabuntur, in nouam, &
perpetuam pulchritudinem nobiscum simul restituentur. Sed ego
in eam mentem inclino potius vt de fabrica corporis nostri in-
telligendum putem. Nam & caeli ante peccatum Adae currere cir-
cumferentia, & se voluere instituerunt, & fecerunt terra, ac cetera-
rum rerum opportunitas non tam sibi, quam nobis in laborem
est versa. Atque vt ea etiam ita se habeant, nec enim inficiamur, ne
non quidem, quia cuncta in seculorum fini, & in aduentu magni
filii nobiscum vna nouanda, & in potiore statu commutanda
sunt.

sint: tamen argumenta futura immortalitatis non tantum nobismetipsis, & iis, quae in nobis experimur & sentimus, sed etiam da sunt, quam ex alienis, ac longe distitis rebus. Itaq; de hoc verbo bulo Marcus in Euangelio pro hominis tantum conditione, & creatione vult esse, quae Iesus v's discipulis praecipit in illo, quod in mundum omnem praedicent Euangelium omni creaturae, quae vivit, & in quo illud quoq; apparet & existit, quod vixime aduversaria sunt ad victoriam, palmamq; continentem, quae invincibilem videntur habere vim impediendi, & vix di, posse ea non difficiliter a nobis superari, quando nobis quoq; ad eandem gloriam immortalitatis aspirant, & quae habet verborum illorum intellectus. Vehemens enim creatura, hoc est fabrica, & illius in nobis partis, quae coloris poreta est, ipsa quoq; expectat, ut accipiat revelationem huius Dei, ut particeps etiam ipsa sit, ut eandem immortalitatem communicet. Est enim *in nobis* compositum verborum, & capiendo, quod est quasi hanc expectando, ut accipiat revelationem autem, quoniam arcanum consilium Dei de hoc suis in illo extremo iudicij, die omnibus revelabitur, & ipsam in mediū omnia perferentur. Atq; hoc verbo hic positum Apostolo est, expectari a corpore nostro eandem immortalitatem, cuius quidem expectationis ratio communior illa sit, quae est effectum, & in natura conditum, quin etiam si non sit in consilio, at tacito tamen desiderio ad melius semper patet, & moueatur. Verum cum altera statim existat, quae est ipsa, & corpus immortalitatem appetere, quod ad ea omnia pertinet pensum, praecipitq; sit, quae sunt penitus contraria in natura, ut est effectus Apostolus, & munitur, omnia subire creature, & providens, occurrit e vestigio querentibus, & a natura, & istam ipsam fabricam partis sensibilibus in nobis, corpus, & videlicet, non sponte sua subiectam fuisse vanitati, sed propter eius crimen, qui illam subiecit, hoc est propter Adae, & eius obedientem illam primo rationi, & ex ea immortalitatem, & re in se paratam, suo peccato, & vicio deiecit ad corruptionem. Nam vanitatem hoc loco Apostolus, vana carnis desideria, & cupiditates inaneis vocat, quae fructum, mortem & corruptionem afferunt, quas alibi cupiditates nominat deceptio, quae eadem efficiunt, ut vanos filios hominum, mendaces, & inordinatum appellat scriptura, & in imagine non in veritate tractandum confirmet. Etenim simul ut caro, quae nullam habet ordinis, nec rationis lumen ab illa in primo parte verborum mente, & ratione concordia diuilla est, neque quod corpus, & autem id esset, cognoscere amplius ipsa parat, nec ut in ipso quod cupiebat, modum sibi, & finem constitueret.

corruptioni ex eo animalis homo addictus fuit, retinuit tamen sibi spem, & illud infirmum, atq; occultum naturæ defectum non abiecit, sese cum filiis Dei in pristinam aliquando libertatem, & veterem gratiam redintegrandum esse, vel eo etiam maiorem, quod tunc in ipso Adam in ancipiti, & lubrico poterat, & stare perpetuo si decreuisset & cadere, si hoc ei magis collibuisse. Posthac vero si fuerit redintegratus ac repositus, & maiorem multo, & in perpetuum stabilem gloriam est adeptus. Ab omni enim tum penitus seruitute corruptionis liberabitur: id est, ab ea terrenarum cupiditarum seruitute, quæ eum coarctatum tradit corruptioni atque morti, quibus etiam in postulo verbis iudicatur de fabrica corporis nostri fuisse dictum. Non enim cælum, neq; terra huiusmodi corruptionis seruituti sic subiecta est, vindicabitur igitur corpus nostrum à seruitute corruptionis, & in libertatem gloriæ filiorum Dei liberabitur. Erunt enim hominis animalis liberatio, accessio eius liberationis, quam ut spiritualis, & filius Dei regeneratus, videlicet ex Deo, & natus homo consequetur, quæ tunc quidem fuerit libera gloria, cum extra belli periculum, & huiusce vitæ lapsus, ac in refectione corporum propria & perpetua possidebitur.

Novimus enim quod omnis creatio conspirat, & congemiscit propter ad presens: neque ea solum, sed & ipsi primitias spirituales habentes, & nos ipsi in nobis ipsis suspiramus, qui adoptionem in filios expectamus redemptionem corporis nostri.

Omnis creatio vel fabricatio in hoc loco, & in vno quoque homine totus homo, & in vniuerso tempore totum genus humanum intelligitur, quorum vtrunq; scire se, & nosse affirmat Paulus. Agnoscere vna & suspirare huius inueniendæ immortalitatis defectio. Ac natura quidem res sese ita habet, vt quod Paulus alio loco suspiramus, inquit, & affectamus, nolentes quidem exui, sed sperandui, vt absorbeat mortalitas à vita, quoniam sic facti, atque constati ex anima, & corpore in vnam rem fuimus, totum hoc quod sumus, diligamus in nobis ipsis, & incolumem, ac saluum totum esse cupimus. Neq; erit quispiam pertentans animam suam, & omnes occultos sensus mentis suæ cogitatione persequens, quin in semetipso intelligat ferri nos amore, & studio conseruandi nos ipsos, atque ita conseruandi, vt nec partis in nobis nec temporis iacturam aliquam libenter admittamus. Sumus quidem eo animo, si qui bene, & recte fuimus instituti, vt si alterutrum pericendum sit, corporis pati, quàm animæ detrimentum præopremus. Verum enimvero non est plena, neque integra animi nostri consolatio, si tamen amissio corporis facienda sit, hoc desiderium adipiscendæ & fruendæ immortalitatis, ita in vno quoque

quoque homine inſitum eſt, vt neque obliuione, nec conuulſio-
 ſtudio, aut ratione vnquam vlla poſſit auelli, quod in alijs
 quas inaniter, & temere cupimus, nec poſſumus vllis modis
 piſci, facile eſt promittere ratione, ne cupimus aduerſa velle
 totam hominis immortalitatem, quominus ea oportet imbu-
 lerur, non vis, non ſuaſio, non conſilium vllum, nec veritas
 longinquitas, non ſtudiorum diuerſitas poteſt, non conuul-
 ſio, non cuiuſquam authoritas obſtare, & prohibere. Quo-
 dium ſi innatum nobis vſque eodẽ eſt a natura, vt neque
 ne illud quidem ſimile, aut affine veri eſt, fruſtra ad natura
 nequicquam ab eadem natura fuiſſe inſitum. Ad hoc argu-
 tio longe fortior, quæ Paulo, & nobis in Deum rite certum
 huius euſdem rei ſcientiam corroborat, quod omnes, qui
 quoquo modo cognorunt, & ab eo ſunt vel inſpirati, vel
 nuncijs e celo miſiſ vel Moyſis lege inſtructi, atque eodem
 eſt in hanc ſpem terræ mandati, & in ſepulchris conſtituti
 tanquam deuo reuicturi, neque amplius poſtea in mon-
 ſent recuſari, fuerit licet Saduceorum factio quædam quæ
 braos, quæ fuiſſerit reſurrexerunt, & Paulum de corin-
 thenſis diſſerere incipientem philoſophia irriterit, ſuæque
 nunc quamplurimi, qui corpori vni excolendo, & ſar-
 glecta fide immortalitatis adhibebant curam: tamen in
 lingua, atque mores, aliud mens ipſa intus, ſi conſidera-
 mat, præſertim ſi ea aliquo pacto ſacrarum rerum, aut
 vel ſolis auditionibus fuerit unbuta. Eſt enim in Iob, & in
 phetis, & denique penè in omni ſcripturæ conſentanea, vt
 ne futura corporum paſſim plurima obuia teſtimonia
 portò prædicatione, & expectatio aliorum ſi non vana, ſed
 vt quæ à ſumma Dei veritate profecta, & inſpirata ſunt,
 poteſt Paulus, & cum Paulo omnes qui Deo fidem habentes
 dum hominum genus in hac ſpe fuiſſe corruptioſum, & in
 tempus addictum, vt extremo in tempore conſurgeret ad vitam
 nec mortem poſtea amplius vnquam opperet. Nam ut
 ex Deo perceptum habuerunt, certi ſpei ſuæ, & ſurrexerunt
 telligentesque quid ſperarent, tantisper naturæ, & mortis
 ſere, aut ſi à tanto doctore non fuerunt moniti, nullam
 iuſe ſpei curam, nec cogitationem in animis ſuis vel
 occultum tamen naturæ, & mutum immortalitatis delictum
 abdicare à ſe nõ potuerunt. Quare genus omne humanum, quod
 mortuum eſt iam diu, & quod viuit, ſuſpirat vniuerſum, &
 lat ad hanc immortalitatem eamque ad totum integram ho-
 nis, nõ alicuius certæ in homine partis, vt & totum genus, &
 mo totus ad incorruptionem, & vitam recuperandam con-
 dat. Et quoniam de animo erat perſuaſibilis, de corpore

quod, alio etiam validiore inter viuos vtitur argumento,
 & animus ipse corpori, & testimonium spiritus sancti huic
 corpore spei subuenit, & astipularur. Non solum, inquit, hæc
 carnis est totius humanæ fabricæ, creationisque expectatio,
 sed & illi qui spiritus primitias habuerunt, quod est intelli-
 gentiam de Patriarchis, & Prophetis, in quibus primò cœpit ope-
 ri spiritus sanctus, & nos ipsi in quibus idem spiritus assiduum
 in domum constituit, qui non primitias tantum, sed
 integram mellis spiritus sancti possedimus, quibus ille non so-
 lum flamma, & lumine amorem, & cognitionem sum-
 mam veritatis infudit, & qui adoptionem in filios Dei iam ex par-
 te nobis plenior em posthac, & illustriorem eiusdem Dei
 expectantiam expectamus. Hoc enim sibi velle iam diximus de
 spe, quasi expectare in eam accipiendo, nos inquam, qui ple-
 nitudinem spiritus ex Deo hausimus, quæ habemus intus omnis
 nobis veritatis certissimum, & sponsorem, & testem: suspiramus
 enim, & expectamus redemptionem corporum nostrorum,
 quæ non faceremus, si hæc nostri pars, non ad obtinendam per-
 ppetuam, ipsa quoque nata, facta que existeret. Ac nequis hoc
 tantum dicere sperare esse, spe autem nostra falli, & decipi nos
 posse, reuertat statim, sic inquitens:

*Spe enim seruati sumus: spes autem cum cernitur, non est
 spei. Quod enim cernit quis, quid etiam sperat? quod si quod non
 cernimus, speramus, per patientiam expectamus.*

Et ait, inquit, quæ de præterito pignus maximum nobis
 dedit, non se esse fallacem, vt per quam spem, salutem sumus ade-
 ptus. Non a primo cum credidimus Deo per Iesum Christum,
 & spes nostras à mundo auferentes, in illo omnes collocauimus,
 & cernimus, statim mercedem spei nostræ accepimus salutem no-
 stram. A seruitute enim iniquitatis, & mortis ad vitam, & iusti-
 tiam Dei sumus translati, in genusque, & nomen filiorum Dei
 translati. Illa igitur spes, quæ nos, vt alter ait Apostolus, Pauli
 confidit, atque collega, regenerauit in spem viuam, tantum quæ
 nobis bonorum cum promitteret, plus etiam dedit, vt quæ digni-
 tatem humanæ nobilitatis, quam omni vitio, & culpa contami-
 nati homines amiserant, cum se restitutam illis polliceretur,
 pro Deo ipsos, & Dei filios effecit. Illa inquam spes, de futuro
 profectò non fallit iam tor rebus, & argumentis nobis ex-
 pectata, & perspecta. Sicuti non sefellit ne tunc quidem, cum ad
 iam nullo adhuc certo obside illius firmitatis inducti accessi-
 mus. At nunc posteaquam per eam nostre illustratæ mentes, &
 aperta omnis veritas, commerciumque cum Deo, & cum spiritu
 sancto

sancto salutis, & beatitudinis nostrae nobis inueniunt, quod
 vel quod minimum dubitemus, quin hanc quoque immortalita-
 tem integri hominis ex corpore, animoq; constati, quam prole-
 tur nobis, sit praestatura? modo patienter, & cum constanti co-
 pectemus, quod est proprium eorum, qui in Deo, & habere
 miter haerentes, solantur spe illa expectationem suam. Nam
 & qui expectant patienter, & qui impatientes sunt, eorum
 dem in vitam perpetuam cum corpore simul sunt reconditi.
 Sed illam solum immortalitatem, & veram vitam sentiri
 lus, quae electis Dei futura est. Hi enim immortalem vitam
 qui autem a Deo damnati, & repudiati fuerint, mortuam
 immortalem sunt inueniunt. Spes igitur & in sperando, pro-
 spectando patientia suscipienda nobis est, quando nec spe
 dem amplius esset, si quod speramus, id iam teneremus. Ergo
 animaduertas altitudinem Pauli sententiam, & quamobrem
 spei disputationem interposuerit, perspicere tunc, & cum
 tuo considera, ut intelligas non esse locum calumniantibus
 hanc infirmandam spem, cuius probationem in hoc vita, non
 modo consequi, verum nec desiderare quidem possumus. Si
 enim contradicatur, & asseratur sperare nos vana, & expectatio-
 stra decipi, nempe id ita dicatur, quoniam verum spes inueni-
 an ne falsa in hac vita cupiat experiri, argumentaque reser-
 hac spe ex his, quae hic apparent, & certantur, deus
 constituat. At hoc nihil est, quod minus optari possit. Quia
 enim vna si istud cupias, & vivere, & mortuum esse. Dum
 hac vita sumus, in aenigmate sumus, & tanquam in imagine
 simulacro ambulamus, cunctaque felicitas, & beatitudo
 spe futurae vitae continetur. Quid ergo optes huiusmodi spe
 le argumentum, cum si hoc obtineas, quod optas, non
 sensibilis non sis? Itaque spem quidem istam consentaneam
 mittere, atque ad explendos sensus totum conferre te possis.
 gumentari autem contra eam ex his, quae certantur, aut
 nium flagitare certum, quod illam tibi ex sensibus conuen-
 nullo modo possis, quin continuo repugnantia dicatur tibi
 affirmas, simul etiam inficere. Ac quemadmodum deus
 nos fluctus solidam terram cupiat esse, ita tamen, nisi
 hilominus sint, ipseque ab illo nauigandi mora, & pericula
 deferatur, is huius sui optati nullam stabilem & constantem
 beat rationem, sed sibi ipse contrarius, & repugnantem
 qui futurae vitae spem ex his quae sensibilia sunt, voluit con-
 bari, hi & sentire simul, & non sentire quod delectant, vana
 spem, aut te abesse necesse est, si his huiusmodi spei sensum
 percipitur. Illa igitur tibi argumenta spei nostrae solum

gumenta, ut assequi hominis penè sensum cogitatione non
 queamus. Ac video equidem aliter hæc verba ab alijs exponi, sed
 ego facillè suscipio rationem istam tuam, creationemque, sol-
 bricam potius, ut tu vis, ac rectè quidem, mihi ut videtur, scri-
 pturam homine intelligo, quæ is corporeus, & sensibilis, & animus
 nostri quoque partem ad immortalitatem suscipere non potest
 affirmanti Paulo credo, quippe quæ si non aperta voluntate, &
 communi desiderio naturæ ad melius ipsa etiam movetur, &
 rumque proferatur, & sanctorum hominum diuina appeti-
 pturis, ac præsertim APOSTOLIS, & præconibus summi
 fidem de hæc re indubitaram habeo. Verum illud de carne
 de ipsa carne scilicet, deq; tota corporis natura, qui non inco-
 rtraria, & semper inimica rationi, cum ad extremam voluptate
 tum nunquam ea turbare pacem animi, neque generatim
 uersus rationem desistat? quòd si maior ad nocenda est carni-
 tas, cur Paulus carnem concupiscere aduersus spiritum, & non
 illius se non posse stimulos, ac molestias propulsiare adhibere
 Cur dominus illam infirmam appellauit? neque heresimem
 fieri posse sepe restatus est? Cur illa in terram, & non in
 semper trahit? cum ad cælum, & ad vitam æternam
 mus? Quæ denique illa ratione peruincit, ut maiorem ratio-
 minum partem suarum vanissimarum laqueis captiuam
 Etiam teneat, atque vincat? si non hoc malum est in natura
 proprium, ut opprimat semper & suo decore spoliatur?
 Quòd si hoc illi natura vitium inest, quo pacto illud natura
 inesse potest, ut natura appetat etiam ipsa reuerti in
 VITIVM inquam, Iuli, carni inest, sed non ut est carni, nam
 hoc ita esset, etiam antequam peccasset Adam vitio infecta
 & rationi aduersaria fuisset, quod non erat ea tunc quæ
 quam ad esum interdicti pomi, & neglectiorem diuinam præter
 fuit deuentum. At postquam illo crimine corrupta ex parte
 sua integritate decidit, ignorantia continuo reuertitur
 rota, & ius quoddam, ac arbitrium suarum libere exequatur
 appetitionum sibi stulte vindicans, eadem arrogantia
 uersus mentem, qua mens, & ratio primo citius se
 DæVM. Sed & si talis effecta parentis nostri crimine, & præter
 primam illam culpæ labem, in prauos sensus, cupiditatesque
 coniecta: in situm tamen illud naturæ desiderium non potest
 esse, quin cuperet ipsa quoque particeps esse boni, &
 ut ex euidenti in animo nostro factis atque exemplis
 cultum in rebus quæ carent ratione, naturæ consilium
 deprehendamus. Vidisti ipse profecto, idque scriptis hominum
 no, atque ebrietati deditos, qui eam in vno illo dieo carere
 suas, temporaque consumant, idque summum bonum in vno die

...nihil tamen minus tacitis interdum confodiuntur
...in media ipsa potandi alacritate, ac læticia ipsi sibi dis-
...ac modestorum & sobriorum hominum cupiant esse si-
...neque à vino tamen propetere, crapulaque desistunt, sed
...poculis hilaritatem prouocantes, sentiunt amarum quid-
...animo, quod suauitate illius læticiae infuset & immi-
...horum corrupta quidem vicio, & consuetudine ratio
...in ipsam dedecus, seque in eo magis quotidie, magisque
...neque ea tamen sine cura, & stimulo, ac dolore tacito
...consistere, cum id quod studet, & vult, sibi intelligat esse
...Simile quiddam nunc in corpore, & carne ipsa cogita-
...desiderium illi quidem, & incognitum: sed nobis, qui lu-
...ratione vitium, perpicuum, & euident. Illa enim corru-
...infecta prauitatis labe agit, & cõterdit quidem omnia,
...sibi sunt ad immortalitatem aspiranti & nobis, qui pa-
...accommodiam cuperemus, in festis, atque inimica: sed ra-
...quodam naturæ necessario ipsa tangitur, nec intesti-
...desiderium amittit, quin cupiat esse compos immor-
...quod quidem desiderium, quoniam pro nobis est: vi-
...tium carnis, ac præfens eius contaminatæ studium & con-
...contra ipsam carnem pugnemus forti animo, & præ-
...tamquam in vniuersum victores futuri, etiam si in aliqua
...vicio carnis victi, peccato succumbamus. P R O-
...quæque Iulius, & rationem tuam accipio: sed quod resta-
...videtur ad dubitandum, id ex te exquiro. Etenim si
...surrectionis in carne quoque, & corpore expectatio
...latis fuit, hæcque eandem expectare, & cognoscere
...propè est fidei nostræ mysterium, idq; in primis & al-
...confirmat animum, vt pugnare, & niti, & sperare
...aduersus carnis vitium debeamus, quid ita illi aut resi-
...vitijs æque vt nos, non potuerunt, quæ de re satis ante
...dixerunt, & dictum: aut in eiusdem penè expectatione
...non eandem ipsi in Deum fidei viam, & rationem, quam
...Quamquam ego ista dum percunctor, ad illud diui-
...nostræ mysteriũ, quod hesternis die nobis patefactum
...statim horum, quæ percunctor, dissolutione
...enim sic restitutionem corporum sperabant, vt ad eas-
...inconditates, eadem que mundi commoda, quæ in hac vita
...manu, redituros in altera se considerent, vxoresque
...domicilia, & agros recuperaturos. De qua illorum spe at-
...est non palam est, neque diserte in Moysis lege
...tam, tamen ex interrogacione Sacerdotum, quæ de septem
...eandem vxorem deinceps ducentibus, quid in re-
...corporum futurum esset, Dominum illi Iesus sciscitanti

E e e scitanti

scitanti sunt, quæ fuerit Iudæorum mens, & de futura bonæ
 elatio, liquido potest intelligi. Qui igitur bona hæc terrenæ
 terrena tanti estimabant, ut fructum in illis perpetuo capi-
 rent, non poterant illa ne in hac quidem mortali vita de-
 minere, ut mentes suas ab illis ad Deum penitus auerterent,
 resisterent carnis prælijs, atque oppugnationibus, in quibus
 melius possumus, qui & diuellimur in hac vita ab omni
 mundi inmunditate & illecebris propter Deum, & in terra
 cælestia, non terrena bona expectamus. Ita illi nequaquam
 Deum eandem, neque parem firmitatē animi ad resisten-
 dis cupiditatibus inuenire potuerunt. Nuncegerat, quæritur.

*Similiter autem & Spiritus cooperatur infirmitati
 nostræ. Hoc ipsum etenim, quod oratur Deum (sicut, quomodo
 modum oporteat, nescimus. Verum ipse Spiritus inuenit
 nobis gemis inenarrabilibus.*

Hæc PAVLI sententia vnum post aliud ipsius quidem in-
 quendi obscuro & implicito, cum difficilia coguntur, in-
 tum diuulsa sæpe, & interrupta, ut vis coherere possent, in-
 deantur. Sed nobis non tam ex verbis interdum erit quæritur
 ritu, & mente facienda est interpretatio, ut in hoc loco. Quæ-
 riam enim de tolerantia, quam in illa spe future gloriæ
 mus, fuerat iam sæpius verbum factum, ut eam ipsam
 fortius constantiusque teneamus, alio quoque subditi-
 mento nos instructos demonstrat Spiritu nostrorum, quæ
 cesq; nostras ita dirigit erga Deum, ut nobis sua, & non
 stulemus. Atque hoc monstrato ad Deum deinde per
 omnem nostram facultatem, & consistendi, & tolerantia. Quæ
 ergo hic ait, similiter & Spiritum operem ferre infirmitati
 stris, in eam rationem intelligamus esse dictum, ut deper-
 habeat. Nam quod Spiritus curam suscipit infirmitatum
 rum, id est, earum, quæ sunt ex parte carnis, & corporis, cum
 ante positam rationē comprobat, corpus eiusdem gloriæ
 fore nobiscum. Qui enim alioquin tantam de eo curam
 suscipiat, ut & redemptionē illius suspirando desideret, &
 micatibus, ac periculis ei operetur: tum illud quod
 hoc quoque, sicut, munitiq; subsidio alacris tolerantiam
 tatem resistendi capiamus. Nam quod sæpe iam Paulus
 minem in sese alicui hominis parti componit, & carnis
 bus in vno, & eodem loquitur, nunc hominem totum
 cōstituentem, ut qua dicit, Nos in nobis suspiramus expectamus
 demptionem corporis nostri, nunc in corpore collocat, ut
 loco Spiritus operatur infirmitatibus nostris, est hoc
 no loquendi more vsitatum. Spiritus igitur verusq; sanctus

que ad perpetuandum, & ferendum, quandoquidem nos
 expectamus, & fraternam de corpore suscepit curam,
 in errorem lapsonibus continendo in viam, spemque in du-
 ratione operanda, atque expectanda immortalitatis. At qui spiri-
 tus enim de isto medio est dilectio. Sed nos missas fa-
 ctas conuertimus, quoniam id tantum proferre, & effari vo-
 luit, quod nobis suppeditat, & inspirat Deus, dicamus nostrum
 esse spiritum, quatenus is tamen ad Deum conuersus est, &
 non operatur, dependens ex eo, quod facere ille non potest, nisi
 in se ipso sit coniunctus. Et sane propria voluntas non
 est ratio cum in Deo locata est, solaque spectat diuina, & im-
 mortalitas, spiritus est, & eo nomine nuncupatur, quæ si desectat
 a ratione, atque carnem, ita caret spiritus appellatione, & nomi-
 ne, rationis tamen, voluntatisque, retineat, sed sit carnalis, & ter-
 restris. Cato porro, & spiritus vsque eo diuersa inter se, alienaque
 sunt, proprieque loquendo in vnum nequeant coniungi.
 Quæ ratio nostra copulata cum Deo, & nihil plane vo-
 luit, nisi Deus ipse nolit, est, quæ opem fert infirmitatibus no-
 stris, & cum auocat nos ab eis expeditis, quæ sunt caduca,
 & incerta, pulchrioraque multo, & amabiliora ex Deo, quæ
 proponit, nimirum illa magnum momentum afferit
 nobis salutari, atque ad virtutem in rebus variè mentem
 nobis salutari, seruandam nobis, ac retinendam, & plu-
 rum in eo quoque nobis conducit, quod desiderantibus nobis
 est, & petere ab eo aliqua nominatim, quæ ipsi grata
 sunt, & salutaria, quoniam in hoc falli facile possumus, atque
 in numero fallimur, ipsa ratio, quæ est non sanctus, sed
 rationalis in nobis spiritus, qui tamen sine coniunctione spiri-
 tus rationalis esse non potest, intercedit pro nobis ad Deum ge-
 mitibus inarrabilibus. Atque hoc vnusquisque in se aliquando
 percipit, ut eum ea operauerit, quæ sibi putaret vtilia, ratio-
 nemque in operando consenti nrem habuerit, deinde vsu,
 & experientia illa esse perniciosa, vanaque senserit, cõuertat se
 ad sumum Deum, & ante illum profusus, ac la-
 crymans profert simul cum Psalmista, Deduc me Domine in
 mandatorum tuorum, quia ipsam volui. & illud, Domine
 meo desiderio meum, & gemitus meus a te non est ab-
 iectus. Præsertim cum & sapientissimi Regis dictum sit, Viam
 quæ reuertatur homini iusta, & nouissima tamen illius tendere
 non potest. Et simile item quiddam Iesus Dominus socie-
 rum regni querentibus Zebedæi filijs responderit, nescire eos,
 quæ petent. Ergo cum quid a Deo nobis petitur nomina-
 tum, licet quidem & cupida est voluntas illius adipiscendi, sed
 si ipse quoque in idem studium inclinans, tamen exti-
 melens,

Eccc 2 melens,

meccens, ne forte incidat in aliquam fraudem, & pro commo-
 ac salute damnum, periculumue referat, postulationem dicitur
 rotam rem rursus permittit Deo, & illum vltimū Deum nos-
 tri sermonem sic orantis, Pater si fieri potest, transeat a nos-
 tris iste, verum tamen fiat non quod ego volo, sed quod tu.
 enim orando, & deprecando Deum, quod quorundam
 oratione dominica facimus, cum vt fiat Deo volumus, ep-
 camur, iustiores ipsi, & sanctiores, & ad spem eropya que
 alacriores efficiuntur.

*At qui scrutatur corda, nescit quod est studium spiritus
 secundum Deum intercedit pro sanctis.*

DEVS qui scrutatur corda, inquit, intelligit, quod est illud
 spiritus, quid sibi velit, quid optet. Id enim nimirum optet, et
 tinear nobis a Deo ea quae sancta sunt, quae illi placet, quae
 bis salutaria, non quae hac aut illa cupiditate aucti hominum
 postulamus. Pro sanctis autem hoc loco quadam ad interce-
 siue quod sanctas res postulat, & pro ijs intercedit, deo pro
 ctis etiam viris, qui a Deo vocati in sanctitatem, & in ea
 diuino decreto sunt, quo de genere sanctorum se electum
 timuo facturus verba est Paulus. Sed & illud quoque mem-
 dum ex his verbis est, quod de spiritu nostro postulat, et
 rit, & non de spiritu sancto. Quod enim ait, quod dicitur
 corda, nescit voluntatem spiritus, satis declarat & dicitur
 stri voluntate loqui, quam in suo sancto spiritu, vult Deo
 non necesse habet scrutari corda nostra.

*Novimus autem, quod diligentibus Deum, omnia propo-
 tur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt.*

Hæc iam est constans, & inuicta ratio nostrae voluntatis
 firmitatis, per quam quidem rationem omnia veritate nos
 bonum, quod ab omnipotente Deo ante omnia secula electi
 destinati ad potiendam hereditatem æternæ gloriæ vni
 CHRISTO sumus. Quoniam, inquit, Deus scit studium pro-
 tus nostri, qui nihil vult, nec postulat ab eo, nisi quod ipsi
 & sibi sit ad gratiam illam, quam habet apud Deum, et
 dam vtile, quod est amantis, & vere diligentis Deum. Iccirco
 qui hoc modo diligunt, qui omnia sua bona ad Deum referunt,
 & in eo vno constituunt, quos proposuit Deus ante in-
 porum efficere suos, & in illis collocare gratiā, & benedictio-
 suam. Hi enim sunt, qui se totos conferunt, & insinuant in
 Deum, atque in illo amore, & in illa fide permanent, quod
 Dei proposito esse vocatos. Sicut in alio loco: In C. 8. 11. 12.
 inquit, IESV hereditatem sortiti sumus præfuiti & cetera

...pro comoda
 ...aduersa mundi & prospera in bonum cooperantur ar-
 ...confringunt necessitudinem, & amicitiam ini-
 ...ab eo & abripi nullis periculis, neq-
 ...Deo, vt diuelli ab eo & abripi nullis periculis, neq-
 ...nulla externa vi, nulla, vt ipse mox dicitur est, huma-
 ...potentia queant. Atque hæc quidem Pauli mens.
 ...illud addimus, Non tantum rectè facta, aut fortiter
 ...Deum incommoda, sed lapsus etiam ipsos, &
 ...corporis his ad incrementum gratiæ proficere.
 ...Deo semel ab eo constituti, atq; electi, qui Dei
 ...suis ferant, sed tantum in se conuerti, & la-
 ...aliquando possunt, vt vel occultum aliquod in seipsis
 ...vitium, quod minus antea animaduertent atq;
 ...vel vt humilitatem animi in magnis Dei muneribus
 ...neque se ad superbiam, & inanem animi elationem pa-
 ...vel etiam vt casu illo admoniti, atque docti ad mi-
 ...sibiipsis, & ad implorandum magis Deum red-
 ...Ita enim & Petro trina filij Dei negatio
 ...in posterum, & amoris erga magistrum suum
 ...Pauli, qua depopulabatur CHRIS T I Ec-
 ...CHRIS T O illius testimonio pondus, &
 ...eandemque in illo effecit, vt acro-
 ...se laboribus, resisteret periculis, omnia
 ...proximum quæ pertinebant, studiosius obiret,
 ...culpam apud Deum suam nouis quam plurimis of-
 ...deleat atque extinguere. Atque horum nos duorum
 ...cum innumerabilia alia se offerant, hic
 ...At quid ita his vocatis Dei, ac diuinæ volunta-
 ...ad tantum decus electis in bonum omnia coope-
 ...etiam quæ obesse & lædere nata sunt, reddantur illis
 ...bona, accipe rationem, & magnitudinem diui-
 ...simul attende.

*Quorum quos prouocauit, & prædeterminat conformes imaginis
 ...in multis fratribus. Quos autem
 ...vocat, & quos vocauit, hos & iustificauit,
 ...hos & glorificauit. Quid igitur di-
 ...Si Deus pro nobis, quis contra nos?*

...ratio eius, quod dixit, omnia diligentibus Deum
 ...in bonum, & aliorum etiam, quæ paulo post in hanc
 ...sententiam dicitur est, ex eo nimirum dependet, quod
 ...Deo statum fuit, & distinctum. Namq; quod attinet ad pa-
 ...nihil in nobis stabile, nihil perpetuum habemus, in-
 ...semper incertis studiis & voluntatibus. At quod fixi, atq;
 Eccc 3 firmi

firmi in hoc bono heremus, ut nunquam separentur a deo
 tia, ipseus Dei proprium donum est, propria delibet, et
 enim ipse aeterno ex principio, quos erat vocatus in vitam
 tiam, & gloriam, eosque praeordinavit, ut essent fratres & con
 Iesus v. Christi, quatenus homo est Christus. Nam et homo
 etiam adoptatus est, ipsa porro adoptio imago est naturae
 nerationis, & eum, qui est naturae filius, is qui per con
 nem legibus adoptatur, similitudine quadam generationis
 Praeordinavit ergo Deus quos praeuocet, ut confiteatur
 imaginis filij sui, qui ut Deus, naturae filius est, ut
 ptione filius. In adoptione ergo fratres futuri erant, & ho
 nere fraternitatis Christus, qui naturae filius est Deo v. genitum
 optione futurus erat primogenitus. Multos enim in
 cturus erat ad Deum secum, simul & ipsos in filios Deo
 des curaturus. Neque verò alia de causa ipse in mundum
 cum patrem Deum naturae haberet, hanc quod, ut ad
 cognationem suscepit, qua is certe non egisset, nisi
 turæ genere non poterat, adoptionis iure plantae ut
 ter. Itaque a Deo patre & ille missus, & hi praeordinati,
 gnatio ista adoptionis frequens, atque multa, in qua & pa
 tiorum Dei, & inter fratres caput esset Christus, & ipse
 est, quod magnum, excellensque mysterium in summi
 inquit Apostolus, cum dicit, ut esset ipse primogenitus
 fratribus. Nam & rationem aduentus Christi & 1371. In
 praeordinatione consilium Dei comprehendit. Sicut & 1372. a
 inquit Iulius, & quo plus progredimur in huiusmodi
 sententiisque expendendis, hoc maior subit admiratio
 miratio: non quidem vade ista in eum deducta sine
 do ipse tantam ex Deo affluentiam altissimam
 capere potuerit. Sed nimirum Deus in illo arcana
 hominibus aperiebat. Verum mihi frater, quod tibi est
 proximè sequentibus necessariorum faciendum, eligere
 malis de praeordinatione ista, siue praedestinatione
 bertate arbitrij nostri disputare, atque differere, & ut
 nobis aliquid afferamus ad consequendam filiorum
 totum potius a Deo se accipiamus, ut nulla nostra
 sint. Deis enim ipse quanta, & quam difficilis sit
 stio. Cum si omnia profus ex Deo nobis sint ita
 destinata, quae quidem spectent ad virtutem, & gratiam
 dam, ut deliberationem nostram ipsa impellat, & in
 loci nostro arbitrio reliquum esse videatur. Sin autem
 rio merita nostra gratiam Dei antecendant, omnem a
 sus benignitatis, & clementia gloriam auferentes. Quam
 posterius ut magis impium sit, illud primum aliquando

me mibi quidem sepius iam reuerſo ad conſideranda ea, quae
 que dicuntur partem, & rationum momenta perpen-
 dere adhuc non potui, niſi quod Pelagianam impieta-
 tem sine illa dubitatione deteſtor, qui tantum meritis noſtri
 retribuit, vt diuinæ gratiæ liberalitatem conetur extin-
 gere. Nihil enim arrogantius, nec quod magis ſuperbum eſſe
 ſibi ſuſcipi a nobis poteſt, quam ita nos placere, & aſſentari
 ſibi ipſis, vt ſi quid præclarum, & eximium obtineamus, id facul-
 tate noſtris ac nõ beneficentiæ ſummi Dei feramus acceptum. Sed
 quæ quocq; parte, & ſi ab ea ſtat doctor omnium maximus, idẽ
 quæ ſanctiſſimus, & ſanctiſſimus vir; tamen durũ admodum mihi
 videtur, quodq; illi non facile queat ad ſenſus noſtros, ſi omni-
 bus nihil ſit, q̄ valeat ad obtinendam gratiam, in pari cõ-
 ditore conſidorum ita quofdam à Deo eligi, vt ceteri in calami-
 tate, & domino deſtituantur. Eſt ſi enim iuſte omnes rejicimur, eõ
 modum filij iræ ſumus, tamen vt in ortum & naturam tales
 præſentemur, nullæ noſtræ apud Deum antea preces, nulla
 præſentis flagratio. Sed ipſe cum ſua bonitate nos lucis, na-
 turæ participes facere inſtituiſſet, cur ſubito mutatus bonita-
 tem, occaſionem noſtri exitij eſſe voluerit, diſpicere fatijs
 videtur. Vt iuſtitiam, inquit, etiã ſuam demonſtret in iis, quos
 odit, ſicut in illis, quos eligit, offendit bonitatem. At quo pa-
 riter ſit, ſi nihil ego delinquens, in hoc ipſum creor, & pro-
 pterea lucem, vt damnandus ſim, mei q; exitij, atq; damni ipſa
 diſcretio inſtituit, & cauſa ſit? Deinde hancine illi in Deo ap-
 parere vultis: quaſi vlla in Deo præſtantior iuſtitia ſit, quam i-
 poſitas. Itaq; Greci, & doctores Latini reliqui, quib; veruſtas
 præſentis auctoritatem, meo iudicio moderatiores, qui ſic nobis
 diſcretionem relinquunt, vt totũ, quod habemus virtutis, & me-
 ritum, ad Dei gratiam nihilominus referant, quorum neq; doctri-
 na ſolida eruditione, qui ſecus ſentiunt, neq; religionis ſancti-
 tate inferior. **MAGNUM**, in qua, concuſum accerrima
 diſcretioni excitas mi frater, & magnũ mare commoues,
 cum hinc diſſiliſſimam omnium quaſtionem, & ſi verum fateri
 volumus, penè inexplicabilem à nobis vis tractari, & ſi eam qui-
 bus deſingere honeſte non poſſimus. Locus enim iſte fert, & eo-
 rum ſpectatio, qui Paulum noſſe cupiant, hoc imprimis poſtu-
 lant, vt aliquid de hac ipſa re in medium proferamus, quando
 diſcretionem Pauli ſumus proſeſſi. Verum vt ſtatim de princi-
 pio tibi faciamus ſententiam noſtrã, nos de illorum nu-
 mero ſumus, qui aliquid etiam in nobis eſſe poſitum volunt, qua-
 rum tamen cum illis conſentire ſine fraude, & ſine detrimento
 non poſſimus. Atq; vt tu modo ipſe dicebas, ſi in pari con-
 ditore omnia noſtrum hi à Deo eligantur, alij rejiciantur, non
 Ecce 4 p. 1173

mercedemq; reddendo cum praestantior ipsa in se
 sum principis fama, & maiestate multo dignior, qui quos ac-
 ceperat, quamvis perfidiosos, & improbos non supplicio statim,
 sed cum benevolentia, & cum humanitate accepit,
 eos ipsi se dedentes sua comitate, eximiaq; bonitate & fi-
 delitate, hanc ut dico diuinam magnitudinis gloriam Pe-
 lagii non vidit: quam si vidisset, non omnem illius beneficentiam
 ad merita nostra contraxisset, neque nos tanquam alteros
 adantes prius illi, ut postea reciperemus, quasi ex aduersum
 constituisset: qui si tantopere hanc meritis nostris tanquam
 mercedibus examinatam Dei iustitiam amplexabatur, misericor-
 diam Dei, qua liberat peccatores, quo in loco relinquebat? An si
 eius meriti de Deo sunt, hi Dei clementia & venia saepe ha-
 berent digni, qui nihil meriti in neutram partem sunt, non eius-
 dem saepe liberalitate benignitateque perfuerunt? Imò verò
 saepe amplius dico eosdem saepe numero esse, quibus ignoscat
 Deus peccataque plurima, & culpas graues condonet, & in quos
 humana monumenta conferat & gratiae, & liberalitatis suae, hoc
 est, proprium infinitae iustitiae, & bonitatis summi Dei, &
 cuius gloria maximè lucet, atque eminet, nisi quidem con-
 sideret ad Deum, & veniam ab eo petere in partem meriti po-
 tuerunt esse. Quòd si ita est, humanae leges omnes iniquè late-
 re, quae delinquentibus non veniam, quam postulant, sed poe-
 nam, quam merentur, peccato & crimini volunt esse proposi-
 ta. Verum nos Pelagium cum sectatoribus suis relinquamus
 & haec illis viris fractum, atque conuictum. De illis nunc
 loquimur, qui in contrariam, diuersamque sententiam ita disces-
 sissent, ut omnino ut in medio nobis relinquerent, nihil ut por-
 tarent, ne in voluntate quidem ipsa permiserint: sed Deo o-
 mnia potius ita ferri velint accepta, ut in omnibus, quae cona-
 tuemur, atque suscipimus, ille primus, ac solus impulsor animi
 nostri, conuersorque voluntatis sit, usque eò quidem, ut ipsos
 ipsorum assensus cogitationum nostrarum, non a nobis, sed a Deo
 posse & moueri putent. Quae sane sententia in maximas item
 non modicis difficultates: primum, quòd non iustitia solùm istam
 in Deo distribuentem cuique, quòd cuique conuenit, sed illam
 etiam liberalitatis, & beneficentiae gloriam, quam maximè am-
 plius videntur, videtur imminuere. Quid enim potest esse in eo benefi-
 cior dignitatis, quòd casu, non consilio datum esse videatur? Co-
 gnoscitur autem quòd: si in pari profus omnium causa, hi sine ra-
 tione certa illis praeferruntur? At Dei voluntas summa rationum
 mensura est, fateor, sed summam tamen in Deo, infinitamque
 maiestatem aliquid sine ratione facere absurdum est. Non est no-
 strum, inquit, indagare tam alta eius alia tot & tanta indaga-
 re.

Ecc 5 mus,

mus, & quarimus? Estne igitur rectum aliquid in nobis quod nobismetipsis, ac non Deo recte debemus accipere: nihil enim quidem rerum, in quibus heretiam meremur, & his oportet potest, aliquos tamen ad eas res voluntatis motum in nobis dicimus esse potestatem, alioquin nostri arbitrii libertatem, cum afferis tu idem, quo in loco obrinemus: Quoniam peccare possumus, inquis, & id velle nostrum est, recte autem velle non nostrum, sed ex Deo. Itane verò liberum tu arbitrium vocas, quod ad vnam tantum partem ita affectum est, ut contra iuris nihil omnino, nec facultatis obtineat? Quis enim peccare velle possumus ex nobis, nunc etiam possumus non peccare velle ex eisdem nobis? Aut si id non potest non tam parum possumus peccare velle quam necessario peccare volumus. Necessitati potest que lex, aut que prescripta pena est, et in eo contaminato genere oriundi ipsa iam natura ad interitum ductum, ut quos praetermittit, neque ad se renocat Deum, pro eo reddendi causam non habeant. At ego video in futuro mundi iudicio non ita laturum sententiam. CHRIS TV Iesu qui tuum iudicium pro patre exercerebis aduersus eos, quos est dimittendum, ut ita proferat. Quando quidem vos ex infecto genere ad nos ducti estis, culpamque & vitium parentis velis contrarium, ut rem vos aeternis ignibus cruciandos trado, non ita potest quid dicit? Ite maledicti in ignem aeternum, qui contra iudicium me videretis, non pavistis: eum audim, non vultum in hunc, non subleuastis. At haec non communitati generi hominum, sed peculiatia singularium hominum sunt peccata, quod idcirco illis precipue tunc exprobrantur, ut ne in illis cruciatur animi, & dolore audeant illi Dei implorare misericordiam, quam aliis ipsi implorantibus denegauerunt. Ita illorum sententia omnem profus ad bonum arbitrii nostri consensum nobis auferentium, nonne omnia videret remota de necessitate? nonne bonis mentibus scripturae est: labora conseruabit, & aditendi animosque aduersus peccata, atque detertet, ne labore, ac diligentia, quod ad peccata contendamus? Quae etiam, his recentibus hereticis occasio praebuit, ut de seruo iam, non amplius de libero arbitrio dicerent conscribere. Impie illi hoc quidem, ut plerique alia, nec verum in eo doctorum pietatem, & sanctitatem, sed sua tantum regionis omnis evertenda studia insequent: verum tamen quae autoritate sanctissimorum hominum se putant delibere, non minus multa sunt scripturae testimonia Deo omnia accipere, quibus refragari valde iniquum sit. Ego inquit confiteor esse, ut refragari scripturae testimonio, & negare omnia attribui Deo non oportere: & tamen idem ego hoc dico de iustitia hac iniquum esse.

liberati nostri arbitrij loci, ac muneris reliquum
 Verum que sunt ista tamen scriptura testimonia, quibus ne-
 cessario assentiri debeamus: In Evangelio, inquit, CHRISTI
 ad populos alloquentis: Non me vos elegistis, sed ego elegi vos.
 Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum.
 Quibus datum est nosse regnum Dei, careris in parabolis, que
 dicitur, & alia item multa declarant donum Dei esse, quicquid in
 nobis collatum est, quod nos pie, planeq; confite-
 mur. Nam & electio nostra ex Deo est, siquidem ante ille nos ele-
 git, quam in natura essemus, & applicatio ad CHRISTVM,
 regni cœlestis, & beatissimæ vitæ assequendæ spes do-
 natus nobis sunt, & ea quidem primaria, & maxima, sed tamen
 collata volentibus. At nos non elegimus, sed fuimus
 electi, nempe volentes, siue in præsentia tunc cum fuit facta
 electio, siue iam diu si illa facta est ante mundi secula, quoniam
 in futurum voluntate præcogniti fuimus, vt pareremus vocati,
 quoniam præcogniti, hos prædistinguit. Et quanto planior,
 & nobilior Pauli ista deductio est, ipsa etiam erga nos beneficia,
 & liberatio, & liberationemque summam Dei ad præcognitionem
 futurorum reuocantis, cum quo conueniens capit Aposto-
 lum Petrus, electos hos eosdem vocat secundum præcognitio-
 nem Dei patris in sanctificatione spiritus. Quid ergo, quod ex æ-
 tero tempore is deliberat, & eligit, causam est in nobis, qui id
 tantum post sumus? minime, neque vllum nostrum ele-
 gitur. Deus est de nobis prouocat meritum, sed causa diuini il-
 lus constituti, ipse est Deus præcognitio. Quid potest præ-
 cogniti? futuros nos ministros sui glorificandi nominis, non
 nostra idoneos, non meritum, non ingenij, aut animi fa-
 cultates, que in nobis nullæ non a Deo sunt, siue illæ commu-
 nis sunt, siue proprio beneficio nobis datæ, sed eo vno aptos, aut vt pla-
 nius loquar, accommodos, quod vnum in nobis situm est,
 & illud animi videlicet ad non aspernandum, neq; repudian-
 dum, & vocationes summæ Dei. Hoc præcognitio in no-
 bis, quod faciles ductu erimus, tum Deus sapienter vna, ac libera-
 tio donum suum omnibus impertire cupiens, diuinitum suo
 beneficiorum iam inde de principio nos digna constituit fo-
 re acceptacula: nec tamen propterea in nobis meritum gratiam
 Dei accipere, siue nec solum quidem, aut area ipsa sola accom-
 modatione sui vim habet vllam promerendi, nisi abuti vocabulo
 voluntas, vt adificiū in ea nobile extruatur. Sed illa tota est archi-
 tectura adificatorisq; deliberatio, cuius providentia, atque cura, &
 operatio etiam magis solū, commodiusq; sit, & ipsa adificatio cōsti-
 tuat, atq; suscipitur sic nostrum credere simplex illud & inchoa-
 tum, quo ad obediendum Deo incipimus inclinari, non cōtinu-
 mere.

mereri est: sed tunc meremur, cum firmati iam in bona voluntate ab ipso Deo, & in ipsius cognitionem, amoreque traditi, omnia ex illo, & propter illum agimus. At enim ista animi industria voluntas quaedam est, quam voluntatem necessario accedat cogitatio. Sed ne sumus quidem idonei cogitare aliquid, et nobis ut ipsemet Apostolus Paulus attestatur scribens ad Corinthios. Non (inquit) quod idonei sumus à nobis ipsis cogitare aliquid, tanquam ex nobis, sed hoc totum, quod idonei habemus, a Deo est. Quare si nec cogitare quicquam possumus nisi ex Deo, recte quidem quicquam sine eodem Deo possumus. Ad quod intentiam, quam eam, quae ab hisce intenta est. Non enim in ista ipsa qualibet cogitatione sermo ita est, ut insit Paulus, & commoretur in ea, sed de ipsis cogitandis operibus intelligit cogitatio, & mirabilibus, & ad illustrandam gloriam Dei magnificis, quae non navare modo quisquam, sed ne cogitare quidem, nisi ex Deo idoneus est. Non enim ista huiusmodi cogitatio inchoata, & rudis inceptio quaedam est, animi etiam nunc molitibus primis illos motus inclinationis ad Deum, & voluntatis suae, sed cogitatio sapiens, atque magna maximarum simul, sanctissimarumque rerum & suscipiendarum, & administrandarum, quae res sanctae ne idoneum quidem se esse, ut existimet à se esse profectus, nec non se existimare idoneum autorem illarum esse. Sed, ut patet sequitur, idoneitas nostra ex Deo est, idoneitas reperitur, & cogitatio, quae sit ex Deo. Quae autem ista idoneitas? quae nos ministros nos fecit, inquit, novi testamenti, ut facultatem & virtutem novi testamenti praedicandi, atque publicandi à Deo tantam accepisse consteatur. Quem Pauli sensum, qui illam locum accuratius legent, facile intelligentia consequentur. Sed est laboriosus difficilior, in quo Paulus ad Philippenses scribens, sic loquitur: Visi mei sicut semper auscultavisti, non in praesentia tantum solum, sed multo magis in absentia cum meo, & ut meo vestram ipsorum salutem procurate. Deus enim est operans in vobis, & velle, & agere pro bona voluntate, ut etiam velle nostrum, ut pareat esse à Deo, quod nos confirmet in illis voluntatibus, ut ad praecleara Dei opera agenda incensa, & parata sunt. Nihil enim perfectum esse à nobis potest. Sed nostra sunt initia, & cogitatio, & volendi. Atque ita nostra, ut magnam quoque partem in illis obtineat Deus. Ipsum enim necessario propositum nobis habemus, cum ipsum volumus, & cogitamus, ut sit ipse primus in inclinatione, voluntatisque inuirementum, ad quod nos inclinaverimus, quod bonum propositum in nobis vocat Paulus, velle deinde, & operari ex illo bono proposito perfectionem. Deo nobis est cum ipsius ope, & subsidio ad recte agenda, ut patet.

queque volendum, & fulciamur, & promoueamur. Reliqua est
 ratio. Cum nihil omnino in rerum natura, nisi per Deum, &
 Deo sit, quonia nulla res est, cuius rei hoc ipsum, quod est, non
 proficatur à Deo, ne velle quidem ipsum, & cogitare in actum
 non potest, nisi auctor voluntatis, & cogitationis sit Deus, quod
 facile concedamus, sine Deo etenim nulla omnino res est, il-
 linc Dei adfidentia, vt sic loquar, & concomitatio in rebus
 vult, non rationem causæ impellentis, sed tanquam fultu-
 ra, & subsidium rei existentis in se habet. Nos vero cum quæri-
 mus, velle sit à nobis, an à Deo, id ita quærimus, vt non vo-
 luerit in Deo nitatur, atque consistat, sed an ab ipso tan-
 tum Deo in nobis ea moueatur, nosque nullas nostras partes ad
 illud afferamus, cupiamus inuestigare, atque nosse. Qui si
 nihil omnino ex nobis ad bonas cogitationes, & sancta consilia
 sumus, neque illam primam salutem inductionem animi, quæ
 nitendo quidam voluntatis est, huc vel illuc se volueris in no-
 stris potestate, liberi profectò arbitrij non sumus, sed
 in manu, aut certe pro experterationis instrumento ad
 velle adhibet Deus, eaque rem ratione, nulla est in nobis ra-
 tionem tenendi. Sin autem idcirco quod nos nostrum velle, & pa-
 tibilis constituto imperioque subijcimus, omnis bona, & sancta
 omnia nobis producit à Deo, cuncta quidem illius actionis
 gratia, & omnis virtus, & omne meritum pland ex Deo est. Sed
 ad obedientiam nos nostræ voluntatis, tanquam staminis
 indiditæ contendi prudentiæ subiunctam teneamus, hæ-
 rent in nobis non sit. Cuius rei signum maximum, quod in me-
 moria rerum bene gerendarum auerti retro, & resiliere possi-
 mus, quod si possumus resiliere, possumus etiam non resiliere, &
 nonnunquam in nostra potestate, aut non tam arbitrio libero,
 quæ necessitate resiliemus. Quod si hoc ipsum, quod nolimus
 resiliere, quod volumus in obedientia persistere (vnum enim ar-
 bitrium vtrunque est) nequaquam à nobis, sed à Deo tantum
 est, siue penitentia sint dona, & vocationis Dei, vt alio loco
 scriptum est, qui fieri poterit, vt qui semel fuerit in bonam vo-
 cationem inductus, resiliat postea, retroque se conuertat, nisi Deo
 vocationis suæ, quod iam existimare est nefas? Est igitur
 nostra in actionibus rectis cum Deo vnâ cooperatio,
 cuius quidem ad agendum partem ipsa conferens, verum ali-
 quatenus cum eo. Quemadmodum Paulus ad Corinthios: Abundan-
 ter, quam omnes illi, laboravi, non autem ego, sed gratia Dei
 inquit. Et Petrus: deo fratres studete firmam vestram vo-
 cationem, & benedictionem efficere, hoc est, estote in obedien-
 tiam. Et cum legitur: Dedit eis potestatem filios Dei fieri,
 qui credunt in nomine eius. Dedit eis potestatem vt seruent,
 inquit,

inquit, non statim fecit filios, quoniam ab eorum parte rebelli-
tatem, & voluntatem requirebat. Aut cum dicebat **CHRISTUS**,
Fides tua te saluum facit, quod mulieri dictum imperantibus
stanti, quam praefertim initio dominus repellat. Et, si oportet
credere, omnia possibilia credenti, cum statim clamaret prope-
ter cum lachrymis, Credo domine, inquit, subueni inobedi-
enti meo. Et cum caecitati eorum, qui non credebant, in synagoga
raucebatur. Et cum dicebat, **QUI** sermones meos audit, & non
mittenti me. Et, **QUI** vult venire post me. Et, **SI** vis saluum
Et cum paterno illo cordis affectu super Hierusalem dicitur, cum
si ciuitas illa ad credendum nullas suas partes allatura esset, ut
tam flere super illam opus fuit, quam ut crederet imperantibus
Thessalonicenses Paulus, Digneur vos vocatione Deorum,
& impleat omne propositum boni: atque, id est, quod bene propo-
nitur perficiat, & impleat in vobis. Quamquam de libertate
trij, ac motu nostrae voluntatis in nobis posito, neque certum
ferre exemplum, quam de ipso Adam possumus, qui cum non
dum filius irae esset, neque naturae vitio ad malum impelleretur,
vita tamen sibi morteque propolita in deteriorem volens partem
se demisit. Neque auctoritatem illustriorem, quam Salomonis,
qui in Proverbij, Hominem, inquit, a Deo fuisse relictum man-
nu consilij sui. Et quod euidentius adungit, Seruauit enim
mandata, si voluerit. Et item, Apposita fore illi gentem, & vitam
vitamque, & mortem ante oculos, & utrum rolet, & quae mor-
talis tenderet, id illi iri datum. Et item, Hominis sunt praeroga-
tiones cordis, & a Domino est responsio linguae, motusque
Verbe ad Dominum opera tua, & confirmabuntur cogitationes
tua, magisque item perspicue: Cor hominis cogitabit verba sua,
Dominus autem dirigit gressus eius. Jam praeter dicta, & scrip-
turae scripturae, quae plurima sunt, ipse mos, ordoque catholicae Ec-
clesiae nonne aliquid esse, a nobis, & ex voluntate nostra me-
ditantibus. Quid enim aliud cohortationes, quid precepta, quid iura,
quid obtestationes superiorum, & auctoritatem habentium, nisi
doctorum etiam nostrorum sibi volunt, nisi ut nos ratione vo-
luntatis nostrae dominos in meliorem, & sanctiorem conuer-
tant partem? aut quem aliam ad finem **CHRISTVS** lectu-
nem hominis assumpsit docendoque, & conuicendo in manu
est diuersus? Labores, & arduas, ludibriaque perturbantibus
cruce affici se passus est, ac nihilominus humilitatem illam, &
trientiamque suam mirandis illis diuinitatis operibus mirandis
distinguit, nisi ut commonefaciendo, & rectum in caelum iter
monstrando, hominum voluntates ad se alliceret, & per se ad
patre collocaret: quae si per se moueri, nisi eo iubente non po-
tuerant, eum per tot anfractus operum & laborum, ac non recte

... diuino mundi conuersio protinus ad Deum facta est: ... aliquando finem faciamus disputandi, atq; id conclu- ... quod nobis videtur æquum, confiteamur illud primum o- ... bonum in nobis ex Deo esse. Nec rarū cōmune hoc, & na- ... datum, quod mētis, & rationis participes facti sumus ... præterea instrumentis, ad nostrū munus obeundum ab ipso ... completati, atq; ornati, hæc enim diuina esse profus in no- ... uentia nemo vel mediocriter sapiens dubitauit vnquam, ... his in præsentia non agimus, de illis loquimur bonis, quæ ... terum, & constitutionem nostri à nostræ arbitrio volunta- ... antur, vt hoc velimus potius, quàm illud, huic magis ... quam illi acquiescamus, hoc enim proprium iam esse v- ... opus, propria animi inductio, quæ si ad Deum, & Dei ... desiderit, in illo genere bonorum constituitur à nobis, ... vere sunt, & in sacris literis appellantur bona, in quibus ... verè; dicitur, omne bonum nobis à Deo esse, vt non ... actio, neq; voluntas, consiliumq; duntaxat, verum prima ... cogitationis commotio, si ad sanctitatem, & fidem se ... Deo nobis moueatur, & insit, verum alio, atq; alio ... Nam cū Deus dupliciter causa bonarum rerum sit, vel vt ... ipse agens, vel vt finis, resq; desiderata, priore quidem ... quæ quid facit Deus, ipse est actio, & opus eius proprium, ... nos à nostra parte afferimus, quæ ratione, per volunta- ... omnipotentis Dei, quicquid est in nobis per- ... in amore erga ipsum, & in rebus asperis pro ipso ... prosperisq; temperadis, quicquid firmitatis in bono ... fidei recitatq; religionis obtinemus, id totum ... auctore ita datur, vt agnoscere debeamus nos facul- ... aspirare non potuisse, nisi Deus nos in illa gra- ... ipse suis pene manibus collocauisset. Atq; hæc præ- ... & vocatio à Deo, & glorificatio nostra. Sic n. ab eo ... constitutionem mundi fuimus, vt per illum, & ex illo o- ... bonorum copiam suo ipse solo beneficio non ... nostris ante euntib; habituri essemus. Verū quia Deus ... causa est, & ad eum, vt ad summum bonum mentes ... mouentur, nostra hæc tenus voluntas, & cogitatio, & pri- ... inchoata actionum nostrarum consilia ex Deo quoq; ... vt nihilominus libera sit nobis facultas illum appetēdi, ... Non enim tunc vt mouens, atq; impellens, auctor ... principium vniuersum nostræ voluntatis, sed vt appeti- ... desideratus. Magnū quidem tum quoq; momentū affe- ... inclinandum nos, atq; alliciendum, verum tamen vim non ... quin possimus diuertere in partem aliam, atque desle- ... impetās, vt sit necessariū nobis parendū, sed velle ... nostrum

nostrum in nobis tunc est. Itaque adduci, & attrahi non potest
 mus, si tamen volumus. Ex quo appareat iam arbitror, quod di-
 ius difficult. in quaestione non improbanda solutio, quae ad
 tot doctorum mentes impeditas adhuc tenuit, quod hanc
 lem causam in Deo cum agente illa, atque efficiente commu-
 fuerunt, neque distinguere inter se, & separare sine causa. Nos
 vero praedicamus, Deum esse in nobis omnium bonorum causa-
 etiam voluntatum, primarumque cogitationum, sed in nobis
 in nobis perfectiora, longiusque progredita bona, tota illa
 prorsus nobis existere, neque esse in illis qui eorum in operibus
 assentari, aut ad partes id nostras dedere debeamus. Atque vo-
 ro bonarum cogitationum, & voluntatum ex Deo in nobis
 nostri quoque tamen arbitrij illa sunt, ut cum ad ipsam causam
 expendendum, ac exoptabile bonum nosmet ipsos sponte venimus,
 magnam quidem vim in eo, illiciumque nos trahendi sentimus,
 sed quo tamen libertas animi nostri non contingit.
 Quamobrem demus illius omnipotenti nomini debemus gratias
 ac subijciamus illi corda nostra, totosque nos aptos esse pro-
 re ita intelligamus, ut vitia quidem nostra sint: omnia autem bo-
 num, & omnis virtus, & omnis apta ad promerendum bonum
 lo tota sit, nullamque nostram partem in se habere, quod
 autem libera voluntate cogitamus atque suscipimus, illa
 nostrum, ut magnas eius quoque partes Deo attribuas, ut
 ab eo, aut non sine eo omnia nobis bona, etiam bonorum
 constare sit necesse. **INTELLECTO**, Julius inquit, & veritate
 hallucinanti in hac questione ardua, & difficili aversum
 tur aliquid cernere, in quo oculus mentis meae cogitavit. **V**
 deo enim hanc distinctionem tuam ita conservare Deum
 riam incolumem, ut tamen nobis nostri libertatem non
 auferat, & si illud quoque intelligo voluntatis huius solus Deo
 cum ei liceat, non modo illicium, & inuitamentum, ut fides, sed
 etiam ut mouentem, & impellentem dominum esse, quod etiam
 Paulo nostro patefactum, quem inuitum & reluctantem per-
 traxit Deus, ad cognitionem sui. Atque ita quidem voluntatum
 & cogitationum principia volentia se cum amore ad Deum
 & si tanquam stamen ut tu modo dicebas, illius sapientiae, pro-
 tionisque subijcientia, nimirum illa sunt, quibus a Deo in
 sanctis tanto ante praecognitis sit iudicium ab eo, & delectationem
 hos seligendi, sibi que relectandi, in quibus, & per quos
 omnipotentem gloriam in ceteros postea demonstrat, quae
 lectio, & praedestinatio causa deinceps est, non ut finis, & opti-
 rum, sed ut agens ipsa, atque efficiens, ut tot in ipsa electio
 beneficia eluceant. Verum reliqua etiam apud me nonnulla
 hac ipsa praedestinatione, seu praedestinatione dubitante est.

& diffiniti ab ipso Deo peccare postea possunt, & sese à
 illius amore auertere: Si enim possunt, quenam est præ-
 sentis? Si non possunt, quò abijt tam subito conditionis no-
 nfirmas? aut quid isti mereri iam præmij, aut mercedis
 si nequaquam ex se, sed ex Deo in bonis, & sanctis operib.
 Peccare possunt, inquam, Iuli, nec imbecillitatis
 ad impatiibilem firmitatem in illis conuersa est,
 etiam peccant, & peccabunt. Quis enim est vsq; eò in
 scolis animoq; intentus, qui si pedibus per terram ambu-
 offendant aliquando in aliquem lapidem? Veruntamen il-
 peccata non vsq; eò valebunt, vt ad interitum eos, & cum
 citam deducant, semperq; ratum erit, quod à Deo de-
 diffinitum. Atq; ipsi quidem ex sese, suaq; impotentia,
 & peccare, & pessum ire penitus possunt: neq; vt non possint,
 in illis Deus, neq; efficit, vt sint ipsi ex se ipso im-
 ipse excubijs illos custodiens suis, & quæ ad dei jei-
 idonea essent, sua potestate propulsans, vimque, & im-
 venientium turbarit assidue electos suos, & si-
 eos interdù labi, vt suæ infirmitatis admoniti Dei in
 amore cõplectantur: capi autè, & obtui, ab seq;
 quam finet. Sic n. scriptum est: Qui habitat in adiuto-
 in protectione Dei cœli commorabitur. Et de David
 David seruum meum, oleo sancto meo unxi eum,
 mea auxiliabitur ei, nihil proficiet inimicus in eo,
 quiritatis non nocebit ei. Quid ita verò non nocebit,
 David, cui possit noceri? Quoniam manus mea, in-
 auxiliabitur ei. Et ad Abraam Deus, Ne timeas Abraam, e-
 ante te gero. In Euangelio etiam, quæ dominus de
 verba faciens, eius aduentum, operaq; prædicat, fra-
 & impietatis, tot illum signis asserturum potentiam, &
 suam exponit, vt si fieri possit, erraturi etiam sint e-
 quam illi quidem per se errare possint, sed à Deo custodi-
 etiam minus hi serendi sunt, qui ad libidines, & intè-
 suam omnia referentes, quo ijs solutiore animo in dul-
 citate soliti sunt, si præuiderit eos Deus esse damnandos,
 estugere Dei præcipientiam non queunt, velle sese inte-
 mundanis voluptatib. perfriui, ne in vtroq; seculo in com-
 mala perpeti cogantur, quasi vero non ista horum ora-
 comprobata ipsorum damnationis causa sit, aut quic-
 illorum ad interitum præuidentia Dei afferat, præter solam
 tionem. Sed hæc quæ in scholis quotidie disputantur, præ-
 nobis sunt. De meritis dicendù, cum nulla sit homi-
 quæ sua vitati, aut tam altè aspirare ad cœli præmium
 esse Deum eundem, ad què tendatur, tendentibus ad-

Ifff iuorem,

iuuorem, & ducem ad semetipsum inueniendum, potius debet
existere. Nunc ad ipsam verborum Pauli expositionem tran-
simur, qui confirmare illud volens, quod ante praedicauit, cum
diligentibus Deum cooperari in bonum, rationem dedit. Ita-
tam ita à Deo, & deliberatione Dei deducit, vt nullo modo
uulm nobis tamen relinquat, quod est in principio primum
tanquam fundamentum, & solum ad sustinenda Dei dona. Qu-
niam quos praecognouit, inquit, hos & praedestinauit, vt
aliquid nostri in nobis à Deo praecognitum, in quo primum
opus beneficentiae collocatur iam inde à seculorum ante se
decernat, & statuat, atque haec ambo ante omnia tempora. Hoc
autem in tempore, Quos autem praedestinauit, hos & uocauit,
& quos uocauit, hos & iustificauit. Ecce primum Dei in nobis
quod appareat beneficium, & prima gratia ipsi iustificatio, per
quam digni à Deo, iam deinde efficiuntur, qui ipsi gloriam
mereri debeamus. Itaque subiungit statim: Quos autem iustifi-
cauit, hos & glorificauit. Non enim talem gloriam, nisi infra
merito nobis uindicamus. Porro ipsa iustitia Dei donum est
quo omne meritum ex Dei munere obtinemus. Quis ergo
bitabit, cum haec ita sint, quin omnia Deum diligenter con-
tulerentur in bonum? etenim si Deus pro nobis, quis eum non
si ipse defensor, quis oppugnator noster erit? Aut de eorum
gnabimur, quid contra diuinam omnipotentem deitatem
humana, & fragilis poterit oppugnatio? Atque vt quidem, de
electione, & glorificatione nostra, quam ad nos in se potest
mus, ex ijs, quae iam accepimus, confirmet, sic arguimus, ut
rogando facit.

*Qui utique proprii filii parcus non fuit, sed pro nobis
trahit illum, quomodo non & cum ipso omnia nobis
gietur?*

Qui in re summa, & sibi omnium charissima prodest, & largi-
ter liberalis erga nos Deus fuit, cum vnigenitum filium suum
dit pro nobis in hanc humanam infirmitatem & mortem, pro
sibi quicquam residui faciat, quod nobis non committet, quia
quam est existimandus, sed maxima concessa re etiam ea, quae
nora sunt, quae illud filij donum primatum consequatur, non
benter est donaturus. Qui n. filium dat, amore nostri inuicem
iam filij gloriam dabit, etiam nos pro filijs diligit, & postea
erga nos capiet voluntatem, qua haeredes nos faciet coelestium
manium suorum, immortaliumque bonorum.

*Quis criminabitur electos Dei? Deus est iustificans. Quis
condemnans? Christus mortuus, magis autem & iustificans, qui
& est*

in dextera Dei, qui & intercedit pro nobis. Quis nos sepa-

...aleo dictu est, quonia magna erat inter multos admiratio, ...fibi nona religionis introductores vellent, & suspi- ...etiam eiusmodi ducta ex communibus hominum malitijs, ...aliquid eos sibi querere lucri, & autoritatis, ...ferre novantibus res solet esse propositum, tum autem il- ...superstitionis invidia, de qua heri in nostri sermonis ...simus, Christianum nomen exoriens grauter afflixit. ...rebus fiebat, vt qui verbum fidei alioquin non asperna- ...ad profitendam tamen eam redderetur tardiores, vel iam ...cum pudore quodam dissimulare conarentur. Quoru ...Pauli libertas, & vis animi ardens in Deum, atq; il- ...inflammata mens alacritatem, & fiduciam addit, qua- ...Electi a Deo sumus, & in eius iustitiam gloriam que ...ipius spei firmitatem exijs, qua iam ab eo nobis ...obtinemus. Qui enim proprium suum, vni genumq; ...nobis est, quo pacto non largietur cetera, qua a ...erga nos amore expectanda sunt? & nos inepto pudo- ...metuq; ignominie apud imperitos, a predicando pa- ...Dei nomine, & apud omnes glorificando abistemus? ...qui volunt de nobis licet, & grauium criminum nos ...nonnullorum etiam commissorum ante forsitan & ...quid nobis obest vllius iam criminatio? Illa nempe ...fide erga Deum abluta sunt. Deus est, qui ...facit, & qui taleis nos esse iudicat. Quis alius nos iam ...non moueamur vllius insimulatione, non deterea- ...quia hinc primum gratia Deo habenda actum, ...vocem testem nostre vicissim erga illum bene- ...mitamus, vt palam, & libere ipsius sanctum nome pro- ...multa sunt fortassis proposita pericula, CHRIS TV M ...verum ea metuere non est amoris. Ille mortuus ...in quo est absolutio a criminibus nostra, vt iam in- ...contemnerere debeamus, ille etiam magis nobis exur- ...in quo nos sumus a Deo iustificati, ad iustitiam quippe cum ...Ille sedet in dextera Dei, quam eandem gloriam ...nos confidimus. Ille apud Deum interuenit, & instat pro- ...stabilis & firma sit electio nostra, & ipius Dei de nobis ...cum haec ita sint, tamenne erit quicquam, quod ...nobis aliquem, dubitationemue afferat, quasi diuelli- ...ab amore omnipotentis Dei? & quidnam erit istud? Sic ...Paulus, tanquam correptus numine, & totus i- ...amoris sit flagrans.

Ffff a Affli

Afflictio: an angustia: an persecutio: an fames: an nauis: an
 periculum: an gladius? quem admodum scriptum est: Quoniam
 propter te in mortem tradimur tota die, reputari sumus veluti
 ues occisionis. Sed in his omnibus superuincimus per eum, qui di-
 lexit nos. Confusus enim sum, quod neque mors, neque vita, neque
 angeli, neque principatus, neque potestates, neque inuisibilia, ne-
 que futura, neque altitudo, neque profunditas, neque uisibilis
 res alia poterit nos separare à dilectione Dei, quam Christus
 Iesu Domino nostro.

Hæc est firmitas à Deo electorum, & prædeterminatorum,
 atque constans, in omni rerum humanarum turbatione, ut non
 conuelli, neque prosterni possit, quæ tota ipsa in Dei amore
 constituta est, in Dei amore, inquam, inter ipsum, & nos membra. Sic
 enim semper intelligendum est, cum in ueris, sanctisque uocantur
 alter sine altero amor esse non possit, quamquam hoc præcipuum
 fit in Deo, cum, sicut alio loco à nobis dictum est, eodem Spiritu
 sancto, qui est Dei amor, in cordibus nostris inhabitat, & nos
 amorem Dei erga nos sentimus, & ipsi erga Deum amorem
 agimus, ut ab illius amore tamen amor nosset exornat. Quo-
 rum igitur loco de Dei amore in Paulo scriptum est, præcipuum
 biguum uideatur, de utroque fit intelligendum, de utroque uideatur,
 quando ambo ex eodem fonte, & ex uo Spiritu sancto
 profecti. Atque hic quidem Paulus non multitudinem sanctorum
 commemorat, quæ nos à Deo uideantur posse separare,
 neque separant tamen, sed in eo etiam magis confirmant, hoc
 enim est, quod ait: Sed in omnibus his superuincimus, per eum,
 qui dilexit nos, qui se amore nostri inductus, & qui nos seruauit,
 constituit, & prædeterminauit, ut effemus ab eo omnino insuperabile:
 hoc est enim superuincere, non modo non diuelli, sed magis
 etiam cum Deo, ex incommodis conglutinati. Non
 inquam calamitates, & pericula, & angustie, atque
 gladius, quod omnium extremum est, de quo in psalmo XLII
 dictum, quod propter te necamur omni die, reputari sumus
 ues occisionis, non distrahunt nos à Deo, neque auerunt, sed
 que alia uis, aut potestas, siue illa humana, siue celestis, si-
 ue etiam tempus ipsum futurum, aut presens, siue quæ superius
 siue quæ infra, siue tota hæc mundi creatio, quam uideremus
 præter hanc aliqua præterea uis, siue confido, inquit, quod
 nihil horum unquam poterit nos seungere ab amore Dei, quem
 in CHRISTO Iesu Domino nostro gerimus, quod sic
 dicit in CHRISTO Iesu Domino nostro, quoniam sicut in
 Deo nos elegit, & prædeterminauit maiori fiamus nostri, & per
 eum.

...principi futuros comites, atq; in eodem ipso, & per eun-
 dem **CHRISTO** IESU, & gratiam Deo habemus, & amorem
 agnoscimus, & Deum ipsi quoque vicissim diligimus, atque
 ipsi soli tot rerum aggregatio, quarum vis, & multitudo
 nunquam diuelleret nos potesta beneuolentia, & coniunctione
 Dei, quasi mentis imperu quodam & excessu facta est, ad
 eum, ut demonstraret, quanta sit stabilitas diuinorum de-
 cretorum. Nam quod angeli & principatus, alijque illi spiritus
 sancti studeant nos separare a summo Deo, ne cogitare qui-
 bus est, sed quod non possint quidem, si id studeant, verissime
 scimus. Nulla enim omnino creatio creatoris consilio, vel
 arbitrio motu affert, nedum ut queat diuina consilia frangere,
 & contempserit. Et in hoc percursu, tantarum rerum id a Paulo est
 intentum, ut prober omnia diligentibus Deum cooperari in bo-
 nam, & quaeque Dei decreta sanctos suos eligentis & dissonantis
 voluntatis semper esse, illiusque constituti, & decreti, quo quia
 diuinitus, & gloriam selectus est, amorem semper mini-
 mum, & conciliatorem existere, qui & Deum fecit, ut nos si-
 miter, & facit nos ut propter ipsum caetera omnia parui-
 scimus esse existimemus. Multis igitur, & praclaris habitis
 virtutibus, in quibus de fidei **CHRISTI** virtute & verita-
 tem dico in **CHRISTO**, non mentior, attestante
 conscientia mea in spiritu sancto, quod miror mihi est
 & assidua lamentatio cordi meo. Optarim enim ego
 quidem esse a **CHRISTO** pro fratribus meis, cognata
 secundum carnem, quicumque sunt Israelita, quorum
 & gloria, & testamenta, & legislatio, & cerimo-
 niae, & promissiones, quorum sunt patres, & ex quibus est
CHRISTVS, quantum ad carnem, qui est in omnibus Deus
 & verus in secula. Amen.

...in proxime amoris sui erga Deum Paulus indicia maxima
 ostendit, ut quem ab illo nulla vis, nulla potestas, nullum in-
 termedium posset auertere, nunc suae quoque in proximum be-
 neuolentiae, & charitatis ingens testimonium affert. plane illud
 miror, quod est in vtraque scriptura, & laudatum, & praecipuum,
 ut quisque proximum suum sicut seipsum. Et ad Iudaeos qui-
 bus constantibus, & fratres suos sermonem habiturus, eo-
 rumque dicitur, per quam ad **CHRISTVM** conferre se reuocet,
 & a lege veteri in fidem nouam migrare argumentis, & te-
 stimonibus.

Fff j. stimo

stimonijs ipsorummet scripturae resaturus, peruenit libere
 principio aditum, & viam, quò ad illos coarguendos animum
 minore illorum cum offensione accedat, habereque rationem ad
 audiendum paratioris. Et quoniam Romæ credentium Ecclesia
 ex utroque genere constabat, & Iudæorum, & gentium ad com-
 munem illum cætum scribens omnibus significat, quanto ipse
 amore, quo studio procurandæ, atque optandæ salutificandæ de-
 moueatur erga cognatos suos. In quo & prudentia Pauli pro-
 sultabat, vt faceret illos ad discendum proniores, quanto ipse
 optimo animo sit, maiorem ad persuadendum affert quantitas
 que etiam si displiceat, conturbat. Et reuera sic se res habent, vt
 in maximo ipse dolore, in erroreque esset, quòd videret gentium
 à summo illo bono, quod ostentatum illi, & propolium impo-
 nis erat, pertinacia quadam duritiaque animi, & errore veritatis
 abalienatum esse, quem suum animi dolorem magis vultu
 confirmat CHRISTO, & conscientia, & spiritu sancto. Et
 CHRISTVM quidem vt Deum testem aduocat. Veritatem dicit
 in CHRISTO, sic enim usurpat in communi more veritatis
 Veritatem in Deo loquitur, quod est testem meæ veritatis facit
 Deum, in quo attestatur mihi conscientia mea, perpe et con-
 scientia, quæ alicui meæ affectioni aut odio, aut amari potest
 testimonium, in quibus animi perturbationibus sepe accidit, vt
 etiam si se errare conscientia ipsa non putet, nihilominus tamen
 errat. Sed ea conscientia, quæ in spiritu sancto veritatis est,
 quæ Deum sibi propositum, & illum sanctum, veritatis am-
 rem fraternæ erga proximum charitatis adiumentum habet. Quod
 porro verum est istud, quod tanta Paule confirmari præsum-
 nis? Quod, inquit, in cor mihi est magnus, & altissimus lacrima-
 tio cordi meo propter fratres meos, hoc enim adjectionem est
 vt plenum sentum habeamus. Deinde addit: Operamini vni-
 abdicari ipse à CHRISTO quò illi reciperentur, hoc enim est
 anathema esse à CHRISTO. Aliud enim est, Deo esse anathema,
 quod consecratum, & dicatum Deo est, aliud à Deo anathema,
 quod est à Deo, & religioso cictum, quo vocabatur
 iam nunc in ijs, qui è consortio fidelium eijciuntur, Ecclesiasti-
 tur. Ast vbi tuus ille amor erga CHRISTVM Paule, cui tanta
 modo posteriora longe ducebas, in quo solo inhaerebas, et
 nec vitam, nec mortem, nec celum, nec terram, nec præteritum,
 nec futura posse te abstrahere, tanta cum fide, & affectu
 profiteri? nisi quod rem eiusmodi postulabas, quæ in illius
 lore animi, & nube merentium cogitationum, quæ propter
 bus suscipiebas tuis, sincero quidem te hoc corde optare
 pellebar, vt diuellerer à Deo & CHRISTO, fratrum meorum
 causa: sed eo magis postulatio illa ad Deum te, & ad CHRIS-
 TUM

...arte confringebat. Postulabas enim, non commodum
...eum, quod iocorum à Deo tibi velles adesse, sed maio-
...celebratorem postulabas Dei gloriam, fratresque tuos
...atque incolumes cupiebas, in quo sane euidetior Dei
...gloria, si ad veram fidem omnes illi perducti essent.
...primi à Deo fuerant filij appellati, illi in eam gloriam
...regens sancta soli, & populus electus, & Dei hereditas
...illorum erant pactiones, & testamenta Dei,
...etiam, & primum vetus illud, quo terra illis data est, &
...quod cæli eisdem possessio est promissa. Illis data
...Deum colere rite deberent, cerimonie
...tradita, & factæ promissiones ab summo Deo
...patribus, qui cuncti ex illo genere extiterunt: ex quo
...genere denique fuit CHRIS TVS, quantum ad carnem
...qui quod ex Deo est, ipse Deus est benedictus in omne
...Hi ergo quibus spes tot bonorum fuerat ostentata, &
...corum que ex scripturis, & patribus fides CHRIS TI
...primam auctoritatem, maioribus deinde ex se, ac illustri-
...virtutum, & miraculorum, & sanctissimorum mo-
...terrarum orbe coruscabat, cum ipsi ad fidem minus
...accederent, neque sibi facile illam persuaderi sinerent,
...quendam, & offendiculum ponebant in ipso limine
...quod aduentibus afferret hæsitacionem. Dubitabant
...in se nonnulli, & insistebant, cum illos ipsos, qui festinare, &
...scire ista maximè deberent, intuerentur dubitantes,
...nomini sancto Dei, & libero processui illius gloriæ im-
...quoddam afferrebat. Ergo idem Dei amor, qui
...rapuerat ad se, qui nunquam eum alibi veram
...boni sui ponere permittebat, adigebat eiusdem ani-
...magni magnitudine quadam inauditi amoris, ut id inter-
...quod est vnum omnium maximè contrarium amo-
...Nihil enim magis optat is, qui amat, quàm ut mutuo ametur.
...Paulus in amando Deum progressus fuerat, ut pro il-
...gloriæ passurus videretur æquo animo, se ab
...tamen quod optabat, extra omne periculum
...Nam ut laqueorum natura, & comprehensio eiusmodi
...quo effugere magis coneris, hoc illigatus artius tenere,
...quod propter amorem fit, etiam si videatur ex amore velle
...in ipso amore tamen fit id constantius. Quid autem reue-
...hoc Paulus optabat, excidere ipse ex amore DEI, quo
...in gratiam reciperent? Hic respondendum est, ex
...doloris vere hoc optasse, ex consilij, & rationis iu-
...Nam cum affectionum natura ea sit, primum
...semper consilio, & cogitationi, deinde ut in vna
...Fff 4 re diu

re diu nunquam permanent, fit, ut ad quamcumque affectionem re dederis, illa tibi & veras res offerre, & cupiditates tuas satiare facere videatur: quae mox si affectione extincta ad rationis iudicium reuocentur, inanes & praeposteræ fuisse deprehendantur. Aliud porro est ex consilio rationis, aliud ex affectionis impulsu quid optare. Stare in amore Dei Paulus, & iudicio mentis sepe volebat, & cum per affectum quoque animi in eam operationem ferebatur, illa tunc ardentia, & magna pondantia. Quid nos ex amore Dei abstraher? num mors, num ira, num homines, num angeli? & cetera. In quibus memoriam praebente quasi in spiritu, & igne perbacchatus est. At cum illi affectu aliquantisper sedato in aliam curam eum de fratrum suorum dolor, & cogitatio pertrahebat, tunc alio affectu delatum, in incitatus, illorum salutem praeparabat, & de sua nequitia videbatur. Contigit hoc idem Moyse amico, & fratri suo. Deo ergo ipsum Deum, ut cum eum iratum populo, & exitum illi inuentionemque minitantem, placare, & deprecari Moserentur, inueniretque difficiliorem, inter medias preces in haec vocem prorumperet, Si dimisurus es domine iram tuam populo tuo, dimitte: sin minus, dele nomen meum de libro, quem inscripsisti. In eo enim affectu tunc positus, ut de periculo huiusmodi sollicitus, quorum salutem faciebat maxime, paulisper in sollicitudinem suae salutis venerat, & tamen nullo periculo, quod postulat, postulauit, quippe cum causa ea, propter quam rogabat, causam eidem Deo grauiorem praerberet, diligenter eam agere, atque probandi. Atque idem Moyses, qui tunc pro populo Deum se de libro vitae deleri postulabat, post populum per Deum adorantem idola interficiebat. Attamen Paulus Christus in spiritu sanctum testem animi sui, & voluntatis adhaerentem, comparat eum vere sic sentire, & loqui. Aduocat enim ueritatem, & iustitiam animi suae, & doloris, quem de fratribus suis capere, uocem testem, quo reuera ipse vehementissime commouebatur. Quae autem mox subiungit de optato suo in quo salutem suam optaret, & concedere salutem suorum paratus est, sed summi CHRISTI, nec spiritus sancti testimonium est, sed affectum animi sui erga fratres indicium. Namque quod ad Iudaeos attinet, omnis profectio Dei omnipotentis beneuolentia & nauit de principio ad illos, & deinceps semper donis, precibus, & ceteris, praecipuoque studio erga illos declarata est, hanc de testimonium omne uetus, & noua scriptura planius locis exhibet. Nam & CHRISTUS ipse aliquoties dixit, restitutusque est panem modo missum ad oues Israel, quae perierant, & de nouo missum panem filijs, quem canibus proijceret. Et in Apollonio actis: Vobis oportuit Iudaeis primum praedicari, & cetera.

sed quoniam indignos vos facitis, ecce conuertimur ad gentes... IN EPIS. PAULI AD ROM. 1191

Non enim omnes sunt israel, hi israel: neque quod sunt semen abrae, omnes filii israhel... Non enim omnes sunt israel, hi israel: neque quod sunt semen abrae, omnes filii israhel...

israhel, inquit, iudei magna ex parte repulsi, quibus erant promissiones factae, & nationes aliae in praemia vocatae... Non enim omnes sunt israel, hi israel: neque quod sunt semen abrae, omnes filii israhel...

Ffff 5 ratio

ratione neq; ipse Esau filius Abrae, nisi per carnem carnem, modo in illo Dei promissio non est propagata. Quocirca ergo per uas, & ad quoscunque peruenit Dei illa promissio Abrahami, hi vere filij Dei, & semen Abrae ex promissione reputati sunt. Nam neque Isaac filius in totum Abrae ex carne carnem, quando effecto iam semine patris, & matris utero, nihilque conueniens ad generandi facultate amplius afferendus totam carnem in eo, non tamen sine viro, & utero sola tunc promissio impleuit. Ergo ex Abraam, postea per Isaac producti magis promissionis, quam carnis filij profecto sunt existimandi, magis in agnitionis coniunctio. Proinde cum Israelitis, aut Iudeis, iam Hebraeis, siue quo cunque nomine illa natio delectat, promissiones a Deo factae sunt, & adoptio in filios amantia, veritasque, & regni stabilis, & perpetua possessio, non illa nomen, & vocatio, sed ipsi rei factae sunt. Porro in re multo maximam partem habet promissio. Ergo sicut ex semine, & carne Abrae, qui proci sunt, plurimi ex ijs, & longe numero superiores ab honore Isaacum Abrae repulsi sunt, sic qui in promissione illi facta, & factus multo, & verius filij sunt appellati. Quare nec habentur reiectio, nec vocatio, adoptioque gentium, quicquam de eorum fide summi Dei diminuit, quando ab eo potissimum potestatem non carnis ex Abraam, sed promissionis suae ad Abraham pertinet. Ac ne Iudaei respondeant, se tamen non ex adoptione Abraham filijs, sed ex ipso Isaac fuisse progenitos, quia non habent carnis, sed promissionis filius extiterit, remque, quae tempore agunt, a spirituali generatione ad carnem, corpusque referant, confutat illos promissio adiecto de filijs Isaac eisdem scriptura notabili testimonio.

Neque hoc solum, sed & Rebecca ex vno ventre facta Isaac patri nostro, nondum enim genitus, neque cum factum equam bonum, aut malum, ut secundum electionem Deum proptum maneret, non ex operibus, sed ex vocante, dicitur esse, quod maior seruiet minori, sicut scriptum est, Isaac dilexit Esau, autem odio habuit.

IN OMNI veteri testamento plurima posita sunt, quae aduentum filij Dei seruaturum genus humanum, & gentium regenerationem, nouamque legem spiritus in cordibus scribendam, per prophetas, partim vaticinijs, & praedictionibus, partim figuris, partim ipsa rerum gestarum historia admonent, & ostendunt, ut quae id quod ad futuram adoptionem gentium, repudiationemque Iudaeorum pertinebat, saepius qui primogeniti parentibus Isaac

e capite generis exclusi minoribus natu fratribus loco, &
 e primi ordinis concessere, quod iudicium euidens, & vati-
 tem per fuit, Israel primogenitum Dei filium alteri post se
 de honore primo decessurum. Ac ne hoc fortuitum, aut
 cuiquam videri possit, in ipsis principibus nominis, &
 Patriarchis videlicet, & ducibus omnibus fe-
 contigit, vt qui primi eos parentes fecissent, patrumq; no-
 appellauissent, ex filiorum ipsi priorum loco exciderent,
 fratres suos ceernerent, in primum honorem gene-
 atque sublatos. Nam & Abraam cum Ismaelem
 filium extrulisset, Isaac secundum illi proutulit, & Isaac
 filius geminis vno scatu sibi natis, eum qui posterior exie-
 primum heredem constituit. Et Iacob, non Ruben solum
 honorem, illo honore deiecit, Iudamq; in eius locum indu-
 & postea cum accessisset ad Aegyptum, senexq; & oculis
 filios Ioseph sibi in liberos adoptaret, venturaq; omni-
 proficeret, formati in modum crucis brachiis, & dextra
 supra caput Ephraim, qui minor natu erat, eique sinister
 posita, & sinistra supra Manassem primogenitum Ioseph,
 latius translata, per illam crucem ordines, gradusque
 signo clarissimo futurarum rerum ita minorem fi-
 benedictione auertit, vt illo admirabili vaticinio aper-
 ostenderet posteriores Dei filios, quos crux illa distinxi-
 t maior in honore, & gratia apud Deum futuros. Talia
 nunc proponens Paulus indignantibus Iudæis,
 animo ferentibus se posteriores quodam modo à Deo
 & gentes esse in primum honorem gratia vocatas, quo-
 od Abraam dixerat preferente Isaac Ismael poterat
 quæ apud Iudæos obiectionem iure id in illis accidit.
 alter de ancilla natus esset, posterior de libera, sese
 ex libera filio Isaac natos esse, repetit rursus ratio-
 in ipso, item Isaac, qui cum esset ille electus ab Ab-
 duosq; ex eadem vxore Rebecca liberos vno partu
 egressum in lucem ex matris vtero Esau, & poste-
 Iacob, tam en non tam is quidem sponte, quam di-
 providentia compulsus minorem filium maiori prapofuit.
 humanis ista attribuerentur euentibus, hominumque for-
 parui esset, adiungit diuinum de eadem scriptu-
 inquit, non solum hoc factum fuisse in Ab-
 & in illis duobus non de eadem matre liberis, sed etiam
 qui ex vna matre, vnoque patre sunt editi. Namque Re-
 vxor Isaac cum ex viro vno conceptum haberet, quo qui-
 concepta geminos parturiebat, atq; illos inter sese in vtero
 leatiret, audiuit ex Domino, antequam illi in lucem
 prodiret.

prodissent, antequam quicquam boni fecissent, aut mali, aut
uit, inquam, quod maior seruiet minori. Et in alia scriptura Mo-
lachus propheta idem Dominus dicit, Iacob dilexi, Eliaui autem
odio habui, quae sunt ab Apostolo iudicia ad compensationem
alteram illam Iudaeorum querelam, quae se primo a Deo quae-
post reiectos, & gentes in primum honorem filiorum immu-
etas non medioeriter conquerebantur, detrahereque uoluerat
de omnipotentis Dei fama, atque gloria, tanquam si uoluerat
quippiam, & inexpectatum egisset, ostendit enim Paulus non
agere Deum, cum ipse bonum, ita factum atque reuoluntari-
no suo consilio esse iudicat, cuius iustitiae, & aequitatis uicem
ipse ante seculum omne cognoscat, nos postea eorum non in-
docti perspicimus. Atque ita duabus iam querelam hanc
rom elisis, atque abiectis, una, qua querebantur Iacob promissi-
missionum a Deo non fuisse seruatum, quando eam Deus Israel
prabuisset, gentibus persoluisset: in quo responsum ad Aposto-
lo est, Israel esse semen, & filios promissionis, non genera-
nem carnis. Altera, qua secundos filios primis praetere esse
uiter ferebant, quod in ipsorum principibus, & Patriarchis illis
dit Paulus Deo fuisse uisum. Nunc ad alperiorum ma-
grauiore querelam tertiam confutandam maioris operam
confert. Dicerent enim Iudaei, id quod & dicebant, Iacob
causa dicere uidebantur, Quid ergo? num nobis gratior
tae sunt, eo quod meliores nobis sunt? num illa nobis
aut continentiores? Num in uo Deo colendo diligenter
quem ipsa non nouerunt, atque ad eum ne nosse querebantur
runt, nos & nouimus, & predicamus, & colimus, hanc uero
gratia nobis honorum operum relata est: ut ab his, qui in
cupiditates explere pro Diis sibi, & pro religione habuerunt
qui multa nobis in seipsum facienda, patientiaque praestant
qui pluribus rebus propter honorem Dei, & legem Dei
late abstinemus, in praemio apud Deum, & in honore uincen-
mur? Huic grauisima, acerbissimaque querelam, quae
nixa est honorum fiducia operum, in quibus Iudaei illi
arrogabant, respondet nunc Apostolus, opera semper hanc
a sperans, & gratiam Dei, gloriamque magnificans, et illam
illam Dei ex ipsius deliberatione, & proposito, quo uero
maxime rata ea, & permanens deliberatio est, ac non carnis
operibus pendere. Itaque ante natos Iacob, & Eliaui, primum
boni quicquam ex illis, aut mali fuisset edictum, Deum
se Iacob minorem fratrem, ut maiorem illi Eliaui seruatum
dederet, & quod etiam apertius, & significantius dicitur
Propheta, antequam uterque eorum nateretur, Iacob Deo
lectum fuisse, Eliaui autem odio habitum. Et quoniam Iacob

responsio ea erat, quæ in multas, & magnas incurreret dif-
 ficultates, magisque exulceraret eorum dolorem, qui ex postula-
 de Deo, & conquirebantur, quam leniret, idcirco insinuat
 apostolus, & commemoratur in ea, nunc sibi ipse obijciens,
 ab illis intelligebatur obiectum, nunc obiecta dissoluens:
*Quid ergo dicemus? num iniustitia apud Deum? absit. Moysi
 dicitur: miserebor, cuius misereor, & miserabor, quemcumque
 videro. Itaque non volentis neque currentis, sed miserentis*

Quo mirum, inquit, si dixi tibi electionem Dei, quam de
 iustitia ex ipsius proposito, non est operibus nostris esse aptam
 hanc iniustitia Dei, non enim habet ille, quibus præmia
 meriti iure debeat, quandoquidem omnes filij iustæ nascimur,
 ab eodem parentis primi labe, & vitio, sed nostris deinde quisque
 peculiaribus inquinati. Nec est cur quisquam ex operi-
 bus nostris arroget, & veluti pro suo iure petat, ut honoris apud
 Deum, & præmiorum fiat particeps. Sed hi eliguntur, hi non eli-
 guntur, quia horum Deus miseretur non illorum. Dei enim eli-
 gendi certè est, quia nullius opera tanti sunt, ut mereantur
 misereri Dei est rescicere, quod omnium opera magis
 excusentur. Quemadmodum Deus ipsemet in communi pec-
 catorum Israel, qui virulum aureum in solitudine adoraue-
 rat, Moysi dicit, se miseretur, quorum tunc misereret, & non
 illorum quorum non tum misereret. Quamquam hoc secun-
 dum non sic discretè pronunciatum à Deo, sed ex priorè illo
 iudicio est intellectum. Quod si ita sit, adipisci gratiam, & di-
 gnæ premio fieri, non volentis est, neque currentis, quod à gy-
 mnasium certaminibus est inductum, & pro omni conatu rectè a-
 pte, omni que bona operatione ponitur, sed miserentis est Dei,
 ac loci apud Deum obtinemus, non operi-
 bus nostris, nostræque voluntati, quam hic certè Apostolus
 non esse nostram, sed Dei ipsius proposito, & misericordie tri-
 butam. Ex rursus in alio scripturæ loco.

*Uit enim scriptura Pharaoni, quod in hoc ipsum suscitauit
 te, ut ostendam in te potentiam meam, & ut annuncietur no-
 men meum in omni terra.*

Hoc est Dei iam non miserentis, atque ideo nec eligentis,
 Pharaoni contigit, quem non solum excitauit Deus, ut of-
 fenderet se ille spectaculum toti mundo mirabilem, & potentie
 Dei: verum etiam ad hunc ipsum finem Deus illum se-
 ruitate restituit, ut ostenderet ipse in eodem illo vim suam,
 glo-

gloriamque nominis sui in orbe toto diffunderet. Et quoniam prior dubitatio nondum soluta est, etiam si miseretur Deus, quorum illi videtur, ceterorum vero non miseretur, nulla apparet huiusmodi differentie causa, nisi sola voluntas potentis Dei, de duobus alterum videtur necessitudo consistit, ut aut iniustus Deus sit, huic magis quam illi sine ratione faceret, aut nostra, qui delinquimus, peccata minime satisfacimus, quando ipse Deus volente sic perpetrata sunt, quod promissum Pharaone scriptura videtur indicare: ideoque Apostolus illud iterum, & sibi in templo has dubitationes opponit.

Igitur cuius vult, miseretur, & quem vult, obdurat. Dicit igitur mihi: Quid etiam nunc queritur? voluntati enim eius quis resistit? imò o homo, quis est tu ex adverso respondentem Deo? Num dices fictile es qui fraxit, cur me fecisti? Num dices: non habet potestatem fingulus lutus ex eodem mixta faciente hoc quidem in honorem vas, hoc autem in despicatum?

PRIMA ita verba Apostoli sunt concludentis ex illis scripturae locis, quod omnia nostra ex electione, & propolitione Dei, non ex operibus nostris. Quando ipse Deus, quorum voluntas miseretur, & quos vult, obdurat. Nam & ipsemet Deus in libro Moyse dicit, Obdurans obdurabo cor Pharaonis, ut non timeat populum meum. Et quoniam acris obiectio erant, quod ergo nos peccata meriti sumus, cum quid delinquimus, autem pro cupiditates nostras toti delabimus, si Deum sic volentem tanquam autorem culpa, & criminis habemus, cuius voluntas non potest sumus non parere? Hoc responsum hominum velut in indignatione, atque ita loquentium, ipse quoque, com motus eorum perulantia Apostolus aperius refellit, ut dicant modestius & reverentius de summo auctore omnium bonorum Deo, & eximiosa, ac insuperabili illius Sapientia loqui. Tu quoniam es, tu quiens, qui sic audacter, & superbe tanquam par pari, & nullatenus concedens respondeas Deo? An hoc modo fingimus in te respondere fictilia, Cur me non honestum, neque exornatum vas, sed in contemptum, despicabileque fecisti? Nonne finguli est potestas etiam cetera fingendi vas cuiuscumque modi velit, huc mentis illud fingi velit esse, siue sterquilium? Enimvero Deus maior multo fingit est: & tu homo pra Deo luto etiam es contemptior, quae ego te meritis te adversus Deum concitat: exquire potius causas, & venerabunde harum rerum rationem & causam, & obsecra tibi, quam sic proterve in reprehensionem Dei erumpas, quae ratio ea est.

Si autem volens Deus ostendere iram, & notificare, quoniam

...pse, tulit in longanimitate multa vasa ire accommodata
...atum, atque ut noificaret diuitias gloriae suae in vasa
...cordiae, quae preparauit in gloriam, quos & vocauit nos
...m ex iudeis, verum etiam ex gentibus, sicut & in Osea
...t iacob non populum meum, populum meum: & non dile-
...ctam: & erit in loco vbi dictum fuit ei, Non populus
...m, ibi vocabuntur filij Dei viuentis.

Paulus ut est contextus sententiae, & implicitam ferre v-
...cum altera cogitationem proferens, soluere quidem inci-
...pentes quaestiones, sed antequam inferat conclusionem in
...m fratrum probandam rationem insilit, legentibus relin-
...que prout concludendi, & stabiliendi argumenti cogitatio-
...nam autem querelae, & quaestiones ab iudeis partim, par-
...tibus motae, atque illatae. Iudeorum illa propria: Vna
...stem illis eorum quae promiserat, non videbatur praesti-
...tuta, cui respondit Apostolus, non omnes esse Israelitas qui
...sunt Isaac, sed Israelitis spiritualibus, & ex verbo Dei
...suae promissiones suas fecisse Deum, eisdemque illas per-
...t, ac persoluisse. Altera quod cum ipsi primogeniti Dei fi-
...mone extitissent, a secundis liberis venientibus in adoptio-
...nitate, & gratia omni apud Deum vincerentur. In quo
...Paulus quod factum in se agere ferant, & tanquam ini-
...m, ac eorum conquerantur, Deum in patribus ipsorum &
...ntis generis principibus omnibus ferè diu antea fecisse, ut
...proptos illorum filios principatu generis deiceret, &
...m fratres in deictorum locum substitueret. Sicut in
... Isaac, & Isaac, in Esau, & iacob, diuino consilio fuit de-
...ctum. Tertia iam querimonia Iudeorum grauissima il-
...ta, quod cum ipsi & legis iustitia edocti, & operibus bonis
...nti essent, ut maiore multo in honore apud Deum esse de-
...rent: a gentibus tamen, quae neque iustitiam, neque legem
...ta cognouerant, neque Deo vero honorem vllum habuerant,
...uone nouae gratiae anteirentur. Quam illorum conque-
...ntiam refutat Apostolus ea ratione, quod non ex meritis no-
...tate ex operibus gratiae apud Deum nobis gradus acqui-
...ntur ex Dei ipsius misericordia duntaxat, & voluntate, quam
...m ex longe diuersa conditione duorum fratrum iacob, &
...m inde a Deo illis destinata, antequam in lucem huius
...m ex scripturae testimonio duplici confirmat. Et haecenus
...m deus nominatim est responsum. Quonia vero postrema
...mpono nouam rursus, & perdifficilem excitabat quaestio-
...nem

nem nec illam magis à Iudæis quàm à cæcæis, ad eam quæ
dissolucendam aggreditur Paulus. Diceret enim quæretur an illi
est à nobis, & Dei omnia subiecta voluntati sunt, quæ de nobis
conqueritur? si minus ipsi prohi, integrique sanus, & redemptus
nostras aut emolumenta illius honoris, & cultui acceptum
mus. Hanc obiectionem primò refellit asperius arguens
contundens istorum, & exemplo figuli ostendit deus inobedientiam
tam superbè in disquisitionem huiusmodi summam detra-
ceret. Deinde hac etiam eam responsione dissolvit, neque
causam exprobrandi quicquam Deo, nec præmissis capitulis
propterea indulgendi, quòd videamus id quasi quædam
Deo voluntate facere, quando quidem non est ista culpa probata
sita, sed in nobis. Pharaonem enim longè iam ante accommo-
dantem se, ut fieret vas despicationis atque iræ, & demerentem
ad interitum concinnantem, posteaquam diu, & multum per-
lisset, eiusque extremam amentiam Deus patienter expectavit,
ut vidit occasionem existere aptam, qua produceret illum in me-
dium, & quasi in aciem atque in certamen contra se para-
ret, quò declararet omnibus in illo vim & potestatem & mag-
nitudinis suæ, atque item ex altera parte, ut patet, non
redderet diuitias gloriæ suæ in ea vasa in derisionem, quæ præ-
parauerat ipse ad gloriam, hoc est in eos homines, qui se ipsos
aptauerant ipsi, quoad in illis fuit, ut essent ministeria in-
præcua, aut certe non se ad iram & interitum accommoda-
rant. Verum quos imprimis ipse Deus ex æterno præparat ad
gloriam ipse suam electos, & prædistinguit præparat. Nos
quidem per nosmetipsos ad gloriam non possumus præpa-
rari, Deo opus est & diuino auxilio, atque alio ex Deo opus
est, quòd efficiunt apti, per quos ille suam gloriam omnibus
hominibus ostendat, à nobis aliqua initia quidem bonæ voluntatis,
ut preparari ad misericordiam apti sumus, prædicantur,
sed neque ea sine Deo tamen, ut antè dictum est, nisi ex præ-
paratio ad ministerium diuinæ gloriæ Dei opus est, & præ-
paratum. Igitur inquam, si fuit tum occasio Deo ista, atque
oportuna in veramque partem sic se demonstrandi, ut præ-
tentiam, & virtutem, in his gloriam suam & misericordiam
dicaret, quid est, quòd tu arbitrere (hoc enim deest hominibus)
ac conclusioni, & supplendam est) tuis sceleribus, & peccatis
exculationem tibi ex Dei voluntate præcedendam esse, quæ
vult, neque creat tuum crimen, sed cum te iam prohi
neus, perditumque cognosceret, excitat in medium, ut in
quam vase projecto, atque inutili, neque amplius utilis
suam admonitionem denunciat tunc periculi tui præ-
atque exitij metum ad penitentiam tui aut ad spem salutis

in quibusdam valere. In quem sensum & a Deo Moyse dictum
obdunatum cor Pharaonis, vt ne dimitteret populum. Et
obdunatum se occurraturum oculos eorum, vt ne videntes vide-
rent, & medicantes ne intelligerent, ac conuerterentur, & ipse
eos. Non enim eos Deus, qui tenebrarum filij iam effecti
sunt, quibus omne vim, & potestatem rationis, ac voluntatis suae
prostrati, & libidini penitus subiecerunt ad lucem amplius, &
lucem erigere vult, hoc est, vt conuertantur, vltius expecta-
tum occasio adest, atque oportunitas, qua poenam illorum
propterea sui nominis, & ad exemplum, doctrinamque bonorum
habere posse intelligit, tunc productos in spectaculum, tanquam
vltimum dignisq; supplicis damnatos veluti foris obijcit, vt
eorum apparet magnitudo gloriae suae, & in plectendo perdi-
tos, & in miserando his, qui se paratos, & idoneos ad decipien-
dam misericordiam prebuerint. Porro autem hi sunt, qui non ex
tempore sunt ab ipso Deo, sed ex gentibus vocati, qui non
sunt, sed promissionis filij, & vere Israelitae sunt. Quod denuo
dicitur iudeos est prolatum, qui se vnos arbitrabantur Dei ele-
ctos, gentes autem reliquas tanquam pollutas, atque
vltima ad omni Dei cura, & prouidentia opinione sua abdicata,
quam eorum opinionem Apostolus aliquot scripturae re-
futationis deinceps refellit, ex Osea primum, apud quem Deus,
vltimo non populum meum, populum meum inquit. Quod qui-
dem manifeste de gentibus est dictum. Et non dilectam, dilectam
congregationem, Ecclesiamque, videlicet, quam in amore non ha-
bitum, amaturus mox sum. Et erit quemadmodum dico, scilicet,
qui autem erit? Quod quo in loco dicebatur, Non populus
meus, in eo vocabuntur loco, non modo populus, verum etiam
filij Dei videntis.

Hic vltimus, et si planus hic mihi videtur Apostoli sensus,
tamen cum ad ea quae paulo ante disputata a nobis de li-
bera arbitrio nostro, deque Dei in nobis iudicio voluntateque
sunt, atque hic a Paulo posita aduersari videantur, peto a re, vt
sequatur paulum ad haec ipsa diluenda, quae vsque ad nihil in
sensu potum esse constituunt, per quod Deus hos illis in eli-
gendo habeat potiores, vt nec ipsius Dei in discernendo, seligen-
doque sapientiam, nec arbitrij nostri libertatem videantur relin-
quere. Etenim obsecro, quid est, quod de Iacob & Esau scriptum
est, quod priusquam essent geniti, antequam boni quippiam, malae fecif-
sent, vt ex electione propositum Dei maneret, & non ex operibus,
ita vocante, vnum esse alteri in seruitutem fratrem datum, &
alterum dilectum Deo, alterum odio habitum, nisi quod volun-
tatem Dei in illorum vtroque non modo fors, & conditio vitae, sed
iusticia etiam fluidioram & voluntatum susceptio secuta est? Aut
quid

Ggg quid

quid aliud indicat, Miserebor cuius miserebor: & Non volentis est, neque currentis, sed miserentis Dei. Et rursus, Cui vult miseretur, & quem vult obdurat, nonne nos totos ita ex Deo pendere, ut nullam in partem ex libero arbitrio nostro, sed tantum impellente ipso commovere nos valeamus? Quae quoniam mihi duriora, & multis implicita difficultatibus videntur, ego problemam tuam opinionem & sententiam illam lentiores viderem, magis probo, quia aliquod initium nostrae voluntatis non tandem sine Deo, sed tamen nec sine nobis statuebat potuisse esse in nobis, tamen quoniam & ab hac parte multi sunt dubitantes ac probati, resque digna consideratione graui est negotium feceris mihi, si adhibueris diligentiam, quo ista, quae ab Apostolo aduersus liberum arbitrium dicta esse existimamus, non tamen talia omnino esse, neque facultatem libertatis quae nobis eligendi auferre nobis intelligatur. **F**acis inquam illud, quod discere cupientium maxime proprium est, ut nullum verbum velis in Paulo non bene examinatum ac periculum praeparare. Nam nec ille in tantis caelestium mysteriorum captationibus vel vnam minimam literam in scribendo sine consideratione maxima disposuit. Sed tamen haec, quae hic a Paulo sunt posita, non mihi ita obstare libero nostro arbitrio videntur, ut non dolant. **Q**uin, & si ea Dei potestas in nobis est, quae certe est, tenent absque eo rectum, neque nobis salutem suscipere, aut recipimus: tamen voluntatem nostram liberam tenentem verum paulo ante dixi, velle certe a nobis quadam ex parte ad opem Dei in nobis operationi & ipsi cooperamur, itemque ad id moliri non nihil atque contendere, ut tanquam manus Deo potentes subleuemur ab eo primum, deinde recti consistamus. Verum ita se habet omnis nostra molitio, ut inanis, & vana non per se sit, nisi gratia Dei, misericordiaeque adueniens, quae illam competentem voti, atque ipsi Deo gratiam faciat, & acceptabilem. Non enim est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Quae si velle, & currere nihil omnino ex nobis, sed ex Deo totum esse non magis esset dictum miserentis esse Dei, quam volentis esse Dei, cum velle decrerem, & constitutum in se habeat, misericordiam vero opem, atque auxilium, voluntasque Deo libera, & ab illa se fit, misericordia vero ad illum hominem aspectum rectum, qui miseretur. Etenim volentibus sibi opem & misericordiam tribui, miseretur Deus. Nam cum sub seruitute peccati non sumus, neque nostra ope, ex illo, nostrisque viribus emergimus, & adiuuamur, verum tamen ad confurgendum Dei omnipotentis ope indigemus, qui tendentes brachia ad se, corruptosque sustinet ut euoluantur, misericordia sua adiuvat, & de-

... non volentes
... in ipso luto infixos, perditosque relinquit. Nam quod
... sic ponit, vt secundum electionem propositum Dei ma-
... non ex operibus, sed ex vocante, in hunc mi frater mo-
... debes intelligere, atque ad eod necessario sic intelligendum
... quoniam, quæ ventura sunt circum electos & vocatos Dei
... prouisa, & prædeterminata iam sunt, non sit eorum euen-
... atque decus humanis actionibus permittendus, quæ
... & mutabiles suapte natura si ducerent ipsæ, & regerent
... Dei, nullum eorum stabile, & immutatum sinerent, ve-
... quod non mutant illa, quod rata, firmaque sunt, quod nul-
... quum tempore euentu suo frustrantur, hoc est non ope-
... multorum, sed electionis, & vocationis, & propositi summi
... Ergo que circa duos fratres euentura Deus tantò antè pro-
... atque vt ita euenirent, decreto ipse suo imprimis diffi-
... ille quidem præcognitis ambobus, sic iam tum dispo-
... diffiniuit, vt maior minori frater seruiret fratri, ipseque
... alterum eorum, alterum odio haberet: Verum est id ad
... finem ab Apostolo inductum, vt quod adscisceren-
... in filiorum nomen, ipsi autem priores filij eijceren-
... nonam aliquam Iudæi mutationem animi, sed vetus &
... decretum in omnipotenti Deo esse intelligerent, apud
... in decernendo, ac constituendo nullum tempus est, ne-
... præteritum, nec futurum, sed omnia vnà, atque simul in eo-
... æternitatis momento illi sunt præsentia, quæ dif-
... a Deo nullum tempus deinde, nulla vis, nulla no-
... possit infringere, aut variare, quo etiam sensu dicitur
... cui iam miseretur, vt inuolabile constitutum Dei
... Nam quod obdurat, quem vult, tunc quidem di-
... cum desperatum iam hominem, & in vitio suo
... peritum producit in spectaculum aliquod, in quo
... ad vnius penam, cæterorumque disciplinam,
... & potestas & magnitudo eiusdem aduersus superbos, &
... itenda sit, non patitur amplius moram vllam neque
... dat locum respirandi, nec respiciendi, quod in Pha-
... quem tamen ipsam eum se obduraturum antea præ-
... potenterque manum suam in illo exerciturum, quot
... modis (s. clementiam inenarrabilem) quibus castigatio-
... & monitis, quanta cum patientia, & longanimitate ab il-
... voluntate deducere est conatus? quoties illi spiramen-
... commodorum præbuit? & tanquam illi crederet affirman-
... ab eo in populum, plecentem manum suam, & ver-
... tantisper ab eo amouens, ab illa duritie animi studuit
... : vsque ad eod alienum à Deo est, ipsiusque bonitati,
Gggg 2 & hu-

& humanitati contrarium damnare, aut nocere, aut maleficere cuiquam, nisi nos ipsi nobismet illam extremam pestem illius alienatae opis accerferemus. An existimamus aliud esse causam, cur homines impij, & scelerati in hac saepe vita sic sustinentur, nisi hoc consilium, & admirabilis clementia omnipotentis Dei, qui perfert prauos vt respiciant, semperq; omnibus ad se, vt accipiant malos, si forte velint, atque insituant boni fieri, & bonos, atque electos scuto veritatis, & decreti sui circumdet, & proteget, vt ea terreantur à timore nocturno, à sagitta volante in die, à nebulis perambulante in tenebris, ab incurfu, & daemónio mortis. Et quoniam in natura hominum parum est firmitatis, non in operibus illorum, sed ex electionis suae decreto stabile. Vt si propositum in suis electis glorificandis maneat. Sed ne diuini regemur, redeamus iam ad Pauli verba, à quibus discessimus.

IMO VERO mi frater, inquit Iulius, non hoc est vagen, sed certo in loco consistere, cum ista de Deo, & cogitamus. & honoramus, illiusque infinitam vim bonitatis & recordationis illius sapius, & praedicatione usurpamus, sed tamen ut ad iudicium reuertere.

Isaias autem clamat super Israel, si sit numerus sicut arena maris, reliquiae saluae sicut. Sermo enim consummans, & corripens in iustitia, quoniam sermo incompensiosum faciet Dominus in terra, & sicut praedixit Isaias, non Dominus Sabaorh reliquisset nobis semen, vt dicitur facti essemus, & sicut Gomorra similiter fuisset.

Dvo haec testimonia hic inducta sunt, ad ostendendum non Israël, nec quâ Israël, sed solos electos Dei saluos esse. At tamen spirat in illis fidei nostrae mysterium. Dicit enim in *Isaias* Dominus, Quantumuis numerosus, & multus sit Israël, non erit vniuersum, sed reliquias saluas fore, quod iudicat, & decoret electorum ex Israël paucitatem. Quod si Israël, hoc est populus Israëliti saluus, & promissio, & gratia propria esset, non restaret Israël, sed vniuersus Israël salutem inuenisset. At quomodo reliquiae saluae? quia, inquit, Dominus est (hoc enim intelligendum) terminans, & corripens sermonem in iustitia, quia, inquit, sermo Domini omnis tot conuertitur, & obsecrationibus, & anfractibus Moisaicae legis, breue faciens, quod necesse est illius totam rationem in vna fidei iustitia ponet, atq; concludit. Nam legis iustitia, vt quae in varijs actibus, & actionibus, & libere operibus manibus, appetendis, dirigendisq; versantur, plures ipse quoque & variae necessarii sunt. Vna autem est ad salutem iustitia, quae sola

... nihil omnino videlicet, tribuere rebus humanis, & ad ea
... que celestia sunt, spe, & cupiditate contendendo sese
... aduicia totum Deo permittere, qui sermo est Domini,
CHRISTVS hanc iustitiam veram, & singularem qui ob-
... et sola CHRISTI fide Deo donante potest adipisci,
... legis iustitij indiget, neq; in tor charis, librisq; e-
... sed in hoc solo fidei tenendo sacramento spem certam
... retinet. De quo idem Elaias: Quoniam sermo
... compediosum faciet dominus in terra. Ergo illi, qui
... sunt, reliqua omni neglecta, posthabitaq; multitu-
... sermone breui sunt seruati, vel quod spiritu eum san-
... prouiderunt, & crediderunt, vel quod a Deo in eorum,
... illum toto orbe terrarum erant, semen & stirpe
... De quo item Elaias, Nisi dominus Sabaoth reliquisset
... Sodomam, & sicut Gomorra similiter eecidisset
... indicat propheta vt esset semen eorum, qui verbum
... susceperunt, hoc est, vt conseruarentur pa-
... eorum, qui fidem CHRISTI accepturi, atq; vt tanqua-
... exoptata frugis retinerentur, iccirco cunctum re-
... Deo sustentatum fuisse. Non habet igitur Iudaeus,
... confidat generi, & nomini Israel, aut cur ad promif-
... Deo tantopere attendat, quando non vt ex Israel, sed
... & vocante Deo quisq; salutem, & gratiam adipisci-
... nec mirum est illam, & salutem, & gratiam etiam gen-
... datam.

*Quid igitur dicemus? quando gentes qua non sectantur iu-
... apprebenderunt iustitiam: iustitiam autem, qua ex fide.
... sectans legem iustitia, ad legem iustitia non euasit.
... qua non ex fide, sed vt ex operibus legis. Offenderunt
... idem offensionis, sicut scriptum est: Ecce pono in Sion
... offensionis, & petram scandali, & omnis credens in eo
... detur.*

... que de iustitia minime ante laborabant, qua so-
... illa rectam, & congruam esse existimabat, qua est ani-
... gerere morem, & cupiditates suas pascere: ita tamen vi-
... voluptatibus incolunitatis, & valitudinis & apud
... animo etiam dignitatis ratio duceatur, haec repen-
... iustitiam, hoc est breuem illum sermonem sunt amplexa,
... omnes e terris transferunt in caelum, & ad Deum
... modo commigraverunt. Iudaei vero, qui legem iustitiae
... non perueniunt ad iustitiae legem, quoniam in breui
... non crediderunt, nec vt antefertent illum verbosae
GGSS 3 legi

Legi Moysis in animum induxerunt: sed in ipsis multiplicibus, & varijs legis operibus agitati, atq; iactati, infirmasq; & tenues confectati iustitias, quæ laborem animi, corporisq; permagenti, vultum autem fructum illustrem, neq; cogitationem veræ gloriæ afferebant, ab ipsa comprehensione veræ iustitiæ, quæ ex Christi fide est, aberrare. Offenderunt enim, inquit, in lapidem ostendiculi, quod certè non debebant, cum ab eodem illo Elia tanto ante prænucciante admoniti fuissent, posituri Deum ante pedes lapidem offensionis, & petram scandali: qui & si eos ceteri veteri lege in nouam fidem auocaturus, & ab vitæ iudicijs, & purgationibus, & cerimonijs legis in simplicem, & inauditam vitam inducturus (hoc enim erat lapidem esse offensionis) quod omnino verus mos probatus patrum, aurumq; iudicio, & præsertim etiam auctoritate Dei confirmatus, noui ritus, arque mentis maiorem, illustrioremq; veritatem, atq; iustitiam non nisi à probis, & omnia æquo animo auscultantibus hominibus fuisse agnoscendi, vt maior multo pars contemptu, & contumacia quodam in populo statim initio ab omni cura cognoscendi, & intelligendi seauerat. Sed etsi nouam, & insolitam simplicis iustitiæ legem in illo breui sermone erant audituri, ei tamen si credidissent, ad præsentia Christi Domino habuissent, nulla eos verecundia, nulla præsentia erat exceptura. Nam & propheta idem ait, Erans credens in eo non confundetur.

Frates propensio quidem mei cordis, & deprecatio ad Deum pro Israel est in salutem. Testimonium enim illud de, quod scilicet Deum Dei habent, sed non secundum cognitionem. Item autem enim Dei iustitiam, & propriam iustitiam, querunt saluati, iustitia Dei non se summisserunt. Finis enim legi Christus in iustitiam omni credenti.

Rursus Iudæos accusaturus, qui fidem Christi recipere renuebant & apud communem Romanæ ecclesiæ ceteros, in quo non pauci erant ex Iudæis credentibus cum horum ipsorum qui crediderant, nimium tamen legis studium, tum aliorum doctrinarum in non credendo animum argumentis, & susceptionibus conuellerentur, ne incurat odium, atque iram patris sui, neue ipse inimico potius animo, quam beniuolens venisset aduersus eos videatur agere, præponit indicia fidei in illorum nevolentia, vt quæ quid dicitur de eis, & in eos est, in bonam partem ab illis potius accipiat. Nam & propensio se esse in eos esse dicit, & omnem pro illis deprecationem, quæ ad Deum referatur, & salutem illorum spectare, ac pertinere, præterea dicitur testimonium quod zelum Dei habeant, quod vellent ipsi quædam

...cuperent gratum facere Deo, & sese illi adiungere, atque
...que sunt proba, & pie voluntatis indicia: sed errare il-
...parte, quod quo id pacto oporteat agi, non planè bene
...Atque hæcenus quidem non est eorum vitium, si cupi-
...quidem, verum ignorant viam. Est enim ignorantia ex-
...ad a quos, dum voluntas bona addit, venia digna. Ve-
...tam graue illorum crimen, & inexcusabilis est error,
...ignorant, ne patiuntur quidem se doceri, vitroque do-
...momentibus infesti, & intracitabiles sunt, quanquam
...propria culpam profectam ab iniquitate animi,
...macta non palam, neque aperte coarguit Apostolus,
...modestia, & humanitate ad arguendum aggreditur: Vel-
...dem D e i M, iniquis, sed ignorant modum adipiscen-
...qui Dei iustitiam non cognoscentes, & in sua ipsorum
...quam ex legis sibi operibus conantur comparare, plus fi-
...nentes, non summitunt sese iustitiæ summi D e i, hoc
...sibi ex se fieri contendentes, spem bonitatis suæ totam
...permittunt. Non enim de illo sic arbitrantur, etiam si
...partem bonitatis attulerint: illius tamen infinita bo-
...clementia, si de eo ita senserint, atque crediderint, se
...Etenim finis legis C H R I S T V S est, vel vt specta-
...propofitus à lege, ad quem lex tota tanquam ad vtri-
...quumque contenderet, vel vt legis perfectio, qui ad
...legi, quod ex se lex habere non potuit. Illa enim cum
...benevolentiam cum Deo in multis, & magnis la-
...solicitudinibusque quæreret, non gloriam in ea re
...operam, & meritum nostrum intendeat. Fides au-
...C H R I S T V S, id in quo lex laborabat, neque assequi po-
...omni cum facilitate, compendioque perfecit, vt non
...suarum obitu, neque sudorum, sed sola credulitate, &
...bonitate Dei salus nobis, & vita continuo pareretur.
...ipsa fidei iustitia, quæ credentibus donatur, quæ cum
...salutem à Deo quærentibus facilius est, & planior,
...bonitas in ea, & magnitudo ipsius gloriæ magis illustra-
...enim de honore diuinæ iustitiæ, atque clementiæ labo-
...opera illa ratione decerpunt, quæ tum decerpent,
...salutis, quem percepissimus, non vniuersum D e o,
...quodam ex parte acceptum referremus. Ergo in lege
...manere, in eaque permanere longe nobiliorem, & potio-
...rationem inueniendæ salutis rejicit, & aspernatur gloriamq;
...magnum illius potestatis, clementiæque dimittit.
...si ignoras, cur te doceri non pateris, & qui id o-
...de, ac declarare tibi volunt, non eos egro animo auscultas?
...que legis C H R I S T V S est, ad adipiscendam veram, ple-
Gggg 4 nam

namque iustitiam, quæ solum credentibus datur: sed amicitiam
tem, & laborantibus absque fide est interclusa, quando sibi labo-
re potius in seipsis volunt, quo confidant, neque in duram
mum totum Deo committere, & sese illius penitus iustitiam, ac bo-
nitati summittere.

*Moyse n. describit iustitiam ex lege, quod qui fuerit huius-
mo viuet in ipsis: ex fide autem iustitia sic dicit. Ne dixeris in ore
de tuo, Quis ascendet in cælum, hoc est ad deducendam Christi,
vel quis descendet in Abyssum, hoc est ad Christum è mortuis or-
ducendum. Sed quid ait: prope te verbum est in ore tuo, & in ore
de tuo: hoc est verbum fidei, quod predicamus, quamquam non
teheris in ore tuo dominum Iesum, & credideris in corde tuo,
quod Deus ipsum excitauit è mortuis, saluus sit. Certe cum
creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Dicit
enim scriptura, Omnis credens in illo, non confundetur.*

I T E R V M hic comparat iustitiam legis cum iustitia fidei, & illam legis cum operosiore & laboriosam magis, cum Debetori & gloria minus tribuentem, tum etiam haud ita veram, nec sinceram esse ostendit, vt est fidei iustitia. Quæ et eod. legitur iustitia: Nempe quam Moyse sic describit, postquam præcepit, quæ essent seruanda, quæ agenda, & a quibus esset abstinendum. Homo, qui hæc fecerit, iniquus, viuet in his, vt & in mundo labor, & quod victuri essemus, non Deo id, sed labori nostro, sedimus acceptum: cum que in factis, & operibus iustitiam constitueremus, in ijs eam poneremus, quæ veritatis ex sese experiri acque ad simulationem, ac ad sinceritatem sunt parata. Iustitia vero beati dei, & in solo corde plena est, & fiduciam tantummodo in benedictate Dei à nobis postulat, salutisq; nostre vniuersam habentem, & gloriam vni Deo attribuit, atq; hoc est præclarum conuersum, & euidentem tamen quoniam Iudæis insolitum est, ac nouum, beneque in ipsis operibus, & obseruantijs legis, cura, animoque occupati, quò illis planius id, & facilius cognitum efficiat, afferre opportunitatem, ex lege testimonium, in quo fidei, & iustitiæ ex sese experiri quædam illustris ab eodem Moyse est expressa, Is. n. in Deuteronomio, iam ad moriendum vicinus, legemq; populo committens, cum hortaretur omnes, vt sequerentur rectam viam Domini, illiusq; præcepta, & mandata seruarent, cauere neque, & variatores, & exleges effecti inciderent in execrationem, & uatæ legis, tum addit, Si forte eos Deus tanquam contumaces, & minime sibi deditos eijceret ex donata terra, ac per orbem terrarum in varias gentes dispergeret, fore vt in eandem terram restituerent.

fides illos, ac ad priora, & vberiora etiam bona reducturus, si
 tibi essent ipsi ad dominum Deum suum, toto corde tuo, & to-
 ta anima tua, continuo q; subiungit: Quia mandatum hoc, quod
 tibi Israel, hodie non occultum à te, neq; longinquum est,
 in celo est, vt dicendū tibi sit, Quis pro nobis ascendet in cœ-
 lum, deferet illud ad nos, atq; vt audiamus efficiet? & faciemus
 illi? nec trans mare est, vt sit dicendum, Quis transfretabit
 nobis mare, & id nobis referet, faciet que, vt audiamus? & fa-
 ciamus illud. Nanque propinquum est tibi maxime verbum hoc,
 in corde tuo, vt facias illud. Si reuertus fueris ad
 dominum Deum tuum, Moyses inquit, toto corde tuo, & tota a-
 nima tua, quod iam non operum, neq; laboris, sed tantummodo
 fidei actio quædam est, proxima illa tibi, atq; adeo insita in ipso
 corde ad eam suscipiendam, & conficiendam non è summo celo
 descendendum tibi quicquam, neq; trans mare accersendum sit.
 Hæc sententiam Moysis tanquam descriptionem, & formā verā
 fidei CHRIS T O fidei viurpans sibi Apostolus, & in CHRIS T O cō-
 munitas, sicut CHRIS T I eislem penè verbis, cuiusmodi sit de-
 scribit. Non enim (ait) necesse est, si CHRIS T O debeas crede-
 re, dicas in corde tuo, Quis ascendet in cœlum? quasi CHRIS T I
 proinde nobis deducturus, vt credamus eius è sinu, & conforti
 patris ad homines descensum & susceptam pro nobis ab
 hominis carnem. Aut rursus, Quis descendet in Abyssum? hoc
 enim, vt CHRIS T VM nobis è mortuis reducat, noscamus que
 resurrectionem. Non enim tanta tibi conquisitione, nec
 concurritione est opus. Sed quid ait fides? prope te verbum
 in ore tuo, & in corde tuo. Hoc est verbum fidei quod prædi-
 camus. Quodnam id ceddō? Quoniam si confiteberis in ore tuo
 DOMINUM IESVM, & credideris in corde tuo, quod Deus cum
 mortuis è mortuis, saluus fies, quo quid tibi potest esse facilius?
 Non hic labor, non opus, non diuturna, & dura
 inuestigatio, sed animi tantum inductio, & conuersio
 ad credendum, & constendum, etenim corde creditur ad
 iustitiam. Solum enim cor iustificationem accipit, sola vera est
 fides credulitas, & fides CHRIS T I vere suscipiatur, corde sus-
 cipitur, statimque veram fidem diuinā illa iustitia concomitatur,
 que veram confessionem fit ad salutem, eo quod non est satis occultum,
 & compressum fidei verbum retinere, sed proferendum est,
 ut in medium producendum, vt & alios doceas, ac cohortere,
 illa actio inter immanes homines, & barbaros minus et-
 iam libera tibi sit, non tamen nomen Dei omnipotentis & Do-
 MINUM IESVM CHRIS T I non ore tuo celebrandum, & glorifi-
 candum est, quandoquidem si eius apertam, & liberam confes-
 sionem repressam metu contineas, habeas profectō aliud quid,

Gggg s quod

Ergo est fides ex auditu, auditus autem per verbum
quod dicitur non audierunt? Imò in omnem terram exiit
sermo, & in fines orbis terra verba eorum.

Quo studium Dei, zelumque Israëlita habebant, paulò antè
apostolos, verum non recta cognitione in eo se gerebant.
Certe enim in pluribus. Primum quòd iustitiam fidei non
intelligunt, quæ & facilior multo, quàm illa legis, & præstantior
est, ac Dei gloria dignior est. Deinde quòd Deum cuncto-
rum dominum ad suam ipsorum vnam nationem contrahebant,
hoc epoque illius maiestati, & nomini derogantes, deinde
quæ ceteras præ se contemnebant, & veluti pollutas
habebantur, nequaquàm ne in hoc quidem imitantes clemen-
tiam, & bonitatem summi Dei, cui se deditos esse fatebantur, qui
vnam operam, & effectorem fructus ac commoditates, ita
omnibus propositum, atque appetitum esse vult. Etenim
sollem suum, & sidera, & fores ac pluuia omnibus ho-
minibus communes iubet esse. Postremò, quòd multis rebus, &
multis testimonijsque admoniti, ea, quæ ignorabant, minimè
intelligunt, sed per contumaciam, & nequitiam animi ignorare
se putauerant. Ac superiores quidem ignorantia venia ali-
quatenus dignæ, hæc vero postrema inexcusabilis omnino
est. Totiens igitur rationibus, argumentisque edocti torrens
interitum conuicti testimonijs, nequaquam adhuc dimissa
contumacia, ut se ad omnia sigillatim opponerent:
opponentibus ad singula responderet Apostolus, dense, & com-
pacte eundem, sed ut sic illius nobis sententia latius explican-
tur. Hæc sunt ista omnia dubitata, quæstionesque Iudæorum
ad apostolos CHRISTI hortantes, ut acciperent nomen
Domini, & inuocarent illud, atque in vna illa inuocatione spem
salutis suæ ponerent, quàm in elaboratis, atque fucatis
operibus legis, quemadmodum & à CHRISTO edocti fue-
runt. At ipsi tunc docebantur. Opponebant enim illi contra
apostolos cum alia multa quidem de lege, & operibus legis, &
deus peculiari ipsorum Deo, Abrahæque primo Iudæorum
prophetae Dei, cui, & ipsius generi soli factæ essent à Deo tan-
quam vnum, donorumque promissiones, & similia pleraque,
quæ cum dea toro de eursu Apostolici sermonis vsque adhuc dis-
soluitur. Nunc illud item opponunt, quod ad cōuersionem im-
punitæ gratiam pertinet, quas sub illo verbo, Omnis Iohannis Pro-
phetæ scriptura comprehendit, quæ ille dicit, Omnis qui inuo-
cabit nomen Domini saluus fiet. Ad eas enim missos à Deo A-
postolos Iudæi non credentes sic contradicunt, & argumentan-
tur, quæ cum nec inuocari possit Dei nomen illius, in quem nō cre-
ditur,

ditur, nec in eum credi, de quo nihil audiat, nec caeteri verum
 prædicetur, sed nec prædicari, nisi is, qui prædicat, à Deo ipse
 huic prædicandi officio delegetur, in hoc extremo esse hæreticos,
 neque ante ad habendum fidem de vocatione gentium facien-
 suros, quam planè nouerint delegatos à Deo esse istos, qui tunc
 fidei regulam nominant Euangelium. Huic enim ymænoni ipso
 quoque extremo, & tanquam nodo dubitationis occurrat Apo-
 stolus, Esaiam statim aduocans, sic dicentem, Quam speciosos
 pedes Euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Valen-
 dum enim est, inquit, quid nos tandem annunciemus, pæcem
 pacem, non tantum inter homines, sed cum ipso Deo? anreco-
 na, non interitura, & fugacia, sed solida, & sempiterna? Quo-
 rō habitus noster? quæ species annunciandi? Aliter enim per
 omnes gentes, nusquam domicilium stabile retinemus, vago-
 mur, peragramus, in hoc vnum opus intenti, atque ad illud, ut
 hominibus amicitiam cum Deo conciliemus, ut vna eorum
 omnium mentibus, ac voluntatibus, spem, desideriumque in Deo
 omnes. Qui ergo sunt pedes euangelizantium pacem, euangeliza-
 tium bona, nisi eorum qui & pacem illam, que iustissima & tran-
 quilissima est, & bona ea que præstantissima omnibus homini-
 bus annunciant, & prædicant, qui: quod item à Propheta præ-
 dictum est, à gentibus iam audiuntur, & ad cultum vestra-
 tiones exteras adducunt, qui orbem terrarum pedibus istis
 perambulantes, nullo vsquam ut proprio in loco commorantur,
 qui si & à Propheta pronuntiat, & à Deo omni iustis, pacis, &
 bonorum Euangelium prædicauerunt, si id non iam prædicatum
 immemoratumque fecerunt, si fidem omnium enim gentium
 ad credendum prouocauerunt, credatur iam nomen domini à
 Iudæis, & inuocetur. Ita quod Iudæi à primo ad postremum sic
 deducebant, ut in postremo ipso insisterent, arcanique inuoluntate
 iniquitatis & pertinaciæ facerent, ipsa illorum arce cepta, & solo
 æquata Apostolus à postremo ad primum facili cuiusque probatio-
 nis redarguendo peruectus est: nec ramen adhuc de se facti conu-
 tio, semperque molitur aliquid periticia, ut ne operentis viti-
 tionibus acquiescat. Resistunt enim rursus Iudæi, atque obiciunt,
 Si vos à Deo missi, & à Propheta prædicitis Euangelium, deo
 nunciatis, cur non credunt omnes euangelio? Quos redere ad
 stigio Paulus, scripturam illis præcedens, & inquit, Nunc
 vos Esaiam Prophetam à Deo missum admittitis? Cur ergo
 dicit, Domine quis credit auditui nostro? Quod si necessitas
 ab omnibus credi, quodcumque Apostolorum, & Prophetarum
 præconio à Deo esset denunciatum, non sic verba illa polleat.
 Atqui illi etiam minus, quam nobis credebatur. Illud enim me-
 nita, & præcepta non modo nihil quicquam Iudæis profecerunt,
 verum

...vltro precipienti, & monenti fuere exitio, nos & mul-
...entes ad cognitionem Dei trahimus, & si pro CHR-
...obedienda mors fit, non illam nobis exitio, sed salutis, &
...tote confidimus. Verum idcirco nō necesse est ab omni-
...verbum Dei, & fufcipi, quia fides, & credulitas homi-
...triti, & liberi animi est. Restabat ergo, vt qui parati ad
...essent, p̄conium Euangelij auribus perciperent, vt
...ipfo verbi Dei fides in illis constitueretur. Cui etiam rei
... & largiter prouifum est. Siquidem in omnem terrā exiit
...annuum Ionis, & in omnes fines terræ verba eorum, nisi
...sacul solus non audiuit, qui non modo in recentibus præ-
...apostolorum, & in Euangelistarum, verum & in prædi-
...as, ac vaticinijs legis, & prophetarum tritas iam habet
...ad exaudiendum si velit, & statim intelligendum sonum
...de quo Apostolus profequitur.

*Ad hoc nunc non cognouit Israel: primus Moyses dicit: Ego
...andum pronoc. abo vos in non gente, in gente stulta irri-
...tu. Esaias autem audacter agit, & dicit: Inuentus sum
...non querebant. Manifestus factus sum ijs, qui me non
...erabant. Ad Israel autem dicit: Totā die expandi manus
...iū, populam non obedientem, & contradicentem.*

...s, inquit, ex hoc tempore audierunt, & nouerunt
...nam, Iudæi ex p̄cis temporibus. Primus enim Moyses,
...Esaias prædicant illud, atque ostendunt. Nam in Deute-
...Deus iratus Israelitis, quod se in falsis dijs illi ad iram
...essent, & in vanitatibus irritassent, voce Moysis sic de eo
...p̄lo pronunciat. Quod eum vicissim esset ipse in nō gen-
...emulationem compulsurus, & in gente stulta ad iram pro-
...as, quod nūc eueniebat, cum & gentes à Deo in gratiam
...entur, & eam rem Iudæi valde iniquo animo patrentur:
...atem apertius loquentem Deum inducit, & de gentium
...que applicatione ad se. De Iudæorum vero infolentia, &
...sitate sic distinguentem, Inuentus sum ijs qui me nō qua-
...: Manifestus tactus sum ijs, qui me non interrogabant.
...debantur vtrunq; Iudæi facere, & quereere semper Deum
...per functiones, operationesque legis, & illum illiusque
...ata cognoscere. Quā de re Barachias: Beati sumus o Israel,
...quoniam quæ placita sunt Deo, manifesta sunt nobis. Et
...tamen illi effecterunt, sed gentes, quæ nullam antea la-
...illam sollicitudinem, atq; curam ad querendum Deum
...umque adhibuerant, quæque in omnia contraria Deo
...uerse abierant, statim, & facillè oblato sibi Deo se totas
...ad illum

ad illum contulere. Breue enim compendium verbi Dei, non longos illos logos legis didicerunt. Israel vero, qui ad istud circuitiones præceptorum, ac operum sectatus est, non modo ad utilitatem & fructum summi præcepti non peruenit, qui dicit CHRIS TVS, verum ne passus quidem est, ea de re admittente, & doceri. De quo idem apud Esaïam Dominus; Tota die extendi manus meas, inquit, quod amanti est, & paterno amore affectu in sinum, & complexum suum inuitantis Dei, inquit, tu eo è cruce pendentis CHRIS TI profusus expressi. Expulsi enim, inquit, ad populum non parentem & contradicentem, non est non leuitate solum, & vccordia quadam auctam, sed & contumaciam etiam, & per contentionem mihi se opponentem. In quibus omnibus tum Prophetarum testimonijs, antientis legis autoritatibusque Euangelij præclaris, & illustratis doctrinis, atque euentis, tum gentium facilitas ac obedientia ad inueniendam Dei gratiam, tum perueritas Iudeorum ad eam amittendam merito valuisse cognoscitur, iureque illis ad istud nomen, & genus filiorum Dei, hi eiectioni, & repulsi ab eodem Deo intelliguntur, neque Israel tamen ipse, ut Israel repulsi est. Sic enim loquitur.

Dico igitur, num repulsi Deus populum suum? Alia Non & ego Israelita sum ex femine abrae, tribu Beniamin, non repulsi Deus populum suum, quem præcognuit. Non iam in Helia quid dicit Scriptura? Quem admodum aliquando dicitur aduersus Israel, dicens? Domine Prophetas tuos uiderunt, & altaria tua euerterunt, & ego relictus sum solus, & uacant animam meam. Sed quid dicit ei oraculum? Reliqui uero septem millia hominum, qui non flexerunt genua faciendo id. Sic igitur & in hoc tempore residuum secundum electionem gratia fuit. Si autem gratia non iam ex operibus, quoniam gratia non amplius est gratia. Si autem ex operibus, non iam est gratia: quoniam opus non amplius est opus.

E O S D E M Iudæos Apostolus, quos videbatur perire repulsi, atque abiectionem ostendere uoluisse, rursus nunc reuocant, ut intelligatur non ipsum Israel, neque semen abrae factum esse repulsum, sed qui ex illo genere, illaque natione aduerterunt Christo contumaces persistissent, fiduciamque spei suae in operibus, & in operibus legis, quam in Dei gratia ponere peruenissent, hos esse, qui ceciderunt ex gratia, & beneuolentia largienti Dei, neque amplius in promissionibus ad abram factis comprehensum essent, exemplo ex seipso probat. Non populum, quoniam

nis Dei appellaretur, neq; semen Abrae à Deo esse eiectum,
 sed quidem si ita esset, & ipse qui est ex illo semine, eiectus
 fuisset, sed de illo populo saluos fuisse, quos prænouisset
 Quae quidem cognitio in eum modum accipienda est, quo
 dicitur in scripturis. Nam si simpliciter cognoscere accipiarur,
 prout planè Deus cognoscit & bonos, & malos. Si vero illa co-
 gnoscimorum est coniunctio, & beneuolentiae indicium, fo-
 detur cognoscit bonos, quem in sensum dicitur, Ego cognos-
 citas, & cognoscunt me meæ, & ex contrario, Discedite à me
 operarij iniquitatis; quia ego non cognoui vos. Hac ita-
 ratione positum in hoc loco est: Non repulit Deus populum
 suum, quem prægnoouit. Et supra, Quos prægnoouit, hos &
 manifestauit. Ac prægnoouit quidem (debet enim occurrere
 in animo statim dubitantibus, & viam faciem ad intelligen-
 dam reddere) prægnoouit, inquam, Dei futuram hominum pro-
 uisionem, & quasi parabilitatem quandam ad credendum, &
 amorem Deum prouidet. Prædeterminatio uero tota gratia Dei est,
 quae quicquam in illa nostrae operae inesse, aut partis intelligen-
 ti. Nam quod ego facilis uoluntate, & animo paratus ad fidem
 uestram accipiendam sum, mei est illud iudicij, & mei liberi ar-
 bitrij, quod ante omnia tempora prauidit in me & prægnoouit
 me. Sed hoc nihil etiam nunc est, doctor accedat oportet, &
 certus recti demonstrator, qui mihi portu salutis, & uitæ osten-
 dat. Neque tamen hoc etiam satis. Volens enim & cupiens uiam
 uestram insilire, & stationem tenere eam, quæ mihi felix, & ru-
 bus propolita, multis tamen ab ea mente periculis, multis ob-
 staculis, multa denique cum iucundarum, tum mole-
 stiarum rerum uarietate abstrahor, atq; auertor. Ergo his tot ma-
 gnis que discrimenibus, quæ imminet in nos undique, nos
 mouerant, & auerunt, nobis ipsis opem fert Dei uoluntas,
 & prædeterminatio, quæ gratia tota est, quæ id, quod nostrum solum
 est, uoluntatis scilicet & inclinationem liberæ uoluntatis tor-
 tuosam uentibus uesit undique, & cõfirmat, ut quod est ex no-
 strum quiddam sit, nec meriti rationem uilla ex parte ob-
 teneat. Illa uero Dei liberalitas, & prædeterminatio integram in se
 continet totius gratiae laudem. Ista ergo prædeterminatio, & Dei
 gratia septem illa millia uirorum sibi ipsa conseruauerat, qui uel
 timore impij metu, uel exemplo tribulium, & popularium suorum
 uel bona erga Deum uoluntate essent, statim tamen Iouis ad-
 uersant, nisi illorum imbecillos animos, & infirmas mentes
 ipsius, & electio Dei corroborauisset, quæ gratia omnis quidem
 ipsius. Deo est, donumque eius liberale, & proprium, quod nulle
 in nostra parte merito, sed à diuina beneficentia totum profici-
 ent. Sed ut redeamus ad exponendum, Non repulit Deus po-
 pulum

pulum suum Israel, ut Israel, & semen Abrax, ut illius seminis gratiam Dei non agnoscentes, & in lege operibusq; penitentibus harentes, nos nimirum repulit, qui si extant hominum numero, ac frequentissima natione forsitan pauci esse viderentur, progredere animo, & cogitatione ad præterita, & intelligere multum in CHRISTI fide accipienda, sed in veteri lege servanda paucorum quoque à Deo fuisse distinctos. Etenim sic grauitèr acculantur populum Israel Helia respondit, se videri adhuc fecisse sibi septem millia viros, quæ ante Ionis funditionem genua non incurauerint. In quo animaduerte gratiam quæ tibi ea ipse fecerat reliqua, & inruere paucitatem, quod ut innumerabili populorum multitudine septem tantum millia distincta sunt. Sic, inquit Paulus, in hoc tempore, quod est præteritum ad fidem CHRISTI accessit, residuum est ex multitudine, quæ quod per electionem gratiæ Dei effectum est saluum. Sic enim tunc illa septem millia ope, & patrocinio suo Deus ex parte continuit: sic hoc tempore & Apostolos primam, ac deinceps reliquos, quos CHRISTVS adhuc viuens sibi ipse delegavit, & deinde post CHRISTI mortem ex resurrectione, prout dicitur, quæria millia, ac deinde alia quatuor millia, postea etiam alia quadam millia, quæ Deus præcognouerat, & sibi ipse delegauerat, patrocinium suum iam inde æterno ex principio præcognouit electionem diuinæ gratiæ ex innumerabili multitudine non æqualis hominum numerus ad fidei, & salutis portum peruenit, non ex operibus ipsorum, quod quidem aduersus legem opponitur. Quoniam gratia, & donum Dei non ex operibus est, non inquam, ex operibus est gratia, neque illa, quæ æterno ex principio eligendo, ac prædistinguido antecedit, præterea post productos nos in naturam protegit semper & conseruat. Nam si operibus dona Dei tu promeritus sis, euanciscat hæc gratia, totumque, quod tibi à Deo datur, non tibi donari ab eo, sed reddi potius videretur, in quo tu ut iustitiam & virtutem tuam obsequas Dei liberalitatem, gloriamque extinguas. At hæc virtus, & benignitas, & gloria summi Dei, gratis conferuntur, & bonitatis suæ magnitudinem in propria liberalitate beneficentiæque constituere. Gratia porro, & opus licet inter se contraria infociabiliaq; sunt, ut si ex operibus, non iam accepta gratia sit gratia. Si autem sit gratia, opus iam amplius opus non est. Non enim vtrunque stare potest simul, sed alterutrum adesse necesse est, idque incomitarum ab alio, æqueque

Quid igitur: quod querit Israel, hoc non est potius, sed autem posita est, reliqui vero cecati sunt, sicut scriptum est. Dicit eis Deus spiritum compunctionis, oculos ut non videant, &

ut non audiant vsque in hodiernum diem. Et David dicit mensa eorum in laqueum, & in captiuitatem, & in adaliam, & in retributionem ipsis: Obscurentur oculi eorum, & dorsum illorum semper incurua.

Veru est igitur, quod concludo, & statuo? hoc, inquit, quod quirit Israel potius eo ipse non est, electio autem est. At quamobrem non potius? nonne volebat? non conatur? non ad Deum studio, & voluntate se ferebat? nonne hi, in quosmodi existunt, illi ipsi sunt, quos praecognitos antea sibi ipsi solet diffinire, atque eligere peculiare? Cur ergo isti electione non sunt comprehensi? Quoniam sibi ipsi nimium credunt, quoniam & si illi Deum verum quaerere se praedicant, illum ipsum tamen externis, atque alienis operationibus, neque humili corde quaesierunt, quae est via quaerendi Dei uia. Cuius rei cognitionem illi cum se tenere, & scire arbitrantur, opinione sui elati, ac tunc, ceterorum doctrinas, & monita sunt aspernati, neque id fecerunt, sed docentibus quoque ipsis, & recta monstrantibus in se, inuincibili irraclabilesque extiterunt, electi uero finis eius, qui ex toto mundo aufertur. Non enim opinionem suam, & de suaque scientia, ac doctrina superbam persuasionem tantum, ut opposuerunt rectiora admonentibus. Sed cum & operum legisque obseruantias, ad Deum interea niterentur, & tutiore multo fidei uia demonstrata, libenter accepere in eam se dederunt, cum illi inflatioribus, sibi que ipsis in modum chari, atque incundi in ueteri instituto manerent obstinati, nec rationem ullam aduersantem opinionibus suis, uel auribus in modo admittere sustinerent. Etenim est hoc praecipuum, & maximum inter probas animas, quod qui faciles ductu ad Deum sunt, ubi uilum de Deo uerbum proferri uerbum, exemplo attentis, docilesque expectant, quod exponatur quod ipsis quaerere esse doctrinae, ac emolumentum, quodque in eis pietatem, & studium Dei adaugeat, idque in quosmodi inueniant, gratantes, ac laeti in cordibus suis reponunt. Qui uero agunt secus, qui suimet opinione inducti uidentur, ualde esse sapientes, ut non doceri ipsi ab ullo uelint, sed semper docere: hi nomen Dei, quod in sermonibus sursum, non ad ipsius Dei gloriam, sed ad suam ipsorum ambitionem, quamque conuertunt, ideoque maxime, in operibus

H h h h versan.

postremo in Apostolos exire, hodieque adhuc sunt iudei
pleni perfidia scilicet, & iniquitatis, quo animi morbo
aguntur, neq; oculis rite videntur, neque auribus. Quod au-
tem compunctionis hoc loco, stimulum invidia deno-
tari Elias, audi & David ad Dominum loquentem, Ut palliat
gloria mea, & non compungat. Quae palmographi senten-
tiam gloriæ eam, quæ in vnoquoque ad Deum referatur,
sine stimulos non sentire. Si autem ad seipsum quis referat,
sine iam & de eisdem Iudæis David, Fiat mensa illorum in la-
torem. Quod quidem non imprecantis est, sed quæ futura sunt,
videntis Prophetæ. Atque hæc illis mensa, bona sunt seculi,
quæ impetunt, & quorum amore correpti incidunt
in captivitatem, & in offensam, siue hic spirituali-
ter videmus intelligere in amissionem gratiæ summæ Dei, siue
corporaliter, quod propter bonorum mundanorum stu-
mulum, averti à Deo, & ab eo in captivitatem gentium, & servitu-
tini, ne adhuc quidem oculos aperire ad perspicendum
Deum, nec eos attollere ad intuendum Deum possunt.

*Quis ergo: Num essenderunt ut caderent? absit, sed ipso-
rum casu salus est gentibus in prouocando ad emulationem
eorum, diuitiæ gentium, diuitiæ sunt mundi, & diminutio
diuitiæ gentium, quanto magis plenitudo ipsorum?*

C A P I T U L U M, & sancte in verbis Apostolus licet Iudæos con-
fiteatur, gentibus tamen totam laudem ascribit, plectiturque
interim quandam relationem, vt & Iudæis, & gentibus conferta
sunt, & communicata, fidei, & salutis vtilitas appareat. Non
enim Iudæi, inquit, cum offenderunt, & in peccatum lapsi sunt, id
enim tantum est, ipsi vt caderent: sed illud magis euenit, id
enim magis prouisum spectatumque est, vt lapsus eorum sa-
lutandi existeret. Nam illi & in **C H R I S T O** I E S U cruci affi-
xato redemptionis humanæ mysterium absoluerunt, & in fu-
tura extirpanda disq; Apostolis fidei verbum in omnes gentes
diffundere. Errauerunt igitur, non vt ipsi caderent, sed vt ca-
derent illorum error conseruaret. Et rursus, quoniam illi sua culpa
non idonei effecti sunt ad agnoscendam fidem **C H R I S T I** ve-
ritatem, cum intuerentur tanto eam studio à gentibus adifici,
cum probati, emulatione quadam & ipsi prouocati ad inspi-
cendam rem, ac melius considerandam se referrent, ex quo in
postea salus posset à gentibus redundare. Ita Iudæorū lapsus,
error gentibus quidem recta, & ipso primo progressu pro-
ficua à gentibus autem in Iudæos, tanquam ex repercussu refi-
cua poterit prodesse. Quod si casus ipsorū, diuitiæ sunt mundi, si

H h h h 2 quod

quod illi obruti, & imminuti, ac tanquam homines sine spiritu
sunt id gentibus ad opitulentiam cessit: quanto magis si
quoque accellerint, & ad exemplum gentium se conuer-
tunt, ut CHRISTVM, & fidem CHRISTI illum accep-
turi locupletiores?

*Vobis enim dico gentibus, in quantum quidem ego sum
tium Apostolus, ministerium meum glorifico, si qua ratio
ad emulationem meam carnis, & seruum aliquem ex ip-
sorum enim abiectio illorum reconciliatio mundi est, quare ab-
iectio? nisi vita ex mortuis? Si autem primitie sanctae, & ter-
rae: & si radix sancta, & rami. Quod si quidam ex rami-
bus fracti sunt, tu vero cum oleaster es, in situ super oleam
cepisq; radicis, & pinguedinis oleae factus, ne in iusta rami-
bus vero insulas, non tu radicem fers, sed radicem tu.*

Quod tantum laudis attribuerat gentibus, & tam aperte
varie coarguerat Iudaeos, utrumque nunc volens ad rem persua-
sivam quoddam redigere, gentibus se restituit, ea deesse memo-
ria, ut quoniam ipse gentium esset destinatus Apostolus, mini-
sterium imprimis suum coonestaret, in quo & gentium debili-
tatem benevolentiam, quatenus earum se propriam ministerium
cit, & excusationem ad Iudaeos comparat, qui nec approbare
pati tantum eum tribuere gentibus, cum his ipse esset, & con-
nere praedicandi sit additus. Neque tamen omnino Iudaeos
contemni vult. Adiecit enim non solum se collaudare gentes, ut
honestet ministerium suum, sed etiam ob eam rem, ut habet
illis carnem suam, quod verbum affectum amorem in se habet
plusque continet, quam gentiles, quam necessarios, quam co-
gnatos, ad emulationem eiusdem accipiendae fidei poterit
quo pacto aliquos illorum queat conuertere, & ferre. Quod
incredulitatem a Dei gratia repulsi, & abiectio conuenienter
tamen mundo cum Deo attulerunt, quid faceret aliter
eamdem fidem, & in Dei gratiam, ac benevolentiam reddere? Non
ne videbuntur per vos quodam quasi miraculo & Genesim
mortuis iterum redditi viuentes? Quod alto profecto
in laudem gentium profert Apostolus, inueniens vim fidei Iuda-
rum enim per incredulitatem abiectio vobis per fidem gentium
Dei contulit, nonne assumptio eorumdem maiorem vobis gra-
tiam eiusdem Dei afferret? cum iam haec in vobis fidei potentiam
cognituri sitis quod ex mortuis est factum: eos vultis, & de
forte videantur dici repugnantia, si reiectio Iudaeorum ab his
mundi, qui posset idem esse redintegratio, intelligenda sit, non
causa

boris totius auctor, & propagator Deus. Non ergo contem-
da arbor in ramis suis, quae in radice, & trunco tantum bonitas
gna est.

Dices igitur, defracli sunt rami, vixque inferunt fructus
delitate sunt defracli. Tu autem fide stetit, ut alijs fidei
verere. Si enim Deus naturalibus ramis non peperit, non
nec parcat. Affice igitur bonitatem, & sanctitatem. In
dentes quidem seueritatem, in te autem bonitatem. In
feru in bonitate, quoniam & tu excideris. & illi non
permanerint in infidelitate inferentur. Totus enim tu
rursus inferere ipsos. Si enim tu ex naturali excideris, &
& prater naturam in bonam oleam, quoniam in
eundem naturam inferentur in familiari olea.

PERSTAT in similitudine infitionis, & arborum illius
men, & iudicium summi Dei, quo Iudaeos ille excidit, & gentes
& gentes ex oleastro abscessas in ipsam veram oleam. Iudaei
Iudaeis, neq; gentibus, sed fidei dicit, & infidelitatis infidelitate
ut Iudaei quorum radix, & planta bonae arboris propria, & natu-
stica erat, tanquam stolones, & rami inuites absciderentur,
propterea quod non utebantur succo trunci, atq; radicis, sed
in fide Abraae, & CHRISTI, ad Deum non nitentur. Iudaei
eorum abscessorum locum translati ex oleastro succo inferen-
tur, qui in ipsa ingenua, & naturali olea coalere possunt. Iudaei
illos succos biberent ex radice, usq; aleretur, quos rami & rami
rami respuisent, in seleg; attraherent, atq; in familiaritatem, &
riditatem conuerterent suam fidei ex Abraam, & conuerterent
ex CHRISTO nutrimentum. Itaq; non est Iudaei, non est
sed fidei, & infidelitatis facta distinctio, quae eadem sola
re, & traicere conditionem illam in alteram, & conuertere
res potest. Nam & qui infiti sunt ex aliena arbore in familiarem
arborem propter fidem, nisi hi in fide illa ipsa manerent, &
quoque excidentur. Causam enim cur excidentur, peccata
hi infidelitatem. Et qui propter infidelitatem & peccata
suere defecti, si ad fidem se conuulerint, facillime ex illa in
in familiarem plantam inferentur.

Nolo enim vos ignorare fratres mysterium istud, quod
apud vosmet ipsos sapientes, quod cecitas ex parte
est usq; ad, donec plenitudo gentium intreat. & sic omnia
seruabitur, quemadmodum scriptum est: Veniet ex Sion
rans, & auerret impietates a Iacob. Et hoc igitur a peccatis
quando absterulo peccata eorum.

PRABT est populus omnis Hebræorum carnalis ex Abra-
 he oriundus, & Israel est populus spiritualis ex fide Abra-
 he genitus, & natus: est autem cæcitas carnali populo Israel ex
 facta, vt introiret in semen fidei Abrahe plenitudo gen-
 eris, & sic vniuersus spiritualis Israel, salutem adipiscatur. Nam
 carnali Israel seruando volumus intelligere, quæ portio
 populi Hebræici, & vniuersi generis Iudæorum atas illa,
 aduentu Helie extremo iam instante mundi iudicio ser-
 uaretur? Sed vt totus planè seruaretur Israel, permisit Deus Iu-
 deis CHRIS TUM, tanquam in lapidem offendere, vt offen-
 dit ex suo loco pristino dimotus lapis in caput anguli disce-
 dit. Sicq; illis cæcitate quadam rectam viam non tinentibus,
 cæcitate cadentibus, gentes succederent, quæ in lumine veri-
 tatis oculos melius figerent, & ad populos reliqui orbis eadem
 inuaderent. Atque item deinde, vt concursus gentium ad
 CHRIS TUM, veramq; in Deum fidem frangeret animum, &
 gratiam Iudæorum, plurimosq; eorum ad eandem fidem
 converteret, alio mysterio Deus composuit, & dispensauit. Cui pro-
 prietate, & mysterio Dei omnia sunt attribuenda, non à quo-
 rum discipuli. Non ergo nec gentes nimis gloriantur, quod est,
 eam sibi ipsæ sint sapientes, ne attribuant hoc ingenio, &
 intelligentiæ suæ, si in fide accipienda Iudæis ipsæ præcelluerunt.
 Quam prouisum in illis, & datum à Deo est, Iudæiq; permisi
 cæcitate, vt ad gentes ipsas verum lumen accederet, neque ob-
 scure regni valde contemnunt Iudæos. Etenim idcirco ipsæ adscite
 gratiam, & amicitiam cum Deo sunt, vt suo exemplo Iudæis
 esset studium eiusdem æmulandæ fidei, & salutis. Atque ita
 multis modis, & rationibus in vtriosque misericordiam suam
 ostendit Deus, & vt ex cæcitate Iudæorum gentibus lumen osten-
 dit, & ex illuminatione gentium aditum inueniat Iudæis mis-
 ericordiam, atque parcendi. Nam auctoritas Prophetæ Esaiæ ab A-
 postolo inducta, hoc sibi vult, quod conclusio & exitus vniuersæ
 salutis spiritualis Israelis, Israel ipse carnalis futurus est, vt & a-
 postolus sancti arque electi, ductor Israel, & idem etiam coactor
 futurus. Namque fides primò & orta à Iudæis, & ab ipsorum
 non paucis suscepta est. Post eum ciecitione, & repudiatione eo-
 rum, qui ex carnali Israel fidem CHRIS TI non admiserunt, ad
 gentes emigrasset, rursus introductis gentibus ad eum electorū
 regnum, qui à Deo est præfinitus, inde in eosdem ipsos Iudæos
 tempore extremo est redundatura. Huius nunc & rei, & tempo-
 ris Propheta vaticinium: Veniet ex Sion Dominus, hoc iam
 principium est germinantis fidei: & auertet impietates à Iacob,
 spirituali auertet: qua quidem criminum & impietatum abster-
 gunt non Iudæos solum comprehendit, verum etiā ahenigenas,
 qui

... nonne Iudaeos simul, & ceteras gentes eodem dono mi-
sericordiae pariter comprehendere, & complecti Deus potuit?
... quod attinuit tantisper rejici Iudaeos, quoad gentes ingredie-
... hic nos, & si fortassis audaciter est consiliorum Dei dare
... rationem, tamen venerabundi, & timidi dicamus frustra vi-
... potuisse summum Deum delegisse sibi propriam Iudaeorum
... nem, si ea, quae illis seorsum beneficia promitteret, com-
... mitteret ceteris erat praestaturus. Sed cum illi ea non recipere-
... t, adeo potius aspernarentur, causam oblatam Deo hone-
... stam, & optimam, suam benignitatem & misericordiam in
... omnes homines effundendi, quod ille tamen sic futurum sua in-
... sapientia previdisset: certe quidem sic factum est, ut replen-
... dunt Iudaeis verbum CHRISTI, & illud ex suis finibus ex-
... tendunt in reliquas orbis terrae regiones fidei veritas ex-
... tenditur. Inimici ergo Iudaei tantisper Deo dum Evangelium
... prius communicatur, verum ipsi propter se, & propter patres
... amabiles, atque ipsa amabiles, ut nec vocationis, hoc est, ele-
... ctionis, nec suorum in eam gentem beneficiorum Deum peni-
... te. Ac sicut vos, o exterae gentes, inquit, quae antea non credea-
... tis, neque Deo fidem habebatis, ex Iudaeorum incredulitate,
... liberalitateque occasione nactae estis credendi, & per fidem
... misericordiam a Deo consequendi, vocataeque estis ad eiusdem Dei,
... misericordiam solum, verum etiam cognationem: sic Iudaei, qui
... Deum verum noscebant, atque colebant, tunc egere mira-
... culis misericordiae videbantur, in infidelitatem & ipsi in credulita-
... tem delapsi sunt, ut ipsis quoque necessaria fieret a Deo miseri-
... cordia. At cuiusmodi ista infidelitas Iudaeorum? quia non credide-
... runt in misericordiam, inquit, in quo licet intueri singulare a-
... mirabilem, & admirabilem sapientiam tanti Apostoli. Quid enim est
... hoc, quod ait, non crediderunt misericordiae vestrae, nisi quod non
... intellexerunt veram esse in Deum fidem illam, veram Dei erga ho-
... mines misericordiam, cuius esset gentibus, & aliis nationibus
... cura facta, quando ipsi sibi solis, nominique & generi Iudaeorum
... solum beneficia, & caelestes divitias omnes debitas esse
... arbitrabantur, quae opinio peculiaris apud Deum gratiae, & in il-
... lud Iudaeorum populo arrogancia non modo in constantibus
... viciis CHRISTI Iudaeis, verum etiam in contrariis, & ve-
... ritatibus ad fidem longo tempore permansit, ut vix possent crea-
... turae, sibi que persuasum habere, gentes tali divinitus beneficio
... esse communicatas. Concluse enim Deus omnes, inquit, in in-
... fidelitatem, ut omnium misereretur. Sicut & caute dictum est,
... nonclusos omnes sibi peccatum, ut in omnibus Deus gloriam, &
... misericordiam suam ostenderet. Atque haec tenet mysterium explicatis ab
... apostolo fidei nostrae mysteriis, & veritate Christianae religionis
H h h j peni-

penitus patefacta, atq; in aspectum mentibus nostris reuelan-
 tuendum nunc tibi est, utrum aliquid patet referre possit
 puli, & dubitationis in cordibus eorum, qui hæc ipsa con-
 gerint, accurateq; considerauerint, an verò id quod expro-
 cipio dixi, constare planè incipiat, quicumque Paulus loquitur,
 eumq; & in manibus crebrò, & in cogitatione, ac in consuetu-
 gesserit, itemq; dicta eius, atq; scripta non ad facta sed ad
 quam, aut amore corruptas opiniones, id quod hæreticè
 agunt, sed ad veritatem, & spiritum scribentis fuerit inter-
 tus, fore illum non tantum verbo & simulatione, sed pene
 tegra, & sanctis moribus, ac deniq; reuera Christianum.

STATUTUM iam dudum est, inquit, pluresq; ex
 primis doctore fidei CHRISTI, atq; magistro, quorum
 dō de fide ipsa ambiguitates, & controeritas, quæ
 mi mysterij interdum torquent: verum etiam errorum
 nitus fore sublato, ut cui in amore Paulus, atq; in obedi-
 aut singularis illi totius vitæ munditia, atq; integritas, non
 animus vacuus, ac liber ab intestinis vitis sit fuerit. Etenim
 mabo te mi frater, quid est tam altum & arduum, quod
 ximus Apostolus non nobis planum, facileq; reddiderit
 tam abditum, quod non patefecerit? tam abstrusum,
 inuestigauerit? ut videamus nunc quidem nos in medi-
 unitatis consiliis, ambo fuisse veritati. At qui mi frater,
 non sic sese res habet. Sed accide Paulus, quod fidei
 iis, qui oceanum maris magnitudinem magis atq; spacia,
 è littore prospectando soliti sunt admirari. Nam quæ
 aspectu tantummodo permouentur, cum oculos
 nulla, sed tantum immensitas aquarum se obijcit,
 illi quidem in animo vastum quiddam, & late se
 que etiam cogitatione formidolosum, sed tamen quod
 do confici, & peragari posse videatur, quippe quæ
 est, & vnica admiratio. At qui se intro intererunt,
 gressi sunt, qui per nauigauerunt, atq; in remotissimas
 giones longa nauigatione proeucti sunt, eandem
 interminabilis pelagi conspexerit, quoq; enitius, se
 flati contenderunt, ut contento cursu peruenirent ad
 tantò illis longiora semper, & difficiliora ad
 currerunt maris spatia: hi sunt, qui non vnquam, sed
 ceipiunt admirationes, qui sepe etiam silentio cogitatione
 premunt, cum satis intelligant si quid de illis re-
 se minimam earum rerum partem vlla oratione
 sic Paulus noster licet alè ingressus in cõsiliis summi Dei
 ea peruectus intelligendo spatia, quo nemo fortassis
 licet adiutus, ac refertus gratia, lumine, spiritu sancto, peruenire
 possit.

maiora, praestantioraq; cognouit, quo factus est illorū al-

Quaerendo diuinarum, & sapientia, & scientia Dei, quam

Hic Iulius: Ecce mi frater, inquit. Fons etenim est ipse omniū

Fini libri secundū.

LIBER TERTIVS.

ERTIO huius à nobis institute disputationis die cum